

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

«Η ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ»

ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ
ΑΝΑΛΥΣΗ»

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΝΙΚΗΤΑΣ ΠΑΖΙΟΣ (Α.Μ 361/ΜΕΑ11039)

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ Σ. ΠΕΤΡΟΥ

ΤΡΙΠΟΛΗ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2013

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα τόσο της οικονομικής θεωρίας όσο και της οικονομικής πολιτικής είναι η διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν τη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης. Πολλές είναι οι θεωρίες που διαχρονικά διατυπώθηκαν για το θέμα της οικονομικής μεγέθυνσης - η οποία αναγνωρίζεται ως βασική συνιστώσα της οικονομικής ανάπτυξης - και των παραγόντων που την επηρεάζουν. Πολλοί ερευνητές θεωρούν ότι η οικονομική μεγέθυνση και κατά συνέπεια και η οικονομική ανάπτυξη επηρεάζονται τόσο από μακροοικονομικούς παράγοντες όσο και από διάφορες θεσμικές μεταβλητές, δεδομένου ότι το θεσμικό πλαίσιο ασκεί σημαντικές επιπτώσεις στο κόστος των συναλλαγών και στο κόστος παραγωγής. Μία σημαντική μεταβλητή είναι η διαφθορά όπου ορίζεται ως η κατάχρηση δημόσιας ή ιδιωτικής θέσης ή εξουσίας για ίδιο όφελος και ιδίως όταν παρέχονται υπηρεσίες σε πολίτες, διανέμονται δημόσια αγαθά, δεν εφαρμόζονται οι νόμοι, πραγματοποιούνται αδιαφανείς συναλλαγές είτε μεταξύ ιδιωτών και κράτους, είτε μεταξύ ιδιωτών. Οι επιπτώσεις της είναι πολυεπίπεδες και τα τελευταία χρόνια έχοντας διαφοροποιηθεί από τον όρο παραοικονομία αποτελεί μείζον στόχο ερευνών με σκοπό τη καταπολέμηση της.

ABSTRACT

UNIVERSITY OF PELOPONNESE

FACULTY OF MANAGEMENT AND ECONOMICS

DEPARTMENT OF ECONOMICS

POSTGRADUATE STUDIES IN ECONOMIC ANALYSIS

MASTER THESIS

“THE RELATIONSHIP BETWEEN CORRUPTION AND ECONOMIC GROWTH”

PAZIOS NIKITAS

SUPERVISOR: ANASTASIA PETROY

TRIPOLI (JANUARY, 2013)

One of the most important issues of both economic theory and economic policy is to investigate the factors affecting the process of economic Development. There are many theories which over time have been edited for the issue of economic growth - which is recognized as a key component of economic growth - and the Factors affecting it. Many researchers believe that economic growth and therefore economic growth so affected by macroeconomic factors as and from the various institutional variables, given that the institutional framework puts significant effect on the cost of trade and the costs of production. One important variable it is the corruption which is defined as the abuse public or private location, or power for their own benefit and in particular when services are provided to citizens, distributed public goods, not apply the laws, shall be made either transparent transactions between individuals and the state, either between individuals. Its effects are multi-level and over the last few years having differentiated from the term underground economy is a major objective investigations with a view to combat.

*Στην οικογένεια μου για όσα μου έχει προσφέρει
και στους φίλους μου για τη στήριξη τους*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	06
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	
1.1 Ορισμός διαφθοράς.....	07
1.2 Παράγοντες που επιδρούν στο ύψος της διαφθοράς.....	08
1.2.1 Οι κυριότεροι προσδιοριστικοί παράγοντες της διαφθοράς	08
1.2.2 Η σχέση ανάμεσα στο μέγεθος της κυβέρνησης και στο ύψος της διαφθοράς	09
1.3 Ορισμοί παραοικονομίας & φοροδιαφυγής και σχέση τους με τη διαφθορά.	10
1.4 Η μέτρηση της διαφθοράς.....	14
1.4.1 Ο δείκτης αντιλαμβανόμενης διαφθοράς.....	15
1.5 Η διαφθορά στην Ελλάδα	16
1.6 Η διαφθορά σε παγκόσμιο επίπεδο	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ - ΜΕΓΕΘΥΝΣΗΣ	
2.1. Η Οικονομική Μεγέθυνση και η Οικονομική Ανάπτυξη.....	24
2.1.1 Η Οικονομική Μεγέθυνση	25
2.1.2 Ιστορική αναδρομή στη θεωρία οικονομικής μεγέθυνσης	29
2.1.3 Το διεθνές οικονομικό περιβάλλον και η Ελλάδα.....	30
2.1.4 Μακροοικονομικές εξελίξεις σε οικονομίες εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	35
2.1.5 Μακροοικονομικές εξελίξεις σε οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	37
2.1.6. Μακροοικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα	37
2.1.7 Η Οικονομική Ανάπτυξη	39
2.1.8 Οικονομική Ανάπτυξη-Αειφόρος Ανάπτυξη	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	
3.1 Η σχέση μεταξύ της διαφθοράς και της οικονομική μεγέθυνση.....	43
3.2 Η σχέση μεταξύ της διαφθοράς και της οικονομικής ανάπτυξης	46
3.3 Η επίδραση της διεθνούς χρηματοπιστωτικής απελευθέρωσης στην οικονομική ανάπτυξη, όταν υπάρχει διαφθορά.....	47
3.4 Επιπτώσεις της διαφθοράς στην οικονομία	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΕΤΡΑ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	
4.1 Θεσμικό και οργανωτικό πλαίσιο καταστολής	57
4.1.1 Νομοθετικό πλαίσιο	57
4.1.2 Διαδικασίες και όργανα ελέγχου	58
4.2 Στόχοι και άξονες στον τομέα της διαφάνειας και της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης	61
4.2.1 Ενίσχυση της διαφάνειας-προληψη της διαφθοράς.....	63
4.2.2 Αξιολόγηση μέσων καταστολής.....	66
4.2.3 Η συμβολή της κοινωνίας των πολιτών	67
4.2.4 Διεθνής εμπειρία-Καλές πρακτικές.....	68
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	74
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	77

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι θεωρίες της οικονομικής ανάπτυξης ερμηνεύουν την αύξηση του κατά κεφαλήν πραγματικού ΑΕΠ ως απόρροιας της συσσώρευσης υλικού (και ανθρώπινου) κεφαλαίου και της τεχνολογικής καινοτομίας. Ωστόσο κατά τους North και Thomas (1973:2) οι παραπάνω μεταβλητές δεν ερμηνεύουν σε ικανοποιητικό βαθμό την διαδικασία της οικονομικής μεγέθυνσης, καθώς δεν αποτελούν το αίτιο αυτής αλλά το αποτέλεσμα της. Αντίθετα, οι διαφορές στους θεσμούς είναι εκείνες που δίνουν μια θεμελιώδη ερμηνεία της οικονομικής μεγέθυνσης.

Οι θεσμοί δημιουργούν ένα πλέγμα κινήτρων και περιορισμών για την ανθρώπινη αλληλεπίδραση σε πολιτικό, κοινωνικό, ή οικονομικό πεδίο. Οι κακοί θεσμοί σε μια κοινωνία δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη φαινομένων διαφθοράς. Η **διαφθορά**, δηλαδή η κατάχρηση της δημόσιας εξουσίας για ίδιον όφελος (Johnson *et al*, 1999), αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο που επηρεάζει σχεδόν σε όλες τις πτυχές της κοινωνικής και οικονομικής ζωής. Η κατάχρηση της κυβερνητικής δύναμης για άλλους λόγους (μη-ιδιωτικούς), όπως η καταστολή των πολιτικών αντιπάλων και η βιαιότητα της αστυνομίας, δεν θεωρείται διαφθορά. Παραδείγματα της διαφθοράς περιλαμβάνουν η εκποίηση δημόσιας περιουσίας (με σκοπό την αποκόμιση ιδιωτικού οφέλους από τους 2 εμπλεκόμενους στην πώληση δημόσιους λειτουργούς), η κατάχρηση δημοσίου χρήματος, και ο νεποτισμός (βλέπε Tanzi (1998) και Ackerman (1999)).

Στόχος μας λοιπόν σε αυτή την εργασία είναι η εξέταση του ρόλου της διαφθοράς στο φαινόμενο της οικονομικής μεγέθυνσης. Να διαπιστώσουμε την σχέση μεταξύ της διαφθοράς και ορισμένων μακροοικονομικών μεταβλητών, όπως για παράδειγμα το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, ο ρυθμός μεγέθυνσης, και άλλα. Η διάρθρωση της εργασίας είναι η εξής: Στο πρώτο κεφάλαιο αναφερόμαστε στην εννοιολογική διερεύνηση της διαφθοράς. Στο δεύτερο κεφάλαιο την έννοια της οικονομικής ανάπτυξης & μεγέθυνσης. Στο τρίτο κεφάλαιο αναφερόμαστε στη σχέση της διαφθοράς με την οικονομική ανάπτυξη. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζουμε μέτρα, δράσεις και πρωτοβουλίες καταπολέμησης της διαφθοράς και τέλος γίνεται μια σύνοψη των αποτελεσμάτων της εργασίας όπου εξάγονται ορισμένα συμπεράσματα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Ορισμός της διαφθοράς

Η διαφθορά έχει χαρακτηριστεί ως «καρκίνος» (Wolfensohn 1998), «Εχθρός» (Gruner 1999) «ασθένεια» (Corell 2003) ή «μάστιγα» (Transparency International, 2005; (Siame 2002)). Πράγματι, είμαστε εν μέσω μιας «έκρηξης διαφθοράς», μιας παγκόσμιας αντίδρασης ενάντια στις πολλές ολέθριες συνέπειές της, οι οποίες περιλαμβάνουν την απώλεια εσόδων για το κράτος (Fjeldstad, Tungodden 2003, Stapenhurst, Sedigh 1999), κόστη για τις επιχειρήσεις που εμπλέκονται με τη διαφθορά και χαμένες ευκαιρίες για αυτές που απέχουν(Caiden 2001).

Η διαφθορά υποστηρίζεται ότι στρεβλώνει τα πρότυπα της αξίας, διαβρώνει την τήρηση του νόμου (Hamir 1999) και έχει ως αποτέλεσμα να γίνονται υψηλότερες δημόσιες επενδύσεις, με χαμηλότερη ποιότητα υποδομών (Schloss 1998, Tanzi, Davoodi 1998). Επιπλέον, η διαφθορά πιστεύεται ότι παρεμποδίζει την πολιτική και οικονομική πρόοδο (Klitgaard 1994), προωθεί την παράνομη εξαγωγή των πόρων και δημιουργεί δυσπιστία (Caiden 2001)

Για την περιγραφή της έννοιας της διαφθοράς, έχουν δοθεί πολλοί διαφορετικοί ορισμοί. Για τις ανάγκες αυτής της εργασίας, θα κρατήσουμε τον ορισμό που δίνει η Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς¹, σύμφωνα με την οποία, διαφθορά είναι η κατάχρηση δημόσιας ή ιδιωτικής θέσης ή εξουσίας για ίδιο όφελος και ιδίως όταν παρέχονται υπηρεσίες σε πολίτες, διανέμονται δημόσια αγαθά, δεν εφαρμόζονται οι νόμοι, πραγματοποιούνται αδιαφανείς συναλλαγές είτε μεταξύ ιδιωτών και κράτους, είτε μεταξύ ιδιωτών.

1.2 Παράγοντες που επιδρούν στο ύψος της διαφθοράς

Τα τελευταία χρόνια, η παρουσία της διαφθοράς ανά τον κόσμο έχει τραβήξει την προσοχή των οικονομολόγων και την κοινής γνώμης. Η επίγνωση των δραματικών συνεπειών της διαφθοράς στην ανάπτυξη μιας χώρας, μας οδηγεί να διερευνήσουμε γιατί η διαφθορά υπάρχει και τι είναι αυτό που την κάνει τόσο διαδεδομένη μεταξύ των χωρών. Ένας μεγάλος αριθμός από έρευνες έχει υποδείξει την συσχέτιση που υπάρχει μεταξύ ενός μεγάλου συνόλου μεταβλητών και της διαφθοράς.

---

¹ Η «Διεθνής Διαφάνεια» είναι η μόνη μη κερδοσκοπική οργάνωση με διεθνή δράση που έχει ως αποκλειστικό στόχο την καταπολέμηση της διαφθοράς. Σήμερα έχει περισσότερα από 100 εθνικά παραρτήματα. Η «Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς», το ελληνικό παράρτημα, ιδρύθηκε το 1996.

Ωστόσο, πολύ συχνά, προκύπτουν αμφιλεγόμενα αποτελέσματα όταν υιοθετούνται διαφορετικοί τρόποι μέτρησης της διαφθοράς, διαφορετικά δείγματα, ή κυρίως διαφορετικές προϋποθέσεις (conditioning sets). Σε μια τέτοια περίπτωση, ακόμη και αν κάναμε μια πλήρως εξονυχιστική ανάλυση για να ελέγξουμε την ευρωστία (robustness) των προφανώς στατιστικά σημαντικών μεταβλητών, δεν θα σταματούσαμε να αναρωτιόμαστε εάν θα βρίσκαμε τα ίδια αποτελέσματα δοκιμάζοντας μια διαφορετική προδιαγραφή (specification).

1.2.1 Οι κυριότεροι προσδιοριστικοί παράγοντες της διαφθοράς

Ο Danila Serra (Serra 2006) σύμφωνα με μια έρευνά του, προσπάθησε να βρει τους πραγματικά σταθερούς προσδιοριστικούς παράγοντες της διαφθοράς ανάμεσα στους διάφορους παράγοντες που έχουν βρεθεί, σύμφωνα με παλαιότερες έρευνες, να συνδέονται με τη διαφθορά.

Εξετάστηκαν συνολικά 16 μεταβλητές, όσον αφορά την ευρωστία τους: τέσσερις οικονομικές μεταβλητές (οικονομική ανάπτυξη, ανοικτότητα στο διεθνές εμπόριο, παρέμβαση του κράτους στην οικονομία, προικοδότηση φυσικών πηγών), πέντε κοινωνικοπολιτιστικές μεταβλητές (το Βρετανικό σύστημα δικαιοσύνης, η Βρετανική αποικιακή κληρονομιά, η Προτεσταντική θρησκεία, ο εθνογλωσσικός κατακερματισμός, η μόρφωση του πληθυσμού), και επτά πολιτικές μεταβλητές (τα θεμελιώδη πολιτικά δικαιώματα, η αδιάλειπτη δημοκρατία, η ελευθερία της πληροφόρησης, η διάχυση των μέσων μαζικής ενημέρωσης, το ομοσπονδιακό σύστημα, το εκλογικό σύστημα, η πολιτική αστάθεια).

Τα αποτελέσματα της ανάλυσής του υποστηρίζουν την εργασία του Treisman (Treisman 2000) και συνοψίζονται στα εξής: Πέντε μονάχα μεταβλητές πέρασαν την ανάλυση EBA (Extreme Bounds Analysis). Αυτές είναι: η οικονομική ανάπτυξη, η Προτεσταντική θρησκεία, η αποικιακή κληρονομιά, η αδιάλειπτη δημοκρατία και η πολιτική σταθερότητα.

Οπότε οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι: Πρώτον, οι εκτιμήσεις δείχνουν μια αρνητική συσχέτιση μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και διαφθοράς. Όπως έχει προβλεφθεί θεωρητικά και έχει φανεί εμπειρικά, από προηγούμενες μελέτες, η διαφθορά είναι μειωμένη στις πλουσιότερες χώρες. Δεύτερον, οι δημοκρατικοί θεσμοί ασκούν έναν ορισμένο έλεγχο στη διαφθορά, μόνον όταν κατέχονται αδιάκοπα επί δεκαετίες. Τρίτον, οι χώρες που χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη πολιτική αστάθεια τείνουν να είναι περισσότερο διεφθαρμένες. Τέταρτον, οι Προτεσταντικές χώρες φαίνεται ότι είναι λιγότερο διεφθαρμένες. Τέλος, η αποικιακή κληρονομιά εμφανίζεται να συσχετίζεται ισχυρά με το τρέχον επίπεδο διαφθοράς (Ahmad, Ali 2010) πιθανώς εξαιτίας της

νομικής κουλτούρας που κληρονόμησαν από τις τέως αποικιακές χώρες, όπως αποφάνθηκε ο Treisman (Treisman 2000).

1.2.2 Η σχέση ανάμεσα στο μέγεθος της κυβέρνησης και στο ύψος της διαφθοράς

Υπάρχει μια σχετικά μεγάλη βιβλιογραφία που μελετά το εάν υπάρχει μια συστηματική σχέση μεταξύ του μεγέθους της κυβέρνησης και της επίπτωσης της διαφθοράς. Ωστόσο, η διαφθορά δεν μπορεί να θεωρηθεί ως εξωγενής παράγοντας από το μέγεθος της κυβέρνησης, καθώς το μέγεθος της κυβέρνησης δημιουργεί κίνητρα για αυξημένη διαφθορά.

Οι Arvate και Curi (Arvate, Curi et al. 2010) εξέτασαν την αιτιότητα μεταξύ του μεγέθους της κυβέρνησης και της διαφθοράς, καθώς και το εάν υπάρχει διαφορετικό υπόδειγμα αιτιότητας μεταξύ των αναπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων χωρών, εξετάζοντας δύο διαφορετικά δείγματα: τις χώρες που υπάγονται στον OECD² (εκτός του Μεξικού) και τις χώρες της λατινικής Αμερικής, κατά την περίοδο 1996-2003.

Προκειμένου να ασχοληθούν με την αιτιώδη συνάφεια που υπάρχει μεταξύ της διαφθοράς και του μεγέθους της κυβέρνησης, χρησιμοποιήθηκε η μεθοδολογία των Granger και Huang (Granger, Huang 1997). Αυτή η μεθοδολογία υιοθετεί την αιτιότητα που παρουσιάστηκε στην εργασία του Granger (Granger 1969) σύμφωνα με την οποία μια μεταβλητή x προκαλεί το y όταν το y είναι καλύτερη πρόβλεψη χρησιμοποιώντας όλες τις διαθέσιμες πληροφορίες από το όταν χρησιμοποιούνται μόνο οι πληροφορίες τις οποίες αποκλείει το x .

Τα αποτελέσματα στα οποία κατέληξε η έρευνα ήταν ότι δεν υπάρχουν διαφορές από την άποψη της αιτιότητας ανάμεσα στα δύο δείγματα. Τόσο για τις χώρες του OECD όσο και για τις χώρες της Λατινικής Αμερικής, το μέγεθος της κυβέρνησης (κατά Granger) προκαλεί διαφθορά. Συνεπώς, οι ίδιες συμβουλές πολιτικής εφαρμόζονται και στις δύο χώρες. Δεδομένου ότι μια μεγαλύτερη συμμετοχή της κυβέρνησης στις ιδιωτικές αγορές σήμερα, θα ακολουθηθεί στο μέλλον από ένα υψηλότερο επίπεδο διαφθοράς, μια ενδεχόμενη παροχή πολιτικής συμβουλής, θα ήταν να μειωθεί το μέγεθος της κυβέρνησης. Ωστόσο, αυτό δεν είναι ένα εύκολο έργο να ληφθεί. Μια άλλη παροχή πολιτικής συμβουλής, θα ήταν να προαχθεί η καλή διακυβέρνηση. Όπως έχει αναφέρει και ο Tanzi (Tanzi 1998), η προώθηση μιας καλής διακυβέρνησης βοηθάει στην καταπολέμηση της διαφθοράς, διότι τα κίνητρα και το πεδίο δράσης για τη διαφθορά είναι μεγαλύτερα, όπου υπάρχει κακή διακυβέρνηση.

---

² Organization for Economic Co-operation and Development

1.3 ΟΡΙΣΜΟΙ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΚΑΙ ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΗ ΔΙΑΦΘΟΡΑ

Η **παραοικονομία** είναι ένα φαινόμενο που παίρνει ολοένα και μεγαλύτερες διαστάσεις τις τελευταίες δεκαετίες όχι μόνο σε χώρες αναπτυσσόμενες και σε εκείνες που βρίσκονται σε στάδιο μετάβασης, αλλά ακόμα και στις ανεπτυγμένες χώρες. Στη βιβλιογραφία χρησιμοποιούνται διάφορα ονόματα, όπως άτυπη (informal), ανεπίσημη (unofficial), αντικανονική (irregular), παράλληλη (parallel), υπόγεια (second underground & subterranean), κρυφή (hidden), αόρατη (invisible), μη καταγεγραμμένη (unrecorded) σκιάδης (shadow) και μαύρη (black) οικονομία (Frey & Schneider, 2000). Εξαιτίας της πολυπλοκότητας της έννοιας δεν υπάρχει ένας μοναδικός ορισμός. Η παραοικονομία αναπτύσσεται διαχρονικά βάσει της «αρχής του τρεχούμενου νερού», όπως αναφέρει ο Schneider (2002), δηλαδή προσαρμόζεται στις αλλαγές στους φόρους, στις ποινές που επιβάλλονται από τις φορολογικές αρχές και στην ηθική αντίληψη. Εξάλλου, ακόμα και το γεγονός ότι οι μελετητές αναφέρονται σε αυτή χρησιμοποιώντας όλα τα παραπάνω ονόματα, αποδεικνύει την πολυδιάστατη εικόνα αυτού του φαινομένου.

Οι πιο ακριβείς και οι πιο διαδεδομένοι ορισμοί συνδέουν την παραοικονομία με το επίσημο εθνικό εισόδημα. Παρακάτω αναφέρονται ορισμένοι από αυτούς:

«όλες οι τρέχουσες οικονομικές δραστηριότητες που συνεισφέρουν στο επίσημο υπολογιζόμενο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν- Gross National Product» (Schneider, 2002)

«βασισμένη στην αγορά παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών, είτε νόμιμη είτε παράνομη, που διαφεύγει του εντοπισμού για τον υπολογισμό των επίσημων εκτιμήσεων του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος-Gross Domestic Product». (Smith, 1994 as cited in Schneider, 2002).

«τα χαρακτηριστικά της κάθε ξεχωριστής παραοικονομίας καθορίζονται από τους συγκεκριμένους θεσμικούς κανόνες που τα μέλη της παρακάμπτουν» (Feige, 1990 as cited in Fleming, Roman, Farrell, 2000).

Σε γενικές γραμμές, θα μπορούσε κανείς να πει ότι η παραοικονομία είναι μια συνειδητή αντίδραση του πολίτη προς τον ανεπιθύμητο για εκείνον κρατικό και θεσμικό παρεμβατισμό. Σε κάθε περίπτωση, αυτές οι μη καταγεγραμμένες δραστηριότητες αποτελούνται από παράνομες δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα εμπόριο ναρκωτικών και όπλων, από νόμιμες δραστηριότητες με κάποιο παράνομο συστατικό, όπως είναι η αδήλωτη εργασία, οι αμοιβές από ιδιαίτερα μαθήματα, αλλά και από καθόλα νόμιμες δραστηριότητες όπως είναι για παράδειγμα η σπιτική παραγωγή (Fleming, Roman, Farrell, 2000), οι αμοιβές σε είδος λόγω αλληλοβοήθειας. Τέτοιου είδους ενέργειες, εκ μέρους των πολιτών μιας χώρας και δη της Ελλάδας, έχουν ως σκοπό να αποκρύψουν από τις δημόσιες αρχές τις εν λόγω δραστηριότητες προκειμένου να αποφύγουν τη φορολογία, τους κανονισμούς και ενδεχόμενες ποινές. Όλο αυτό, έχει ως συνέπεια την αδυναμία

καταγραφής του συνολικού προϊόντος της οικονομίας. Από τον πίνακα (Πίνακας 1- Κατηγοριοποίηση Τύπων Δραστηριοτήτων Παραοικονομίας) που ακολουθεί, μπορεί κανείς να παρατηρήσει ότι η παραοικονομία αφορά τόσο ενchrήματες όσο και μη συναλλαγές.p

Πίνακας 1- Κατηγοριοποίηση Τύπων Δραστηριοτήτων Παραοικονομίας

Είδος Δραστηριότητας	Χρηματικές Συναλλαγές		Μη Χρηματικές Συναλλαγές	
	Φοροδιαφυγή	Φοροαποφυγή	Φοροδιαφυγή	Φοροαποφυγή
Παράνομες Δραστηριότητες	Εμπόριο κλεμμένων αγαθών, εμπόριο και παραγωγή ναρκωτικών, εμπόριο λαθραίων και νοθεία, τζόγος		Ανταλλαγές: ναρκωτικών, κλεμμένων αγαθών, λαθραίων κλπ. παραγωγή ή καλλιέργεια ναρκωτικών για ίδια χρήση, κλοπή για ίδια χρήση	
Νόμιμες Δραστηριότητες	Αδήλωτο εισόδημα από αυτοαπασχόληση, ημερομίσθια, μισθοί και περιουσιακά στοιχεία από αδήλωτη	Εκπτώσεις προς εργαζομένους, πρόσθετες παροχές	Ανταλλαγές νόμιμων υπηρεσιών και αγαθών	Όλες οι εργασίες «κάντο μόνος σου-do it yourself» και η αλληλοβοήθεια

Φοροδιαφυγή (tax evasion), από την άλλη, αποκαλείται η καθ' οποιονδήποτε τρόπο παράνομη απόκρυψη φορολογητέας ύλης ενός φυσικού ή νομικού προσώπου. Θεωρείται παράνομη και έντονα αντικοινωνική συμπεριφορά και συνιστά το αδίκημα της μη καταβολής του οφειλόμενου φόρου με την παραβίαση ή καταστρατήγηση του νόμου. Μπορεί να εμφανιστεί με δύο τρόπους: **Πρώτον**, αποκρύπτοντας εισοδήματα από διάφορες πηγές με σκοπό την πληρωμή χαμηλότερου φόρου και **δεύτερον**, εμφανίζοντας υπερβολικές ή πλαστές δαπάνες, ώστε να σημειωθεί όφελος από εκπτώσεις φόρου. Η φοροδιαφυγή εντοπίζεται εύκολα σε εισοδήματα που προέρχονται από μισθωτές υπηρεσίες ή εκμετάλλευση ακινήτων, λόγω της ευκολίας διασταύρωσης στοιχείων (δηλαδή γίνεται σύγκριση εσόδου από τον ένα συμβαλλόμενο και δαπάνης από τον άλλο), ενώ είναι δύσκολο να εντοπισθούν σε πηγές όπως είναι τα ελεύθερα επαγγέλματα. Παραδείγματα, αποτελούν οι καλλιτέχνες, δικηγόροι, σχεδιαστές μόδας με ατελιέ, γιατροί που συνεργάζονται με ιδιωτικά νοσοκομεία και κλινικές και υπερχρεώνουν δαπάνες για ιατρικές εξετάσεις και χειρουργικές επεμβάσεις που δικαιολογούνται από τα ασφαλιστικά ταμεία, κέντρα διασκέδασης, συνεργεία αυτοκινήτων, γυμναστήρια, πολιτικοί μηχανικοί, αγρότες που έχουν λάβει επιδοτήσεις, αλλά και άνεργοι που εισπράττουν επίδομα ανεργίας και παράλληλα απασχολούνται με «μαύρη» εργασία. Επίσης, ξενοδοχεία και εργοστάσια που έχουν ενταχθεί σε επιδοτούμενα επενδυτικά προγράμματα, αλλά δεν πραγματοποιούν τις επενδύσεις, Νομαρχίες και Δήμοι που εμφανίζουν πολύ μεγαλύτερες δαπάνες για την εκτέλεση έργων με τη χρήση εικονικών τιμολογίων. Στις

εμπορικές επιχειρήσεις, συνήθως η φοροδιαφυγή αντιμετωπίζεται με επιτόπου ελέγχους, αλλά και διασταυρώσεις. Στις περιπτώσεις που είναι δύσκολη η διασταύρωση, υπολογίζεται ένα τεκμαρτό εισόδημα, ενώ κατά καιρούς αναπροσαρμόζονται τα τεκμήρια διαβίωσης. Βέβαια, πρέπει να υπογραμμιστεί ο διαχωρισμός της φοροδιαφυγής από την φοροαποφυγή (tax avoidance). Η βασική διαφορά τους έγκειται στο ότι η πρώτη συνιστά κολάσιμη πράξη ενώ η δεύτερη όχι.

Σύμφωνα με τον Γεωργακόπουλο (1997), φοροδιαφυγή, λοιπόν, είναι: **« κάθε παράνομη πράξη ή παράλειψη του φορολογούμενου με την οποία επιδιώκεται η μείωση της φορολογικής του επιβάρυνσης ή η αποφυγή καταβολής του φόρου. Η φοροδιαφυγή αποτελεί καταστρατήγηση του γράμματος και του πνεύματος του φορολογικού νόμου»**.

Οι αρνητικές παρενέργειες της φοροδιαφυγής είναι ότι στερεί πολύτιμα έσοδα από το κράτος, διατηρεί "τεχνητά" στη ζωή μη βιώσιμες επιχειρήσεις, στρεβλώνει την αγορά εργασίας ωθώντας προς δραστηριότητες με μεγαλύτερες δυνατότητες απόκρυψης εισοδημάτων και εισάγει «οριζόντιες» ανισότητες διαφοροποιώντας το καθαρό εισόδημα φορολογουμένων με το ίδιο προ φόρου εισόδημα. Όλα τα αρνητικά στοιχεία, ως αποτελέσματα της φοροδιαφυγής, επιβεβαιώνουν την άποψη ότι ο προοδευτικός πολιτικός δεν έχει κανένα λόγο να αντιμετωπίζει τη φοροδιαφυγή με αδιαφορία. Αντίθετα, έχει κάθε λόγο να εργαστεί μεθοδικά για την καταπολέμηση αυτού του ευρύτατα διαδεδομένου, αλλά βαθύτατα αντικοινωνικού φαινομένου. Όπως μπορεί κανείς να αντιληφθεί, υπάρχει άμεση σχέση της παραοικονομίας με τη φοροδιαφυγή και τη διαφθορά. Πολλοί είναι εκείνοι που λανθασμένα ταυτίζουν την παραοικονομία με τη φοροδιαφυγή. Από τους ορισμούς που δόθηκαν παραπάνω, θα μπορούσε κανείς να σημειώσει ότι η φοροδιαφυγή είναι η αδήλωτη οικονομία, ενώ η παραοικονομία αποτελεί μη καταγραφόμενη οικονομία. Το μόνο σίγουρο είναι ότι η φοροδιαφυγή είναι ευρύτερη της παραοικονομίας και συμβαίνει πάντα σε αυτή (φόροι, εισοδήματα, κοινωνική ασφάλιση). Με άλλα λόγια, η παραοικονομία υπάρχει εν μέρει ως ένας τρόπος για την αποφυγή φόρων (Schneider, 2002), αφού όλες αυτές οι δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στην παράλληλη οικονομία θα ήταν φορολογίσιμες αν δηλωνόταν στις επίσημες αρχές.

Γύρω από το θέμα της διαφθοράς, υπάρχει αρκετή βιβλιογραφία και η έννοια της μπορεί να οριστεί ως: **«Η σκόπιμη μη συμμόρφωση με την αρχή του πλήρους ανταγωνισμού προς ίδιο όφελος ή προς όφελος σχετιζόμενων ατόμων»** (Tanzi, 1998 as cited in Schneider, 2002). Αναφορικά με τη χώρα μας, είναι η πιο διεφθαρμένη ανάμεσα στις χώρες της ΕΕ μαζί με τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία, σύμφωνα με τα ετήσια αποτελέσματα του Διεθνή Δείκτη Αντίληψης περί Διαφθοράς 2010- Corruption Perception Index (Transparency International Organisation, 2010) . Η έρευνα διεξήχθη σε 178 χώρες σε όλο τον κόσμο και μέτρησε το βαθμό της διαφθοράς που πιστεύεται ότι υπάρχει ανάμεσα σε δημόσιους υπαλλήλους και πολιτικούς, σε μια κλίμακα από το 0 έως το 10,

όπου το 10 συμβολίζει την απολύτως υγιή χώρα. Τα αποτελέσματα ήταν όμοια με εκείνα προηγούμενων ετών, δηλαδή η Δανία θεωρείται η λιγότερο διεφθαρμένη χώρα ανάμεσα στις ευρωπαϊκές χώρες σκοράροντας 9,3 βαθμούς, ακολουθούμενη από τη Φιλανδία και τη Σουηδία, οι οποίες βαθμολογήθηκαν με 9,2 βαθμούς και την Ολλανδία με 8,8 βαθμούς. Στο άλλο άκρο, βρίσκεται η Ελλάδα όπου έλαβε 3,5 βαθμούς, και φαίνεται να είναι πιο διεφθαρμένη ακόμα και από τη Βουλγαρία (3,6), τη Ρουμανία (3,7) και την υποψήφια προς ένταξη Τουρκία (4,4). Η χαμηλή βαθμολογία της Ελλάδας αποδεικνύει ότι η είσοδος της στην Ευρωπαϊκή Ένωση δε σήμαινε αυτόματα τη μείωση της διαφθοράς κι αυτό επιβεβαιώνεται ακόμα και από το γεγονός ότι η Τουρκία, που δεν είναι στην ΕΕ, εμφανίζει μικρότερη διαφθορά από την Ελλάδα. Το δυσάρεστο, βέβαια, είναι ότι η δωροδοκία και η διαφθορά ήταν πάντα αναπόσπαστο κομμάτι της ελληνικής πολιτικής κουλτούρας, εξαιτίας του πατερναλιστικού κράτους, όπου οι πελατειακές σχέσεις αποτελούσαν και εξακολουθούν να αποτελούν καθημερινή πρακτική στην παροχή των δημόσιων υπηρεσιών προς τους Έλληνες πολίτες. Μια ειδική αναφορά που δημοσιεύθηκε το 2009 από τη γενική επιθεώρηση της δημόσιας διοίκησης, επισήμανε ότι οι πολεοδομίες, τα δημόσια νοσοκομεία και οι Ο.Τ.Α είναι οι τομείς όπου εντοπίζεται η περισσότερη διαφθορά στην Ελλάδα (www.euobserver.com).

Παρ' όλα αυτά, οι Βρυξέλλες έχουν αναπτύξει έναν ειδικό μηχανισμό ελέγχου για τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία. Κάτι τέτοιο δεν ισχύει για την περίπτωση της Ελλάδος, η οποία εμφανίζει χαμηλή απόδοση στην προσπάθειά της να αμβλύνει τη διαφθορά των δημόσιων υπαλλήλων και των πολιτικών της, φαινόμενο μείζονος σημασίας την περίοδο αυτή που γίνονται πάμπολλες μεταρρυθμίσεις και αλλαγές προκειμένου να επιβιώσει η Ελλάδα από την οικονομική και όχι μόνο κρίση.

Υπάρχει μια διαφωνία, όμως, στη βιβλιογραφία ως προς το αν η παραοικονομία είναι υποκατάστατο της διαφθοράς ή συμπληρωματική της. Πιο συγκεκριμένα, ο Rose- Ackerman, 1997, υποστηρίζει πως πολιτικές που έχουν ως στόχο την απελευθέρωση του ξένου εμπορίου και την κατάργηση εμποδίων εισόδου στη βιομηχανία, προωθούν τον ελεύθερο ανταγωνισμό και μειώνουν τη διαφθορά. Κατ'επέκταση, οι εταιρίες θα δραστηριοποιούνται περισσότερο στην επίσημη οικονομία, όπου θα είναι σε θέση να έχουν πρόσβαση σε κεφάλαια στην τιμή της αγοράς (Schneider, 2002). Από την άλλη, οι έρευνες που μελετήθηκαν για αυτή την εργασία, υποστηρίζουν ότι μια μείωση μιας ποσοστιαίας μονάδας της διαφθοράς (αύξηση του μεγέθους) οδηγεί σε αύξηση της παραοικονομίας από 5 έως 8% και έτσι χώρες με μεγάλη διαφθορά, έχουν μεγαλύτερα μεγέθη παραοικονομίας.

Το παραπάνω τονίζει τη συμπληρωματική ιδιότητα της διαφθοράς στην παραοικονομία. Υπάρχουν διάφορα είδη διαφθοράς. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν οι μειώσεις κοστών, η παράβλεψη

διαδικασιών για έκδοση επαγγελματικής άδειας, η πιο εύκολη και άμεση πρόσβαση σε δημόσια αγαθά και υπηρεσίες, η διανομή επιχορηγήσεων και επιδοτήσεων, τα φορολογικά κίνητρα, οι προσλήψεις και οι προαγωγές σε θέσεις του δημόσιου τομέα. Οι οικονομικές συνέπειες, όμως, ειδικά για την Ελλάδα, είναι τεράστιες και παίρνουν τη μορφή της μη προσέλκυσης ξένων επενδύσεων, της μείωσης του ρυθμού ανάπτυξης, της διαστρέβλωσης του ανταγωνισμού και το πιο σημαντικό, της δημιουργίας δραστηριοτήτων παραοικονομίας (Katsios, 2006). Έτσι, ο Katsios (2006) υποστηρίζει πως το μέγεθος της ελληνικής διαφθοράς και το γεγονός ότι είναι τόσο διοικητική όσο και πολιτική, επηρεάζοντας όλα τα επίπεδα των κυβερνητικών δραστηριοτήτων και των πεδίων ευθυνών, είναι συμπληρωματικά της μεγάλης παραοικονομίας και του μεγάλου δημόσιου χρέους της Ελλάδας. Επιπλέον, σημειώνει πως ένας λόγος που οι επιχειρηματίες καταφεύγουν στην παραοικονομία δεν είναι η αποφυγή πληρωμής φόρων, αλλά η αποφυγή της μεγάλης γραφειοκρατίας και της διαφθοράς, συνεπώς η παραοικονομία γίνεται συμπληρωματική του διεφθαρμένου κράτους.

Αναφορικά με τη σχέση διαφθοράς- φοροδιαφυγής, αυτή είναι ευκόλως αντιλήψιμη. Το γεγονός ότι οι πολίτες της Ελλάδος καταφεύγουν στη φοροδιαφυγή και από την άλλη, το ότι οι αρμόδιες αρχές δεν είναι σε θέση να τη μειώσουν, περιγράφει το διεφθαρμένο χαρακτήρα τόσο του συστήματος όσο και των ίδιων των πολιτών. Μια από τις προτάσεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, λοιπόν, σε σχέση με το περίπλοκο φορολογικό σύστημα, είναι να κινηθεί η Ελλάδα προς την κατεύθυνση της βελτίωσης της διαφάνειας μέσω εντατικών ελέγχων και επιβολής προστίμων, ειδικά στους ελεύθερους επαγγελματίες, με σκοπό να διασφαλίσουν ότι οι τελευταίοι καταβάλλουν το μερίδιο του φόρου που τους αναλογεί (International Monetary Fund Report, 2008). Συμπερασματικά, θα μπορούσε κανείς να πει ότι δυο παράγοντες που επιδρούν αυξητικά στην ύπαρξη της παράλληλης οικονομίας είναι η φοροδιαφυγή και η διαφθορά.

1.4 Η ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ

Οι παρακάτω δείκτες μπορούν να μας δώσουν μια ιδέα αναφορικά με το μέγεθος της διαφθοράς.

Ο Δείκτης **Business International (BI)**. Ο εν λόγω δείκτης, ο οποίος πλέον συντάσσεται από το *Economist Intelligence Unit*, περιλαμβάνει μια εκτίμηση του επιπέδου της διαφθοράς σε διάφορες χώρες. Τα ευρήματα προκύπτουν από στοιχεία που συλλέχθηκαν από ένα δίκτυο ανταποκριτών και αναλυτών σε όλο τον κόσμο και δημοσιεύθηκαν αρχικά για την περίοδο 1981-83.

Ο Δείκτης **ICRG (International Country Risk Guide)**: Ο εν λόγω δείκτης δημοσιεύεται ετησίως από την Political Risk Services Inc.

Ο δείκτης του Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ. Το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ στην ετήσια δημοσίευσή του υπό τον τίτλο *World Competitiveness Report* παραθέτει και στοιχεία αναφορικά με κάποιο μέτρο δωροδοκίας.

Το **Παγκόσμιο Βαρόμετρο για την Διαφθορά** (Global Corruption Barometer, GCB) αποτελεί μια έρευνα κοινής γνώμης, η οποία διεξάγεται από το 2003. Αυτή η έρευνα διερευνά τις αντιλήψεις της κοινής γνώμης αναφορικά με την διαφθορά.

Ο **Δείκτης Χρηματισμού** (Bribe Payers Index, BPI) βασίζεται σε έρευνες ειδικού πληθυσμού. Το 2008 κάλυψε 26 χώρες. Πραγματοποιείται μεταξύ ανωτάτων στελεχών, επιχειρήσεων και τραπεζών των χωρών υποδοχής.

Ο Δείκτης Αντιλαμβανόμενης Διαφθοράς: Ο εν λόγω δείκτης συντάσσεται από τον διεθνή μη-κυβερνητικό οργανισμό *Διεθνής Διαφάνεια*

Στην εργασία αυτή θα χρησιμοποιήσουμε τον τελευταίο δείκτη.

1.4.1 Ο Δείκτης Αντιλαμβανόμενης Διαφθοράς

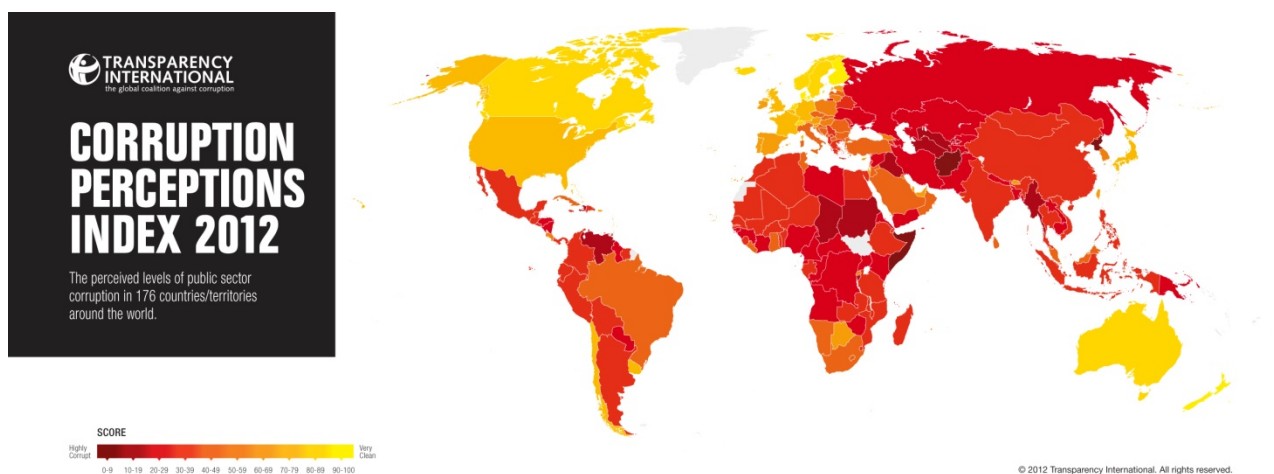
Ο **Δείκτη Αντιλαμβανόμενης Διαφθοράς** (**Corruption Perceptions Index**, CPI), ο οποίος καταγράφει το επίπεδο της αντιλαμβανόμενης, από τους πολίτες, διαφθοράς στον δημόσιο τομέα μιας χώρας, και δημοσιεύεται από τον διεθνή μη-κυβερνητικό οργανισμό **Διεθνής Διαφάνεια** (Transparency International). Ο εν λόγω οργανισμός, με έδρα το Βερολίνο, από το 1995 συντάσσει μια ετήσια έκθεση του Δείκτη Αντίληψης για τη Διαφθορά.

Ο εν λόγω δείκτης προκύπτει από έρευνες που καταγράφουν τις αντιλήψεις του επιχειρηματικού κόσμου και ειδικών αναλυτών. Η κλίμακα κατάταξης είναι από το 0 έως το 10, όπου ο βαθμός 0 υποδηλώνει τη μέγιστη διαφθορά, ενώ όσο αυξάνει ο σχετικός δείκτης υπάρχει η αίσθηση ότι δεν υπάρχει διαφθορά στη χώρα. Έτσι στην χώρα με την υψηλότερη (χαμηλότερη) τιμή του δείκτη CPI η αντίληψη της διαφθοράς είναι η μικρότερη (μεγαλύτερη) μεταξύ των χωρών που περιλαμβάνονται στον κατάλογο του CPI.

Σύμφωνα με το CPI2012, η Δανία, η Φινλανδία και η Νέα Ζηλανδία λαμβάνουν την πρώτη θέση με βαθμολογία 9, χάρις στην ευρεία πρόσβαση των πολιτών στην πληροφόρηση και στην εφαρμογή κανόνων δεοντολογίας για όσους κατέχουν δημόσια αξιώματα. Το Αφγανιστάν, η Βόρεια Κορέα και η Σομαλία για μια ακόμη φορά καταλαμβάνουν τις τελευταίες θέσεις της παγκόσμιας κατάταξης. Η έλλειψη λογοδοσίας στην ηγεσία και η αναποτελεσματικότητα των δημοσίων

φορέων αξιολογούν δυσμενώς τις χώρες αυτές και επιτάσσουν την άμεση κινητοποίηση για την πάταξη της διαφθοράς.

Μεταξύ των «μετεξεταστέων» στο CPI2012 είναι οι χώρες της Ευρωζώνης που πλήττονται από την οικονομική κρίση, με τρανό παράδειγμα την Ελλάδα, η οποία καταλαμβάνει την 94^η θέση στις 176 (με βαθμό 3,6) μαζί με την Ινδία, τη Σενεγάλη και το Μπενίν.

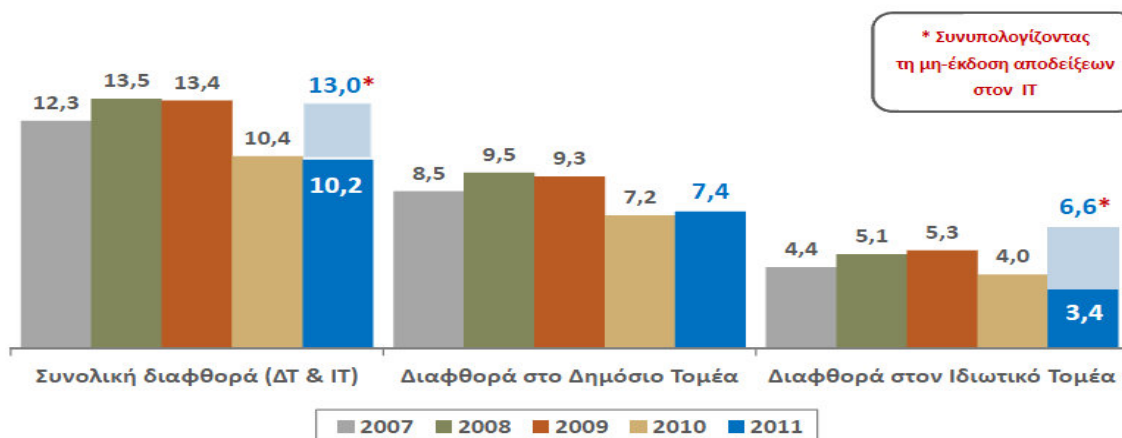
Χάρτης 1: Ο «Παγκόσμιος Χάρτης» της Διαφθοράς το 2012 (Πηγή: transparency.org)

1.5 Η ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Αναφέραμε προηγουμένως, το 2012 η Ελλάδα κατατασσόταν στην 94^η θέση σε σύνολο 186 χωρών αναφορικά με τον δείκτη αντιλαμβανόμενης διαφθοράς.

Κατόπιν, σύμφωνα με την Εθνική έρευνα για τη διαφθορά στην Ελλάδα που εκπόνησε σε δείγμα 12.020 ατόμων η Διεθνή διαφάνεια παράρτημα Ελλάδος για το 2011. Το 13% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι αυτός ή κάποιο μέλος του νοικοκυριού είχε εμπλακεί σε περίπτωση δωροδοκίας τους τελευταίους 12 μήνες. Το ποσοστό αυτό είναι βεβαίως από τα μεγαλύτερα στην Ευρώπη. Στο σχήμα 2 παρατηρούμε τη διαχρονική εξέλιξη της διαφθοράς κατά τομέα μεταξύ 2007-2011. Πρωταγωνιστής σαφώς αναδεικνύεται ο Δημόσιος τομέας με ποσοστό 7,4% έναντι 6,6% του ιδιωτικού.

Διάγραμμα 1: Η έκταση της διαφθοράς κατά τομέα 2007-2011 (Πηγή: Διεθνής Διαφάνεια Ελλάδα)

Κατόπιν, ιδιαίτερη σημασία για τη διερεύνηση και την αντιμετώπιση του φαινομένου της διαφθοράς έχει η γενικότερη αντίληψη που έχει διαμορφωθεί, όσον αφορά το ποιοί θεσμοί θεωρούνται περισσότερο διεφθαρμένοι σε μια συγκεκριμένη χώρα.

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα αναφορικά με την αντίληψη της διαφθοράς σε επιμέρους θεσμών μιας χώρας κατά το έτος 2009 σε διάφορες Ευρωπαϊκές χώρες. Η κλίμακα των δεικτών παίρνει τιμές από 1 (καθόλου διεφθαρμένοι θεσμοί) έως 5 (εξαιρετικά διεφθαρμένοι θεσμοί).

Πίνακας 1: Διαφθορά ανά θεσμό

	Πολιτικά Κόμματα	Κοινοβούλιο	Επιχειρήσεις/ Ιδιωτικός Τομέας	Μέσα Ενημέρωσης	Κυβερνητικοί Αξιωματούχοι/ Δημόσιοι Υπάλληλοι	Δικαστικό Σώμα
Αυστρία	3,3	2,6	2,9	3	2,7	2,4
Βουλγαρία	4,3	4,2	3,9	3	4,1	4,5
Δανία	2,6	2,1	2,9	2,8	2,3	1,7
Φινλανδία	2,9	2,5	2,8	2,6	2,1	1,9
Ελλάς	4,4	3,7	3,4	3,8	3,7	3,4
Ουγγαρία	4,2	3,8	4,3	3,7	3,6	3,1
Ισλανδία	3,9	3,1	4,3	3,5	3,4	2,7
Ισραήλ	4,3	4	3,3	3,2	3,6	2,9
Ιταλία	4,1	3,8	3,3	3,4	3,9	3,5
Λιθουανία	4	4	3,5	3	3,9	3,9
Λουξεμβούργο	3,2	2,9	3,7	3,5	3,2	3
Ολλανδία	2,6	2,3	3,1	2,8	2,7	2,3
Νορβηγία	3,1	2,7	3,8	3,5	3,2	2,5
Πολωνία	3,5	3,4	3,6	3,4	3,8	3,4
Πορτογαλία	4	3,4	3,7	2,8	3,1	3,3
Ρουμανία	4,3	4,3	3,8	3,4	3,8	4,2
Ισπανία	3,6	3,1	3,5	3,1	3	3
Ελβετία	2,9	2,6	3,2	3,1	2,5	2,2
Ην. Βασίλειο	3,6	3,3	3,5	3,5	3,2	2,8

Πηγή: Transparency International (2009).

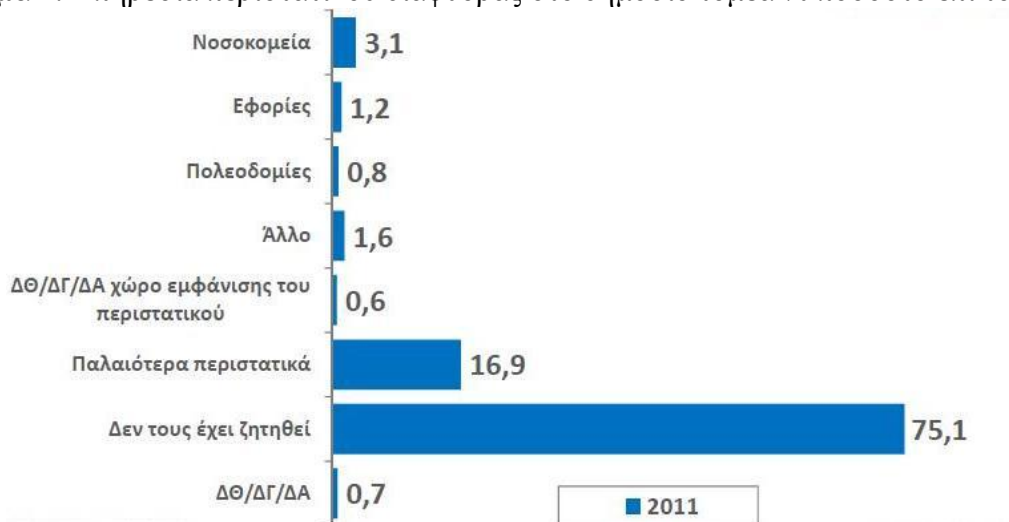
Όπως βλέπουμε από τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα, στην Ελλάδα τα πολιτικά κόμματα θεωρούνται ως ο πιο διεφθαρμένος θεσμός, ενώ σε καμία από τις παραπάνω χώρες της Ευρώπης δεν υπάρχει υψηλότερη επίδοση αναφορικά με το βαθμό διαφθοράς των πολιτικών κομμάτων.

Όπως αναφέραμε αρχικά η διαφθορά στην Ελλάδα (σύμφωνα με τη μελέτη της Διεθνούς Διαφάνειας) αποτελεί κυρίως φαινόμενο του δημόσιου τομέα. Το **7,4%** του δείγματος ανέφεραν περιστατικά διαφθοράς στον Δημόσιο τομέα, έναντι 6,6% που ανέφερε περιστατικά διαφθοράς στον ιδιωτικό τομέα. Ωστόσο, το μέσο χρηματικό ποσό που απαιτήθηκε (από τους εμπλεκόμενους) σε αναφερόμενα περιστατικά διαφθοράς ήταν υψηλότερο στην περίπτωση περιστατικών στον ιδιωτικό τομέα (1.460€) σε σχέση με τον δημόσιο (1.399€).

Βάσει των παραπάνω ποσοστών και μεγεθών και ανάγοντας τα ποσοστά στο σύνολο του πληθυσμού, το μέγεθος της διαφθοράς στον δημόσιο τομέα εκτιμάται για το 2011 στα **379 € έκ.ατ.** και στον ιδιωτικό στα 175€ έκ.ατ.

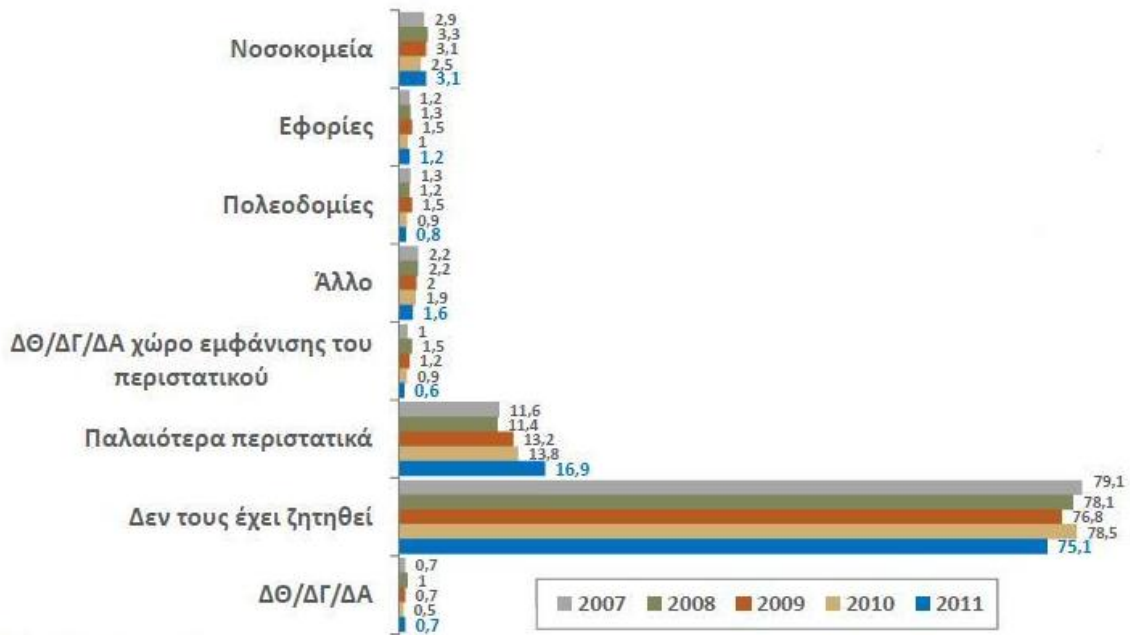
Η κύρια εστία διαφθοράς όπως παρουσιάζεται στα επόμενα γραφήματα εντοπίζεται στα *δημόσια νοσοκομεία* καθώς για το **41,9%** των ατόμων που ανέφεραν περιστατικό διαφθοράς, αυτό συνέβη σε κάποιο είδος συναλλαγής με μέλη του εργατικού δυναμικού (π.χ. ιατρούς) δημοσίων νοσοκομείων. Δεύτερη εστία διαφθοράς (με αρκετή διαφορά 25,1%) είναι οι εφορίες.

Διάγραμμα 2. Υπηρεσία περιστατικού διαφθοράς στο δημόσιο τομέα % ποσοστό επί του συνόλου.

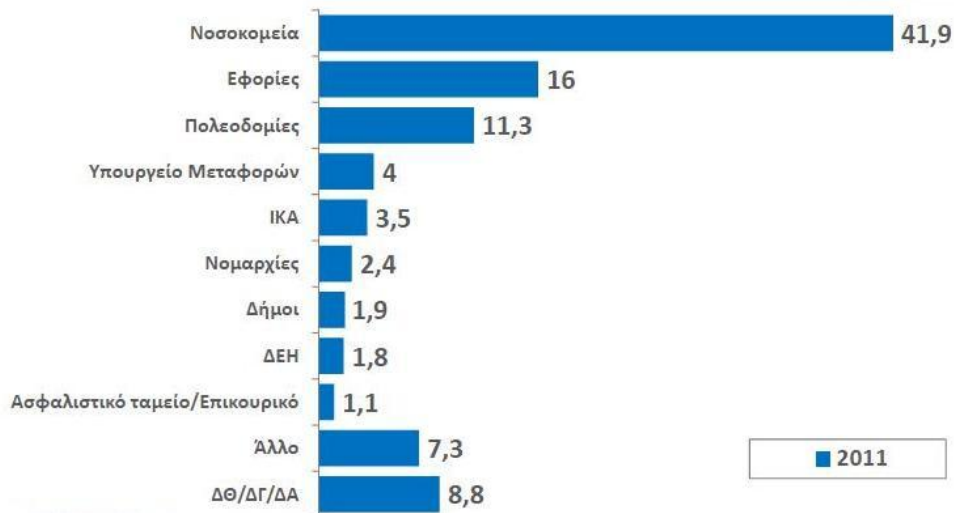
(Πηγή: Διεθνής Διαφάνεια Ελλάδος 2011)

Διάγραμμα 3. Υπηρεσία περιστατικού διαφθοράς στο δημόσιο τομέα 2007-2011, % ποσοστό επί του συνόλου.

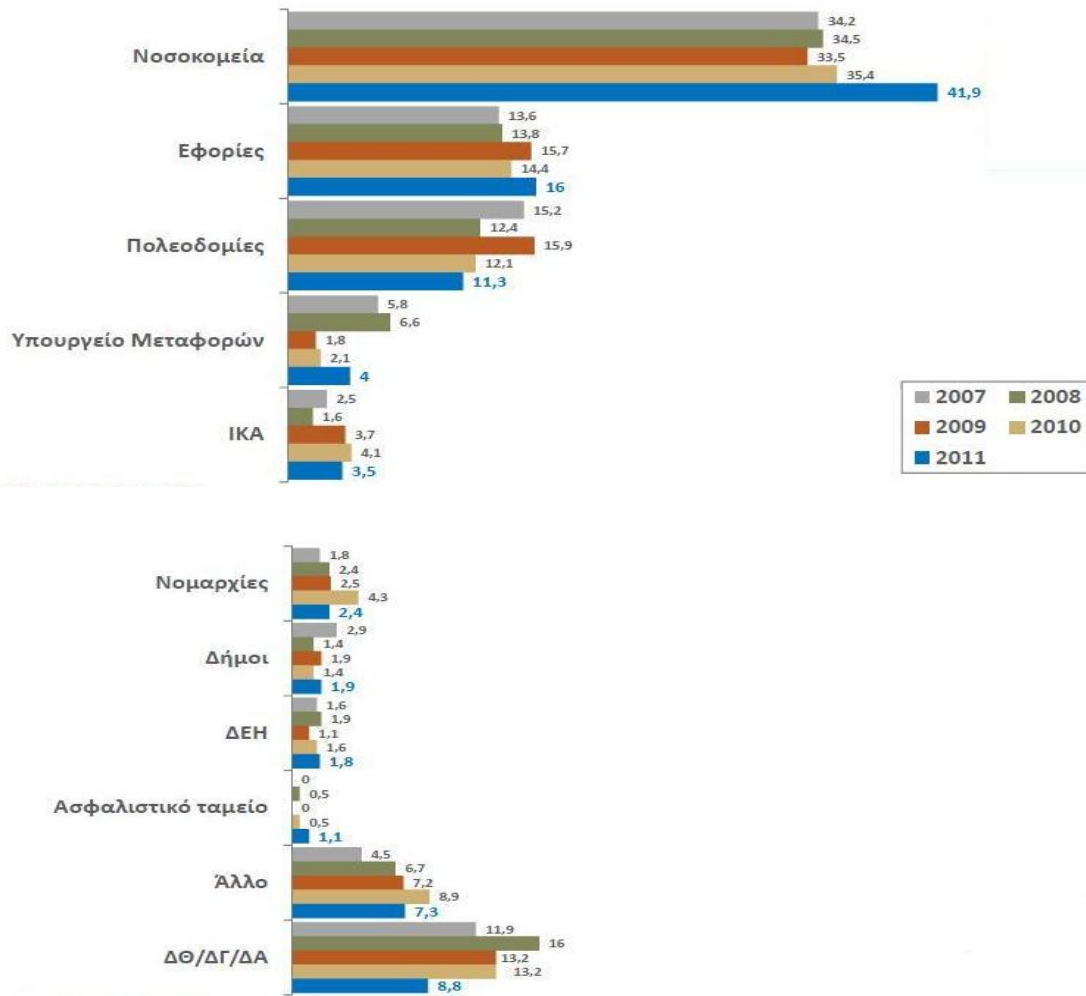
(Πηγή: Διεθνής Διαφάνεια Ελλάδα 2011)

Διάγραμμα 4. Υπηρεσία περιστατικού διαφθοράς στο Δημόσιο τομέα, % ποσοστό επί των περιστατικών διαφθοράς

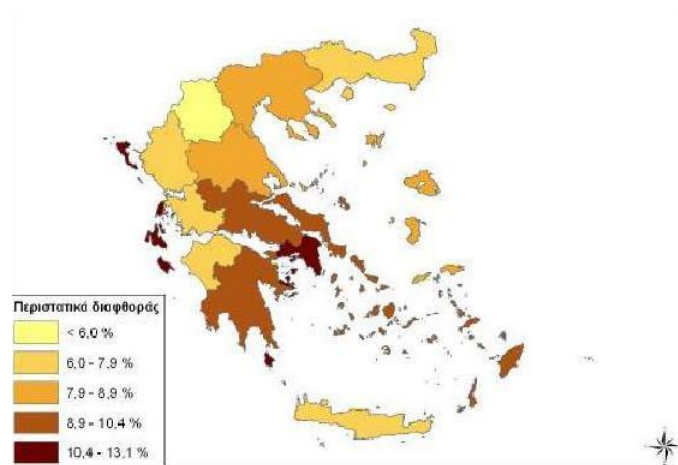

(Πηγή: Διεθνής Διαφάνεια Ελλάδα 2011)

Διάγραμμα 5. Υπηρεσία περιστατικού διαφθοράς στο Δημόσιο τομέα, 2007-2011, % ποσοστό επί των περιστατικών διαφθοράς (Πηγή: Διεθνής Διαφάνεια Ελλάδα 2011)

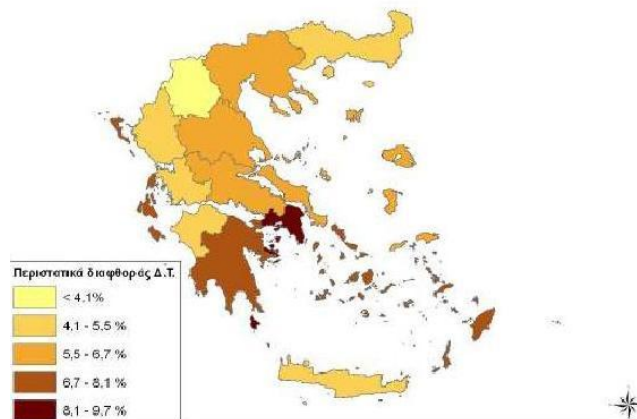

Χάρτης 2. Η έκταση της Συνολικής διαφθοράς κατά γεωγραφική Περιφέρεια % ποσοστό νοικοκυριών που αναφέρουν περιστατικά διαφθοράς.

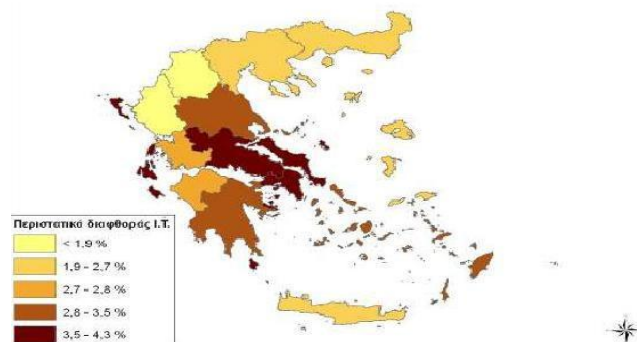
(Πηγή: Διεθνής Διαφάνεια Ελλάδος 2011)

Χάρτης 3. Η έκταση της διαφθοράς στο Δημόσιο τομέα κατά γεωγραφική Περιφέρεια

(Πηγή: Διεθνής Διαφάνεια Ελλάδος 2011)

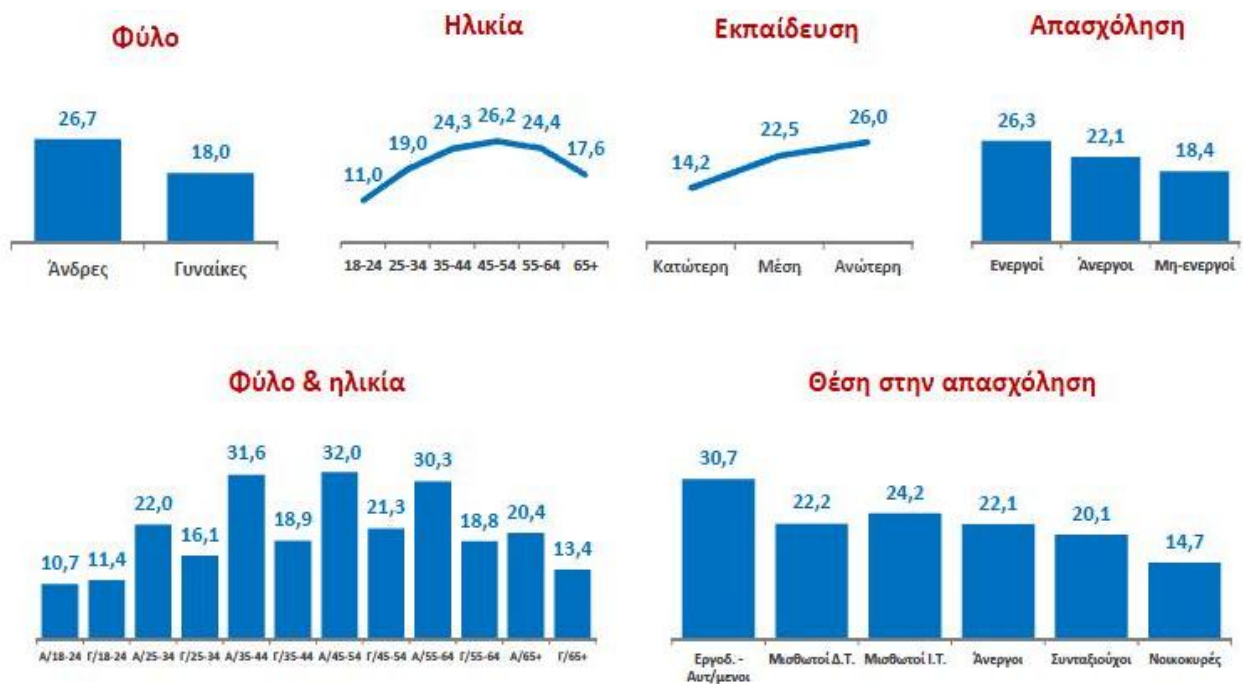
Χάρτης 4. Η έκταση της διαφθοράς στον Ιδιωτικό τομέα κατά γεωγραφική Περιφέρεια

(Πηγή: Διεθνής Διαφάνεια Ελλάδος 2011)

Παρατηρούμε από τους χάρτες πως γεωγραφικά η διαφορά εμφανίζει υψηλές συγκεντρώσεις στη Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδος κάτι αναμενόμενο λόγω της υπερσυγκέντρωσης πληθυσμού, δραστηριοτήτων δημόσιων και ιδιωτικών στην εν λόγω περιφέρεια. Ενώ στον Ιδιωτικό τομέα παρατηρούμε και τα Νησιά των Κυκλάδων Δωδεκανήσου και Ιονίου ίσως λόγω της απομόνωσης τους εξαιτίας των γεωγραφικών τους ιδιαιτεροτήτων που τα καθιστούν δυσπρόσιτα για ελέγχους.

Διάγραμμα 6. Ατομικά δημογραφικά χαρακτηριστικά των θυμάτων της διαφθοράς

(Πηγή: Διεθνής Διαφάνεια Ελλάδα 2011)

Τέλος όσον αφορά τα δημογραφικά στοιχεία παρατηρούμε σύμφωνα με τη μελέτη πως θύματα κατά 26,7% είναι κυρίως άντρες με τις γυναίκες στα να υπολοίπονται κατά 8,7%. Οι ηλικίες που παρουσιάζουν τα περισσότερα κρούσματα είναι μεταξύ 45-54 με προσόντα μέσης έως ανώτερης εκπαίδευσης. Αξιοσημείωτο είναι πως τα περισσότερα κρούσματα παρατηρούνται σε εργοδότες και ανταπασχολούμενους.

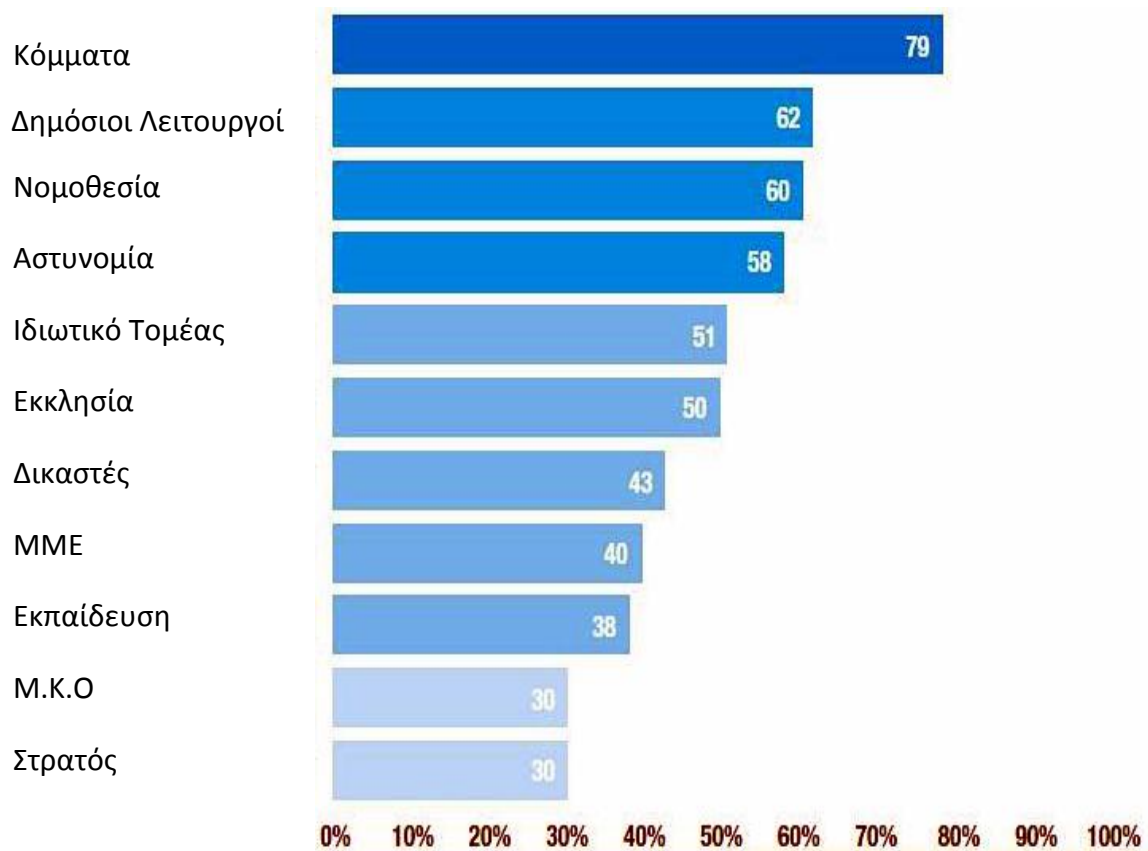
1.6 ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΣΕ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Τα αποτελέσματα του Παγκόσμιου Βαρόμετρου για την Διαφθορά το 2010 προέκυψαν από συνεντεύξεις 91.500 ατόμων, σε 86 χώρες. Τα κύρια συμπεράσματα ήταν τα ακόλουθα:

Κατ' αρχάς, σε όλο τον κόσμο, τα Πολιτικά Κόμματα και το Δημόσιο θεωρούνται (από τους συμμετέχοντες στην έρευνα) ως οι πιο διαφθαρμένοι τομείς της δημόσιας ζωής. Το πρόβλημα λοιπόν της διαφθοράς εντοπίζεται στο σύστημα πολιτειακής διακυβέρνησης, δηλαδή στην ίδια την δημοκρατία. Επίσης, η διαφθορά στον ιδιωτικό τομέα αποτελεί ολοένα και μεγαλύτερη ανησυχία για το ευρύ κοινό. Το μισό μέγεθος του δείγματος θεωρεί τον ιδιωτικό τομέα διεφθαρμένο.

Πράγματι, σε παγκόσμια κλίμακα τα πολιτικά κόμματα (μέσω των οποίων λειτουργεί το δημοκρατικό σύστημα) και οι λειτουργοί του δημοσίου (δηλαδή δημόσιοι αξιωματούχοι και υπάλληλοι), θεωρούνται (από τους κατοίκους των χωρών), με ποσοστό 82% και 63% αντίστοιχα, ως οι πιο διεφθαρμένοι θεσμοί. (Διάγραμμα 7).

Διάγραμμα 7. Πιο διεφθαρμένος θεσμός Παγκοσμίως

(Πηγή: Transparency International *Global Corruption Barometer* 2010)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Συχνά οι όροι «οικονομική μεγέθυνση» και «οικονομική ανάπτυξη» χρησιμοποιούνται εναλλακτικά, χωρίς αυτό ωστόσο να είναι απόλυτα ακριβές. Η οικονομική μεγέθυνση έχει μια πιο υλική διάσταση, καθώς αναφέρεται σε υλική αφθονία και, συνεπώς, σε μεγαλύτερη δυνατότητα για την ικανοποίηση του οικονομικού προβλήματος.

2.1.1 Η Οικονομική Μεγέθυνση

Η οικονομική μεγέθυνση θεωρείται σήμερα ως ένα από τα κυριότερα αντικείμενα της οικονομικής επιστήμης γιατί ασχολείται με το εισόδημα, τις μεταβολές του, καθώς και τους παράγοντες που επιδρούν καθοριστικά στα παραπάνω. Είναι γνωστό ότι το εισόδημα εξαρτάται από τη διαχρονική επιλογή μεταξύ τρέχουσας κατανάλωσης και αποταμίευσης- επένδυσης (που ισοδυναμούν με μελλοντική κατανάλωση). Άρα όλες οι αποφάσεις για το εισόδημα και την ευημερία συνδέονται αναπόφευκτα με την επιλογή των νοικοκυριών μεταξύ κατανάλωσης και αποταμίευσης με στόχο τη μεγιστοποίηση της ευημερίας τους, καθώς και με την επιλογή της παραγωγής των επιχειρήσεων με στόχο τη μεγιστοποίηση του κέρδους. Με βάση τα παραπάνω, η ανάλυση γίνεται συνήθως σε μακροοικονομικό πλαίσιο (εισόδημα, κατανάλωση, επενδύσεις-αποταμίευση), αλλά τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται αφορούν συχνά τη μικροοικονομική συμπεριφορά των ατόμων και των επιχειρήσεων. Η μελέτη αυτών των επιδράσεων σε συνολικό επίπεδο σε συνδυασμό με την αριστοποίηση αυτών των αποφάσεων αποτελούν ένα ισχυρότατο εργαλείο για την ολοκληρωμένη περιγραφή και κατανόηση του οικονομικού συστήματος. Σύμφωνα με τον ορισμό η οικονομική μεγέθυνση προσδιορίζεται κυρίως από το εισόδημα της οικονομίας. Στη συγκεκριμένη περίπτωση ενδιαφέρει το επίπεδο του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) της οικονομίας, το οποίο δίνεται από τους Εθνικούς Λογαριασμούς. Το μέγεθος αυτό ενδιαφέρει όχι μόνο ως απόλυτη τιμή (επίπεδο οικονομικής μεγέθυνσης), αλλά και στη διαχρονική εξέλιξή του, η οποία δίνεται από το ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης, δηλαδή την ποσοστιαία μεταβολή του σε κάθε περίοδο. Επίσης, αυτό που ενδιαφέρει είναι όχι η ονομαστική αλλά η πραγματική τιμή του. Ο λόγος είναι προφανής: αν μια οικονομία με υψηλό πληθωρισμό δεν αναπτύσσεται, τότε η ονομαστική τιμή του εισοδήματος θα μεταβάλλεται με μεγάλους ρυθμούς, χωρίς αυτό να αντικατοπτρίζει

πραγματική οικονομική μεγέθυνση και βελτίωση της θέσης της. Εάν συμβολιστεί με Y_t το πραγματικό ΑΕΠ της οικονομίας την περίοδο t , ο ετήσιος ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης δίνεται από τον τύπο:

$$\text{ρυθμός μεγέθυνσης ΑΕΠ} = \frac{Y_t - Y_{t-1}}{Y_{t-1}}$$

Σε συνεχή χρόνο, η ίδια σχέση γράφεται ως:

$$\text{ρυθμός μεγέθυνσης ΑΕΠ} = \frac{dY/dt}{Y} = \frac{\dot{Y}}{Y}$$

όπου η τελεία πάνω από μία μεταβλητή δηλώνει την παράγωγο ως προς το χρόνο. Το εισόδημα και ο ρυθμός μεγέθυνσης θεωρούνται ενδεικτικά μεγέθη της συνολικής παραγωγής της οικονομίας. Υψηλό ή χαμηλό εισόδημα σημαίνει ότι η οικονομία στο σύνολό της θεωρείται μεγάλη ή μικρή αντίστοιχα (για παράδειγμα, σε σχέση με το συνολικό παγκόσμιο εισόδημα). Ο υψηλός ή χαμηλός ρυθμός μεγέθυνσης του εισοδήματος δείχνει κατά πόσο η οικονομία αυτή γίνεται πλουσιότερη ή φτωχότερη σε σχέση με τις άλλες οικονομίες.

Παρότι όμως η μεταβολή του εισοδήματος αποτελεί σημαντικό μέτρο προσδιορισμού της οικονομικής μεγέθυνσης, μια οικονομία μπορεί να έχει μεγάλο εισόδημα λόγω του απόλυτου μεγέθους της, χωρίς αυτό να σημαίνει απαραίτητα ότι οι κάτοικοί της έχουν υψηλό εισόδημα στη διάθεσή τους. Για να ληφθεί υπόψη ο δημογραφικός παράγοντας πρέπει να υπολογιστεί το κατά κεφαλήν εισόδημα της οικονομίας y , το οποίο ισούται με το λόγο του ΑΕΠ προς τον πληθυσμό και δίνει το εισόδημα που είναι διαθέσιμο σε κάθε άτομο του πληθυσμού κατά μέσο όρο. Εάν ο πληθυσμός της οικονομίας συμβολιστεί με N , ο ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ δίνεται σε συνεχή χρόνο από τη σχέση:

$$\text{ρυθμός μεγέθυνσης κατά κεφαλήν ΑΕΠ} = \frac{\dot{y}}{y} = \frac{(Y/N) \cdot}{Y/N} = \frac{\dot{Y}}{Y} - \frac{\dot{N}}{N}$$

Ο ρυθμός μεγέθυνσης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ αποτελεί, σύμφωνα με τα καθιερωμένα πρότυπα, τον καλύτερο δείκτη οικονομικής μεγέθυνσης μιας οικονομίας. Πρέπει να τονιστεί ότι πολλοί άλλοι οικονομικοί δείκτες έχουν προταθεί για την προσέγγιση της οικονομικής ευημερίας, όπως η μεταβολή της κατά κεφαλήν κατανάλωσης ή του διαθέσιμου εισοδήματος. Και αυτά τα μεγέθη όμως εξαρτώνται απευθείας από το κατά κεφαλήν εισόδημα. Επίσης, έχει τονιστεί ότι ο ρυθμός μεταβολής του κατά κεφαλήν ΑΕΠ δε λαμβάνει υπόψη μια σειρά από παράγοντες που καθορίζουν την ποιότητα ζωής, όπως το περιβάλλον, το αναμενόμενο όριο επιβίωσης, κλπ. Όλα αυτά τα μέτρα

είναι πολύ σημαντικά, αλλά συνήθως λειτουργούν συμπληρωματικά ως προς το εισόδημα όσον αφορά το επίπεδο διαβίωσης. Δεδομένου επίσης ότι πολλά από αυτά τα μεγέθη καθορίζονται με εξωοικονομικά -και συχνά αυθαίρετα- κριτήρια, το ενδιαφέρον θα επικεντρωθεί κυρίως στη μελέτη του κατά κεφαλήν εισοδήματος.

Οι ρυθμοί μεταβολής του ΑΕΠ είναι, σε απόλυτα νούμερα, μικρά μεγέθη: για παράδειγμα, στις περισσότερες οικονομίες ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του κατά κεφαλήν εισοδήματος δεν ξεπερνά το επίπεδο του 2% με 3%. Γιατί λοιπόν έχουν τόση σημασία ορισμένα δέκατα της μονάδας για την οικονομία; Η απάντηση γίνεται ξεκάθαρη εάν υπολογιστεί κάθε πότε διπλασιάζεται το εισόδημα, κάτι που εξαρτάται από το ρυθμό μεγέθυνσης της οικονομίας³. Έτσι, με ετήσιο ρυθμό μεγέθυνσης 3%, το εισόδημα διπλασιάζεται περίπου κάθε 23 χρόνια, ενώ με ρυθμό 2% το εισόδημα διπλασιάζεται περίπου κάθε 35 χρόνια. Με ρυθμό μεγέθυνσης 1% όμως, το εισόδημα διπλασιάζεται περίπου κάθε 70 χρόνια. Οι διαφορές αυτές είναι συντριπτικές: οι κάτοικοι μιας οικονομίας μπορούν να διπλασιάσουν το εισόδημά τους ακόμα και μέσα στην ίδια γενιά με ρυθμούς 3% ή 2%, ενώ με ρυθμό 1% θα πρέπει να περιμένουν μετά από δύο γενεές για την ίδια αύξηση!

Ο μακροχρόνιος χαρακτήρας των επιδράσεων της οικονομικής μεγέθυνσης είναι ο κύριος λόγος για τον οποίο η θεωρητική και εμπειρική μελέτη τους γίνεται σε μακροχρόνιο ορίζοντα. Σε θεωρητικό επίπεδο, η ανάλυση αφορά τη μακροχρόνια ισορροπία της οικονομίας (steady state), δηλαδή την κατάσταση στην οποία τείνει η οικονομία στο μακροχρόνιο ορίζοντα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης η μετάβαση στη μακροχρόνια ισορροπία (transitional behavior), γιατί εξετάζει τη θεωρητική συμπεριφορά της οικονομίας μετά από μεταβολές στην οικονομική πολιτική ή στις εξωτερικές συνθήκες. Η μεταβατική περίοδος μπορεί να διαρκέσει για ικανό χρονικό διάστημα.

Η οικονομική μεγέθυνση αναφέρεται σε μια αύξηση του κατά κεφαλήν πραγματικού ΑΕΠ (McConnell και Brue, 1991:366). Η μελέτη της οικονομικής μεγέθυνσης μπορεί να γίνει είτε με αναφορά σε παράγοντες προσφοράς είτε σε παράγοντες ζήτησης.

---

³ Ο απλός κανόνας για το διπλασιασμό ενός αρχικού ποσού x_0 προέρχεται από την εξίσωση διαχρονικής συσσώρευσης: μετά από t περιόδους το ποσό είναι $x_t = 2x_0 = x_0[\exp(gt)]$, όπου g είναι ο ρυθμός μεταβολής. Επομένως, το ποσό διπλασιάζεται όταν $t = \ln(2)/g$ ή $t = 0.7/r$.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Τα Συστατικά της Οικονομικής Μεγέθυνσης

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ	ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΖΗΤΗΣΗΣ
Ποσότητα και ποιότητα των ανθρωπίνων παραγωγικών πόρων	Πλήρης απασχόληση των Παραγωγικών Συντελεστών
Ποσότητα και ποιότητα των φυσικών παραγωγικών πόρων	
Απόθεμα κεφαλαιουχικών αγαθών	
Τεχνολογία	

(Πηγή: Παπακωνσταντίνου, 2011)

Δεδομένου ότι η πλούτος μιας οικονομίας δημιουργείται από τις επιχειρήσεις της, υπάρχουν δύο πράγματα που οι τελευταίες μπορούν να κάνουν προκειμένου να αυξήσουν τη συνολική παραγωγή: είτε να αυξήσουν τον αριθμό της εισροής της εργασίας είτε να βελτιώσουν την παραγωγικότητά της. Ισχύει δηλαδή η ακόλουθη σχέση για το δυνητικό ΑΕΠ μιας οικονομίας:

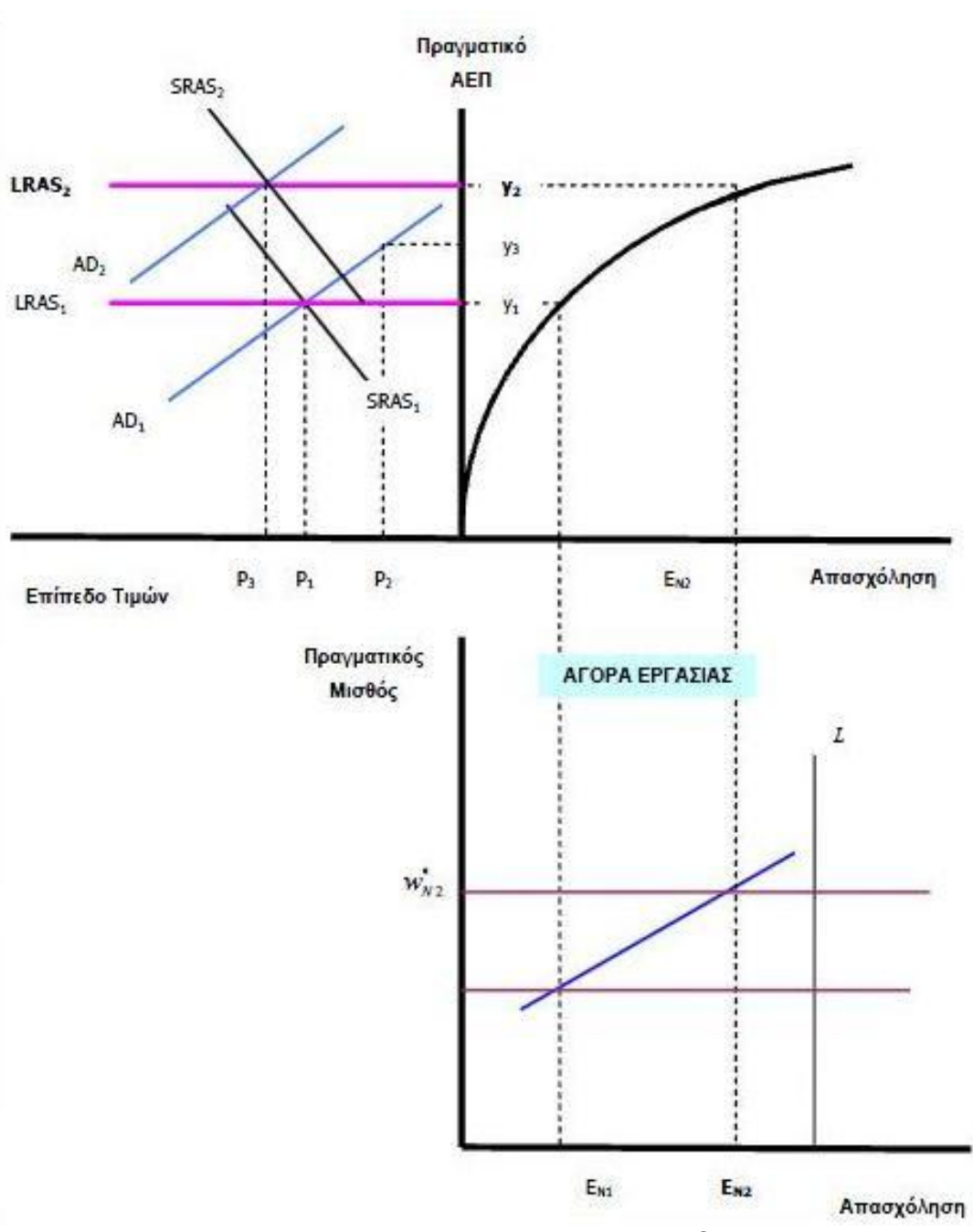
$$y = E \times I \times AP_L$$

Από την παραπάνω σχέση βλέπουμε ότι το **πραγματικό δυνητικό ΑΕΠ (y)** αποτελεί το γινόμενο τριών παραγόντων: α) του μεγέθους της απασχόλησης (E), β) του ετήσιου αριθμού ωρών εργασίας ανά εργαζόμενο (I), και γ) της παραγωγικότητας της εργασίας (AP_L). Η παραγωγικότητα της εργασίας, δηλαδή το πραγματικό προϊόν ανά εργαζόμενο (ή πιο σωστά ανά εργατοώρα), μπορεί να αυξηθεί από τους ακόλουθους παράγοντες: α) από την τεχνολογική πρόοδο, β) από την αύξηση του αποθέματος κεφαλαίου, γ) από την βελτίωση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, και δ) από την διανεμητική αποτελεσματικότητα.

Στο Σχήμα 1 βλέπουμε ότι η οικονομία βρίσκεται αρχικά στο σημείο A, όπου το επίπεδο τιμών είναι P1 και το επίπεδο του πραγματικού ΑΕΠ y1. Εάν τώρα, για κάποιον από τους προαναφερθέντες λόγους, βελτιωθεί η παραγωγικότητα της εργασίας, τότε, στην αγορά εργασίας η ζήτηση εργασίας θα αυξηθεί με αποτέλεσμα το φυσιολογικό επίπεδο απασχόλησης να αυξηθεί από EN1 σε EN2 και η μακροχρόνια καμπύλη συνολικής προσφοράς (long-run aggregate supply) να μετατοπιστεί προς τα δεξιά από LRAS1 στην **LRAS2** με αποτέλεσμα το δυνητικό πραγματικό προϊόν να αυξηθεί από y1 σε y2 (οικονομική μεγέθυνση).

Η δυνατότητα επίτευξης του παραπάνω επιπέδου του δυνητικού προϊόντος θα εξαρτηθεί από τους παράγοντες της ζήτησης. Συγκεκριμένα, εάν η συνολική ζήτηση δεν αυξηθεί, τότε το επίπεδο τιμών θα μειωθεί από P1 σε P2, ενώ το επίπεδο του προϊόντος που θα παραχθεί στην οικονομία θα είναι y3 και όχι y2. Ωστόσο, στην πραγματικότητα, η οικονομική μεγέθυνση συνοδεύεται και από ένα αυξανόμενο επίπεδο τιμών. Με άλλα λόγια, προκειμένου να επιτευχθεί το νέο δυνητικό επίπεδο παραγωγής (y2) θα πρέπει να συμβάλουν και παράγοντες της ζήτησης έτσι ώστε η καμπύλη

συνολικής ζήτησης (aggregate demand) να μετατοπιστεί από AD_1 στο AD_2 και το επίπεδο τιμών να διαμορφωθεί τελικά στο P_3 .

Σχήμα 2-1: Η Οικονομική Μεγέθυνση και το Υπόδειγμα AD-AS
(Πηγή: Παπακωνσταντίνου 2011)

2.1.2 Ιστορική αναδρομή στη θεωρία οικονομικής μεγέθυνσης

Κλασικοί οικονομολόγοι όπως ο Adam Smith (1776), ο David Ricardo (1817), και πολύ αργότερα ο Frank Ramsey (1928), ο Allyn Young (1928) και ο Joseph Schumpeter (1934), μεταξύ άλλων, έδωσαν πρώτοι τα βασικά στοιχεία της σύγχρονης θεωρίας της οικονομικής μεγέθυνσης. Τα στοιχεία αυτά περιλαμβάνουν ιδέες όπως ο ρόλος των φθινουσών αποδόσεων και η σχέση τους με τη συσσώρευση του φυσικού και ανθρώπινου κεφαλαίου, οι επιδράσεις της τεχνολογικής προόδου με τη μορφή της αυξημένης εξειδίκευσης της εργασίας και της ανακάλυψης νέων αγαθών και μεθόδων παραγωγής, και ο ρόλος της μονοπωλιακής δύναμης σαν κίνητρο για τεχνολογική πρόοδο. Μετά τις αρχικές προσπάθειες του Adam Smith και των άλλων κλασικών οικονομολόγων, η ενασχόληση με την διερεύνηση του φαινομένου της οικονομικής μεγέθυνσης ατόνησε για δύο κυρίως λόγους. Ο πρώτος λόγος ήταν η έλλειψη κατάλληλων μαθηματικών τεχνικών για την ανάλυση πολύπλοκων δυναμικών προβλημάτων, όπως είναι το πρόβλημα της διαχρονικής αριστοποίησης. Ο δεύτερος λόγος ήταν η έλλειψη κατάλληλων στατιστικών στοιχείων για τον έλεγχο των διαφόρων θεωριών. Η εξάλειψη των δύο αυτών ανασταλτικών παραγόντων συνέβαλε αποφασιστικά στην αναγέννηση της οικονομικής μεγέθυνσης κατά τα μέσα της δεκαετίας του 1980. Η εισαγωγή νέων μαθηματικών τεχνικών για την επίλυση δυναμικών προβλημάτων και η κατασκευή διαφόρων βάσεων δεδομένων με συγκρίσιμα στατιστικά στοιχεία για ένα σημαντικό αριθμό χωρών έδωσαν ώθηση τόσο στη θεωρητική όσο και στην εμπειρική έρευνα στον κλάδο της οικονομικής μεγέθυνσης. Σήμερα η οικονομική μεγέθυνση αποτελεί ένα πολύ σημαντικό κλάδο της οικονομικής επιστήμης και έχει ελκύσει το ενδιαφέρον πολλών μεγάλων οικονομολόγων. Το αποτέλεσμα αυτής της πρόσφατης ερευνητικής προσπάθειας είναι η δημιουργία μιας νέας θεωρίας της οικονομικής μεγέθυνσης με κύριο χαρακτηριστικό τη χρήση υποδειγμάτων ενδογενούς οικονομικής μεγέθυνσης. Στα υποδείγματα αυτά κεντρικό ρόλο παίζουν οι αύξουσες αποδόσεις, το ανθρώπινο κεφάλαιο, η έρευνα και ανάπτυξη (R&D), καθώς και οι εξωτερικές οικονομίες.

Χρονολογικά, αφετηρία της σύγχρονης θεωρίας της οικονομικής μεγέθυνσης είναι η πολύ σημαντική δουλειά του Ramsey (1928) για τη διαχρονική μεγιστοποίηση των νοικοκυριών. Ακολούθησε η παράλληλη συνεισφορά των Solow (1956) και Swan (1956) με τη χρήση της νεοκλασικής συνάρτησης παραγωγής. Αυτή η συνάρτηση, σε συνδυασμό με την υπόθεση ενός σταθερού ρυθμού αποταμίευσης παράγει, ένα πολύ απλό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας, το οποίο προβλέπει σύγκλιση των εισοδημάτων, καθώς και ότι χωρίς τεχνολογική πρόοδο η οικονομική μεγέθυνση τελικά θα σταματήσει. Χρησιμοποιώντας την ανάλυση του Ramsey, οι Cass (1965) και Koopmans (1965) κατάφεραν να καταστήσουν ενδογενές το ρυθμό αποταμίευσης επεκτείνοντας με

αυτό τον τρόπο το υπόδειγμα του Solow, παρότι παρέμεινε η υπόθεση της εξωγενούς τεχνολογικής προόδου, που ήταν απαραίτητη για να παραχθεί οικονομική μεγέθυνση.

Η εισαγωγή μιας θεωρίας τεχνολογικής προόδου στο νεοκλασικό υπόδειγμα, η οποία δεν θα είναι εξωγενής, είναι δύσκολη εξαιτίας των ανταγωνιστικών υποθέσεων του υποδείγματος. Η τεχνογνωσία είναι, κατά κάποιο τρόπο, δημόσιο αγαθό. Εφόσον η συνάρτηση παραγωγής χαρακτηρίζεται από σταθερές αποδόσεις ως προς τις ανταγωνιστικές εισροές (κεφάλαιο και εργασία), τότε η συνάρτηση παραγωγής θα χαρακτηρίζεται από αύξουσες αποδόσεις αν η τεχνογνωσία συμπεριληφθεί σαν εισροή. Αύξουσες αποδόσεις όμως δεν συμβιβάζονται με τέλειο ανταγωνισμό. Πιο συγκεκριμένα, η αξιολόγηση της τεχνογνωσίας με το οριακό κόστος παραγωγής της (που είναι μηδέν όπως σε όλα τα δημόσια αγαθά) δεν παρέχει τα απαραίτητα οικονομικά κίνητρα για έρευνα και βελτίωση της τεχνολογίας.

Στηριζόμενος σε μια ιδέα του Kenneth Arrow, ο Sheshinski (1967), κατασκεύασε ένα υπόδειγμα όπου η τεχνογνωσία αποτελεί έμμεσο αποτέλεσμα της παραγωγής και της επένδυσης. Ήταν δηλαδή ένα υπόδειγμα που ενσωμάτωνε εξωτερικές οικονομίες σε ένα κλασικό υπόδειγμα, με συνέπεια η λύση να μην είναι άριστη κατά Pareto. Το βασικό συμπέρασμα είναι λοιπόν ότι το ανταγωνιστικό υπόδειγμα καταρρέει όταν επιχειρηθεί να εισαχθεί ενδογενής τεχνολογική πρόοδος στο νεοκλασικό υπόδειγμα. Απαιτείται δηλαδή να μεταβληθεί ριζικά το νεοκλασικό υπόδειγμα εισάγοντας στοιχεία ατελούς ανταγωνισμού ή εξωτερικές οικονομίες, ώστε να είναι δυνατή η κατασκευή μιας επιτυχημένης θεωρίας τεχνολογικής μεταβολής.

Επομένως, το βασικό σημείο της σύγχρονης οικονομικής μεγέθυνσης είναι ότι η έρευνα για τεχνολογική πρόοδο είναι μια οικονομική δραστηριότητα, η οποία απαιτεί κάποιο κόστος. Τα άτομα θα αναλάβουν αυτή τη δραστηριότητα μόνο όταν περιμένουν να έχουν κάποιο οικονομικό κέρδος από αυτή τη δραστηριότητα. Αυτές οι μεταβολές εισήχθησαν σε διάφορες μορφές από τους Romer (1986, 1990), Lucas (1988) και άλλους συγγραφείς, έτσι ώστε να δημιουργηθεί η σύγχρονη θεωρία ενδογενούς οικονομικής μεγέθυνσης. Η προσπάθεια επικεντρώθηκε στην ανάπτυξη νέων θεωριών, αλλά και στην ικανοποιητικότερη ερμηνεία των στατιστικών στοιχείων για την οικονομική μεγέθυνση, τα οποία ήταν διαθέσιμα σε όλο και μεγαλύτερο βαθμό.

2.1.3 Το Διεθνές Οικονομικό Περιβάλλον και η Ελλάδα

Στην μελέτη των στοιχείων για την οικονομική μεγέθυνση συνήθως εξετάζονται μέσοι όροι περιόδων (πενταετίας ή δεκαετίας) χρησιμοποιώντας κατά προτίμηση μεγάλα χρονικά διαστήματα (τουλάχιστον τριάντα χρόνια) με στόχο την πληρέστερη κάλυψη της πορείας του εισοδήματος. Η κύρια δυσκολία που αντιμετωπίζει η εμπειρική θεμελίωση των θεωρητικών υποδειγμάτων είναι ή

έλλειψη αξιόπιστων και συγκρίσιμων στατιστικών στοιχείων για τόσο μεγάλα χρονικά διαστήματα. Μόνο για ορισμένα κράτη υπάρχουν στοιχεία για μεγάλες χρονικές περιόδους, που φτάνουν τον ένα αιώνα, ενώ στις περισσότερες περιπτώσεις τα διαθέσιμα στοιχεία περιορίζονται στη μεταπολεμική περίοδο και αφορούν τις αναπτυγμένες οικονομίες.

Το γεγονός αυτό θέτει ένα σοβαρό πρόβλημα: Ασχολείται η οικονομική μεγέθυνση με όλες τις χώρες ή μόνο με αυτές για τις οποίες υπάρχουν αξιόπιστα στοιχεία, δηλαδή τις αναπτυγμένες οικονομίες; Η απάντηση είναι ότι η θεωρία της οικονομικής μεγέθυνσης ασχολείται με τη διαδικασία μεταβολής του εισοδήματος για όλες τις οικονομίες. Για την ακρίβεια, ένα από τα κύρια ερωτήματα που επιχειρεί να απαντήσει η θεωρία της οικονομικής μεγέθυνσης αφορά τους λόγους ύπαρξης των διαφορών μεταξύ αναπτυγμένων και λιγότερο αναπτυγμένων χωρών. Η θεωρητική μεθοδολογία μπορεί λοιπόν, με την κατάλληλη προσαρμογή, να εστιαστεί σε όλες τις οικονομίες, ανεξάρτητα από την τρέχουσα κατάστασή τους. Η εμπειρική πλευρά όμως της οικονομικής μεγέθυνσης αφορά κυρίως τις αναπτυγμένες οικονομίες, για τις οποίες υπάρχουν μετρήσιμα στοιχεία. Αν και τα τελευταία χρόνια έχει καταβληθεί μεγάλη προσπάθεια παγκοσμίως (κυρίως από τη Διεθνή Τράπεζα και άλλους διεθνείς οργανισμούς, αλλά και από ακαδημαϊκούς οικονομολόγους) για να γίνεται συστηματική καταγραφή των στοιχείων για όλες τις οικονομίες, εντούτοις ο μεγάλος όγκος των διαθέσιμων στοιχείων προέρχεται από τις αναπτυγμένες οικονομίες. Ένα γεγονός που συντείνει σε αυτή την προσέγγιση είναι ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του παγκόσμιου εισοδήματος -άνω του 80%- παράγεται στις αναπτυγμένες οικονομίες (παρότι το μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού κατοικεί στις υπόλοιπες οικονομίες). Γι'αυτούς τους λόγους η εμπειρική ανάλυση αφορά συνήθως αυτές τις οικονομίες και δεν αναφέρεται στις λιγότερο αναπτυγμένες ή υποανάπτυκτες χώρες.

Σε γενικές γραμμές τα οικονομικά φαινόμενα σε αυτές τις οικονομίες χαρακτηρίζονται από ορισμένα εμπειρικά γεγονότα (stylized facts), που δεν μπορούν να αμφισβητηθούν από κανένα θεωρητικό υπόδειγμα. Αντίθετα, τα θεωρητικά υποδείγματα που κατασκευάζονται για να ερμηνεύσουν κάποιο οικονομικό φαινόμενο, θα πρέπει να είναι συμβατά με την πραγματικότητα. Για το λόγο αυτό τα οικονομικά υποδείγματα αξιολογούνται από το κατά πόσο μπορούν να ερμηνεύσουν ικανοποιητικά κάποιο φαινόμενο, χωρίς να έρχονται σε αντίθεση με τα εμπειρικά γεγονότα που χαρακτηρίζουν το υπό εξέταση φαινόμενο. Επομένως, τα εμπειρικά γεγονότα επιτρέπουν τον έλεγχο και την αξιολόγηση των διαφόρων θεωριών και υποδειγμάτων.

Σε αυτό το πλαίσιο, ένα θεωρητικό υπόδειγμα οικονομικής μεγέθυνσης πρέπει σε κάθε περίπτωση να είναι σε θέση να ερμηνεύσει ορισμένα διαχρονικά εμπειρικά στοιχεία, τα οποία χαρακτηρίζουν τη μακροχρόνια συμπεριφορά των οικονομιών σε σχέση με την οικονομική μεγέθυνση. Τα στοιχεία

αυτά έχουν επισημανθεί από τον Kaldor (1963), ενώ έχουν επιβεβαιωθεί από τον Romer (1989) και άλλους οικονομολόγους και είναι τα παρακάτω:

- το κατά κεφαλήν εισόδημα αυξάνει διαχρονικά
- ο λόγος κεφαλαίου-προϊόντος παραμένει σταθερός διαχρονικά
- ο λόγος κεφαλαίου-εργασίας αυξάνει διαχρονικά
- η αμοιβή του κεφαλαίου παραμένει σταθερή διαχρονικά
- τα μερίδια του κεφαλαίου και της εργασίας στο συνολικό εισόδημα παραμένουν σταθερά διαχρονικά
- ο ρυθμός αύξησης του κατά κεφαλήν εισοδήματος διαφέρει σημαντικά μεταξύ των διαφόρων χωρών.

Αυτά τα εμπειρικά χαρακτηριστικά αποτελούν τη βάση για τη μελέτη της οικονομικής μεγέθυνσης, καθώς αποτελούν αδιαμφισβήτητα δεδομένα για μεγάλο αριθμό οικονομιών. Έχοντας λοιπόν υπόψη τα παραπάνω δεδομένα μπορούν επίσης να εξεταστούν συνοπτικά μερικά από τα κύρια χαρακτηριστικά της οικονομικής μεγέθυνσης στις αναπτυγμένες οικονομίες για τη μεταπολεμική περίοδο. Συγκεκριμένα, η βασική προσέγγιση που μπορεί να γίνει στη διαδικασία της οικονομικής μεγέθυνσης αφορά τη μελέτη ορισμένων βασικών χαρακτηριστικών για το κατά κεφαλήν εισόδημα και το ρυθμό μεταβολής του σε διάφορες οικονομίες.

Για το σκοπό αυτό απαιτείται:

- το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και οι ρυθμοί μεταβολής του για μία συγκεκριμένη, αλλά αρκετά μεγάλη, περίοδο σε πολλές χώρες
- η συγκρισιμότητα των στοιχείων, δηλαδή η έκφρασή τους σε κάποιο κοινό μέτρο σύγκρισης που δεν επηρεάζεται από τα χαρακτηριστικά κάθε οικονομίας (νόμισμα, μέθοδος μέτρησης εισοδήματος κλπ.)

Η παγκόσμια οικονομία επιβραδύνθηκε περαιτέρω το 2012, τόσο υπό το βάρος της ασυνήθιστα υψηλής αβεβαιότητας που τροφοδοτήθηκε από την αναζωπύρωση της κρίσης χρέους στη Ζώνη του Ευρώ και τους πρόσκαιρους φόβους πιθανής διάλυσής της το δεύτερο τρίμηνο του 2012, όσο και από τις ευρύτερες γεωγραφικές επιπτώσεις σε εγχώρια και διεθνή ζήτηση από τα εφαρμοζόμενα στις περισσότερες προηγμένες χώρες προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής, αλλά και από την επικράτηση νέων ιστορικά υψηλών διεθνών τιμών στα βασικά εμπορεύματα, κυρίως στα καύσιμα και στα τρόφιμα.

Στις προηγμένες οικονομίες η επιβράδυνση του ΑΕΠ το 2012 οφειλόταν κυρίως στις αρνητικές εξελίξεις στη Ζώνη του Ευρώ και στους φόβους για τη διάχυση των αρνητικών επιπτώσεων από την κρίση χρέους ακόμη και στις οικονομικά ισχυρότερες χώρες. Τα ήδη εξαιρετικά χαμηλά επιτόκια των Κεντρικών Τραπεζών τους και οι απαραίτητες προσπάθειες του ακόμη εύθραυστου

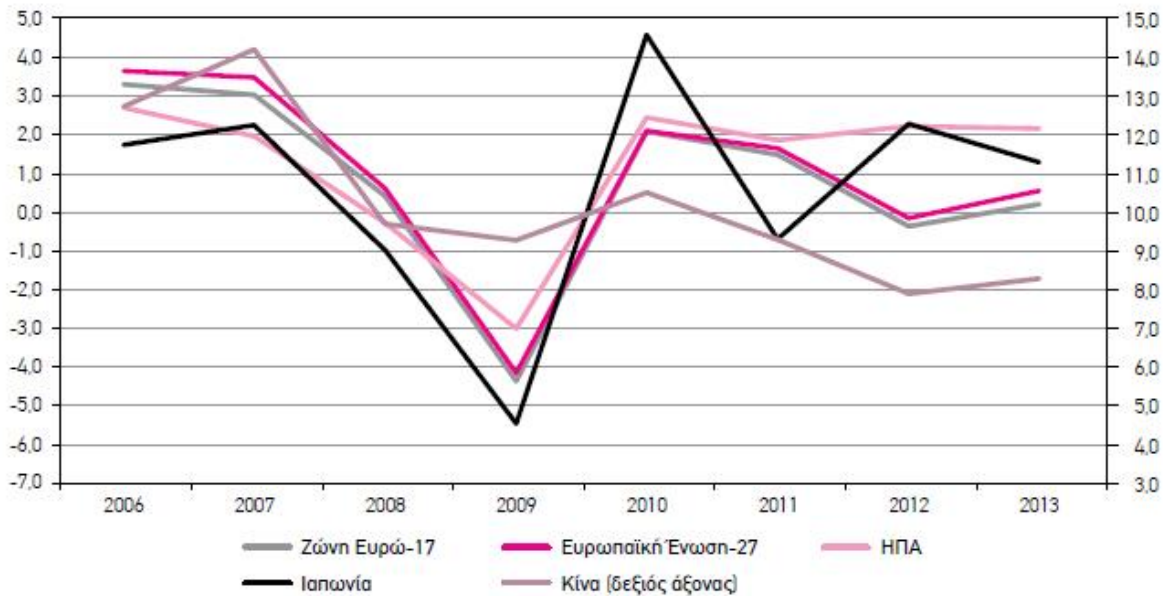
τραπεζικού τομέα για απομόχλευση και αύξηση της κεφαλαιακής του επάρκειας απέτρεψαν την περαιτέρω συμβολή της νομισματικής πολιτικής στην ανάσχεση των επιπτώσεων στο εισόδημα από την εφαρμογή των προγραμμάτων δημοσιονομικής προσαρμογής.

Το παγκόσμιο ΑΕΠ εκτιμάται ότι θα επιβραδυνθεί περαιτέρω, στο 3,3% το 2012 από 3,8% το 2011. Στις 35 προηγμένες οικονομίες ως σύνολο προβλέπεται επιβράδυνση του ΑΕΠ στο 1,3% από 1,6% το 2011 και μικρή περαιτέρω υποχώρηση της συμβολής τους στο παγκόσμιο ΑΕΠ σε ισοτιμίες αγοραστικών δυνάμεων (PPP). Ωστόσο, η επιβράδυνση στις προηγμένες οικονομίες το 2012 αντανακλά εξαιρετικά διαφοροποιημένες εξελίξεις κατά οικονομικές περιοχές και χώρες (βλ. Διάγραμμα 1.1). Στις ΗΠΑ σημειώθηκε επιτάχυνση της ανάπτυξης, η Ιαπωνία εξήλθε δυναμικά από την ύφεση του 2011, ενώ η Ζώνη του Ευρώ και το Ηνωμένο

Βασίλειο εισήλθαν σε ήπια ύφεση. Στις αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες, αν και σημειώνεται επιβράδυνση του ΑΕΠ (με εξαίρεση της χώρας της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής όπου σημειώνεται επιτάχυνση), κυρίως λόγω της επιβράδυνσης της εξωτερικής ζήτησης από τις προηγμένες οικονομίες και του διεθνούς εμπορίου, οι ρυθμοί ανάπτυξης παραμένουν υψηλοί. Ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ στο σύνολο των οικονομιών αυτών εκτιμάται ότι θα επιβραδυνθεί στο 5,3% από 6,2% το 2011. Οι 27 αναδυόμενες οικονομίες της Ασίας συνεχίζουν να απολαμβάνουν τις συγκριτικά καλύτερες επιδόσεις και το ΑΕΠ εκεί εκτιμάται ότι θα επιβραδυνθεί στο 6,7% από 7,8% το 2011. Οι χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, ενώ είχαν κατορθώσει να αποφύγουν τις γεωγραφικές επιπτώσεις της επιβράδυνσης της ΕΕ-27 το 2011, το 2012 επηρεάστηκαν αρνητικά, τόσο μέσω του διεθνούς εμπορίου όσο και μέσω του χρηματοπιστωτικού τομέα, καταγράφοντας σημαντική επιβράδυνση του ΑΕΠ, η οποία εκτιμάται στο 2,0% το 2012 από 5,3% το 2011.

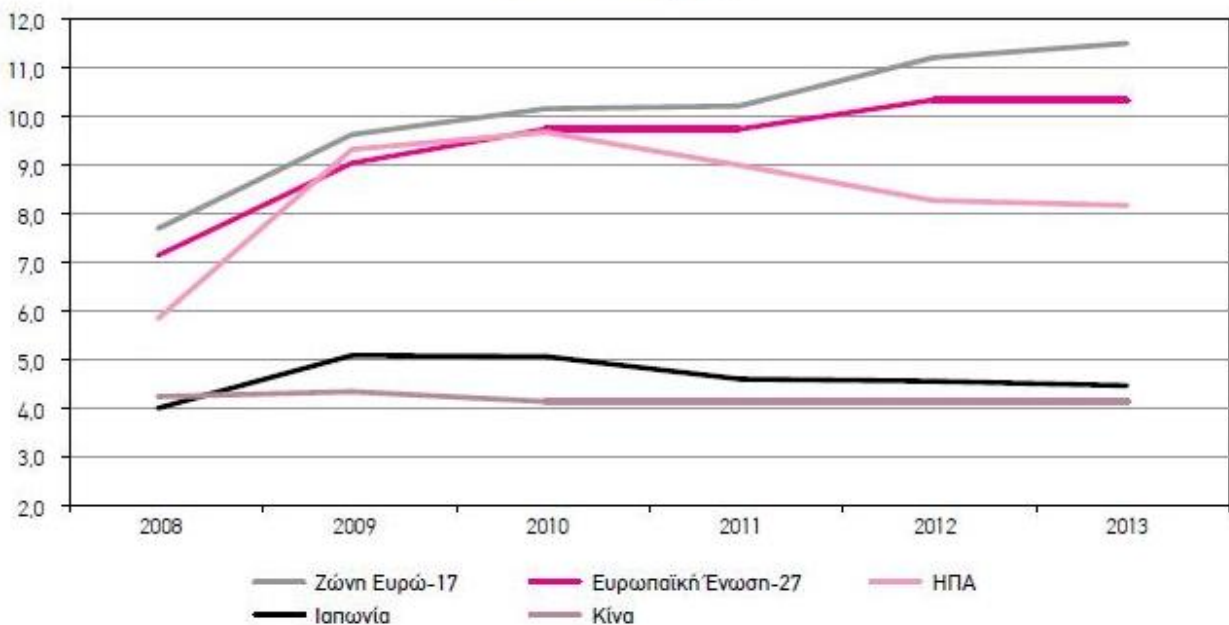
Η απασχόληση, μετά την πρόσκαιρη ανάκαμψή της το 2011, σημείωσε μικρή περαιτέρω αύξηση το 2012 στις προηγμένες οικονομίες ως σύνολο. Αν και υποχώρησε στη Ζώνη του Ευρώ και την Ιαπωνία (-0,8% και στις δύο περιπτώσεις), στις ΗΠΑ, στο Ηνωμένο Βασίλειο και τις λοιπές προηγμένες οικονομίες αυξήθηκε σημαντικά (+1,8%, +0,9% και +0,9% αντιστοίχως). **Το ποσοστό ανεργίας** εκτιμάται ότι υποχώρησε για δεύτερο συνεχές έτος το 2012 στις ΗΠΑ (στο 8,2%) και για τρίτο στην Ιαπωνία (στο 4,5%) ως αποτέλεσμα των έκτακτων δημοσιονομικών μέτρων που συνέχισαν να ωθούν την ανάπτυξη στις ΗΠΑ και ως αποτέλεσμα της υποχώρησης της προσφοράς εργασίας στην Ιαπωνία. Αντιθέτως, στην Ευρωζώνη η αβεβαιότητα έφερε ύφεση και περαιτέρω αύξηση της ανεργίας (βλ. Διάγραμμα 1.2), το ποσοστό της οποίας το 2012 βρέθηκε 3,6 μονάδες πάνω από το ιστορικό χαμηλό του 2007 (7,6%).

Διάγραμμα 1.1
Πραγματικό ΑΕΠ (ρυθμός ετήσιας μεταβολής)

Στοιχεία για το 2012: Εκτιμήσεις. Στοιχεία για το 2013: Προβλέψεις
 Πηγές: IMF και Eurostat

Διάγραμμα 1.2
Ποσοστό ανεργίας %

Στοιχεία για το 2012: Εκτιμήσεις. Στοιχεία για το 2013: Προβλέψεις
 Πηγές: IMF και Eurostat

Το 2013 το παγκόσμιο ΑΕΠ προβλέπεται ότι θα σημειώσει μικρή επιτάχυνση, η οποία θα οφείλεται κυρίως στην αναμενόμενη ανάκαμψη των οικονομιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Η κρίση

δημοσίου χρέους, και η αλληλεπίδρασή της με τον εύθραυστο ακόμη τραπεζικό τομέα και την πραγματική οικονομία, εκτιμάται ότι θα υποχωρήσει σταδιακά ως αποτέλεσμα της σταδιακής αποκατάστασης της εμπιστοσύνης και της μείωσης της αβεβαιότητας μέσω αφενός της απαρέγκλιτης εφαρμογής των προγραμμάτων δημοσιονομικής προσαρμογής στην Ιταλία, την Ισπανία και στις χώρες που βρίσκονται σε προγράμματα χρηματοδοτικής στήριξης και αφετέρου της υλοποίησης των έκτακτων θεσμικών και νομισματικών μέτρων που λαμβάνονται από τα ευρωπαϊκά όργανα και την ΕΚΤ. Υπό τις προϋποθέσεις αυτές, το ΑΕΠ προβλέπεται ότι θα αυξηθεί στην ΕΕ-27 κατά 0,5% το 2013, έναντι μείωσης κατά 0,2% φέτος, στις ΗΠΑ ο ρυθμός ανόδου του θα παραμείνει σχεδόν αμετάβλητος (2,1%), ενώ στην Ιαπωνία θα επιβραδυνθεί στο 1,2%.

2.1.4 Μακροοικονομικές εξελίξεις σε οικονομίες εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Στις ΗΠΑ ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ εκτιμάται ότι επιταχύνθηκε φέτος στο 2,2%, από 1,8% το 2011, ως αποτέλεσμα της επιτάχυνσης της εγχώριας ζήτησης και της αύξησης των αποθεμάτων, ενώ μηδενική υπήρξε φέτος η συμβολή των καθαρών εξαγωγών. Η δημόσια κατανάλωση μειώθηκε για δεύτερο συνεχόμενο έτος, ενώ οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου αυξήθηκαν σημαντικά και η αγορά ακινήτων σταθεροποιήθηκε. Η ανεργία υποχώρησε σημαντικά στο 8,2% από 9,0% το 2011, και σε συνδυασμό με την υποχώρηση του πληθωρισμού βελτίωσε το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών. Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών παρέμεινε στα ίδια επίπεδα (3,1% του ΑΕΠ), καθώς η ευνοϊκή επίδραση της υποχώρησης του δημοσιονομικού ελλείμματος αντισταθμίστηκε από την επίπτωση της συνεχούς ανατίμησης από το δεύτερο εξάμηνο του 2011 και μετά την ονομαστική και πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία του δολαρίου. Η νομισματική πολιτική παρέμεινε εξαιρετικά χαλαρή, με διατήρηση των σχεδόν μηδενικών επιτοκίων, ενώ το Σεπτέμβριο του 2012 ανακοινώθηκε και τρίτο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης για να αντισταθμίσει εν μέρει την επίπτωση της προβλεπόμενης απότομης δημοσιονομικής περιστολής («fiscal cliff»). Τα έκτακτα δημοσιονομικά μέτρα τόνωσης της ζήτησης που ελήφθησαν για την αντιμετώπιση της κρίσης ολοκληρώνονται στα τέλη του 2012 και το μέγεθος της προγραμματισμένης αυτής δημοσιονομικής περιστολής, αν δεν ληφθούν νέα μέτρα, υπολογίζεται σε 4,1% του ΑΕΠ.

Στην Ιαπωνία η δραστηριότητα αποκατάστασης των υποδομών και των εγκαταστάσεων από τον καταστροφικό σεισμό και τις πλημμύρες του Μαρτίου του 2011 είχε ευνοϊκή για την οικονομία επίδραση και το ΑΕΠ εκτιμάται ότι αυξήθηκε κατά 2,2%, έναντι μείωσής του κατά 0,8% το 2011. Η εγχώρια ζήτηση επιταχύνθηκε σημαντικά (2,6% από 0,6% το 2011) ωθούμενη κυρίως από τις επενδύσεις παγίου κεφαλαίου και την ιδιωτική κατανάλωση. Οι καθαρές εξαγωγές είχαν αρνητική

συμβολή και το 2012 στο ΑΕΠ (-0,4%), ενώ το πλεόνασμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών υποχώρησε περαιτέρω, στο 1,6% του ΑΕΠ από 2,0% το 2011. Η σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία του γεν βρίσκεται σε ανατιμητική πορεία από το δεύτερο εξάμηνο του 2011. Η βελτίωση της οικονομικής δραστηριότητας είχε ως αποτέλεσμα την ελαφρά μείωση του ήδη εξαιρετικά χαμηλού ποσοστού ανεργίας, στο 4,5%, ενώ το γενικό επίπεδο τιμών μάλλον σταθεροποιήθηκε (ο ΔΤΚ παρουσίασε μηδενική μεταβολή, έναντι μείωσής του κατά 0,3% το 2011). Το δημοσιονομικό έλλειμμα παρέμεινε εξαιρετικά υψηλό (10% του ΑΕΠ) λόγω των έκτακτων συνθηκών που η κυβέρνηση εκλήθη να αντιμετωπίσει, με συνέπεια το ακαθάριστο δημόσιο χρέος της Ιαπωνίας, το ήδη υψηλότερο στον κόσμο, να αυξηθεί περαιτέρω, στο 236,6% του ΑΕΠ από 229,6% το 2011. Ωστόσο το καθαρό **δημόσιο** χρέος (που προκύπτει όταν αφαιρεθεί από το ακαθάριστο η αξία των χρηματοπιστωτικών περιουσιακών στοιχείων που κατέχει το ιαπωνικό Δημόσιο) εκτιμάται στο 135% του ΑΕΠ.

Στην Κίνα η οικονομική δραστηριότητα, αν και επιβραδύνθηκε στο 7,8%, από 9,2% το 2011, παρέμεινε ισχυρή. Η επιβράδυνση οφείλεται στην υποχώρηση των καθαρών εξαγωγών ως αποτέλεσμα της μειωμένης διεθνούς ζήτησης, αλλά και στην περιοριστική νομισματική πολιτική του 2011 για τον έλεγχο του πληθωρισμού, η οποία, με χρονική υστέρηση, συνέβαλε στην εξασθένηση της εγχώριας ζήτησης. Η υποχώρηση του πληθωρισμού το 2012 (3,0% από 5,4% το 2011), κυρίως λόγω της υποχώρησης των διεθνών τιμών των βασικών εμπορευμάτων, επέτρεψε τη μείωση του βασικού επιτοκίου νομισματικής πολιτικής τον Ιούνιο και τον Ιούλιο του 2012 για τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας. Το πλεόνασμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, λόγω της επιβράδυνσης του παγκόσμιου εμπορίου, εκτιμάται ότι υποχώρησε στο 2,3% του ΑΕΠ από 2,8% το 2011.

Στην Ινδία ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ επιβραδύνθηκε στο 4,9% από 6,8% το 2011, ο πληθωρισμός αυξήθηκε το 2012 στο 10,2% και το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών διευρύνθηκε στο 3,8% του ΑΕΠ. Η Ινδία αποτελεί μια χώρα όπου υπάρχουν σημαντικές εμπορικές και επενδυτικές ευκαιρίες για τις ελληνικές επιχειρήσεις, οι οποίες όμως δεν αξιοποιούνται, και οι οικονομικές σχέσεις παραμένουν σε εμβρυακό επίπεδο.

Στη Ρωσία ο ρυθμός ανόδου της οικονομίας επιβραδύνθηκε στο 3,7% από 4,3%, ο πληθωρισμός υποχώρησε στο 5,1%, όπως και το ποσοστό ανεργίας στο 6,0%, ενώ το πλεόνασμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών παρέμεινε υψηλό, στο 5,2% του ΑΕΠ.

2.1.5 Μακροοικονομικές εξελίξεις σε οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το ΑΕΠ της ΕΕ-27 εκτιμάται ότι υποχώρησε κατά 0,2% το 2012, έναντι αύξησης κατά 1,6% το 2011. Η υποχώρηση όλων των συνιστωσών της εγχώριας ζήτησης υποκαταστάθηκε εν μέρει από τη βελτίωση των καθαρών εξαγωγών. Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών βελτιώθηκε και το πλεόνασμά του διευρύνθηκε στο 1,1% του ΑΕΠ από 0,4% το 2011, εξέλιξη που ασφαλώς σχετίζεται και με τη βελτίωση της σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ από το 2010 και μετά. Δέκα από τις 27 οικονομίες βρέθηκαν σε ύφεση το 2012, ενώ όλες οι υπόλοιπες σημείωσαν οικονομική επιβράδυνση, καθώς η μετάδοση της κρίσης ήταν αναπόφευκτη λόγω του υψηλού βαθμού ενοποίησης μέσω των διαύλων του χρηματοπιστωτικού τομέα και του διεθνούς εμπορίου.

Ο πληθωρισμός, ο οποίος είχε αυξηθεί το προηγούμενο έτος λόγω της μεγάλης ποσοστιαίας ανόδου των τιμών των βασικών εμπορευμάτων, υποχώρησε το 2012. Το ποσοστό ανεργίας ωστόσο συνέχισε να αυξάνει, ενώ σε ορισμένες χώρες (Ισπανία, Ελλάδα, Πορτογαλία) έφθασε σε πολύ υψηλά πλέον επίπεδα. Στην ΕΕ-27 το ποσοστό ανεργίας εκτιμάται ότι θα αυξηθεί στο 10,3% το 2012, έναντι 9,7% το 2011 και μόλις 7,1% το 2008.

2.1.6 Μακροοικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα

Η ελληνική οικονομία παρέμεινε σε βαθιά ύφεση και το 2012 και το ΑΕΠ υποχώρησε για πέμπτο συνεχόμενο έτος, ενώ η ανεργία σκαρφάλωσε σε νέα ιστορικά υψηλά. Η δημοσιονομική προσαρμογή και οι εφαρμοζόμενες δομικές μεταρρυθμίσεις, που ουσιαστικά είχαν επιβραδυνθεί ή ανασταλεί το 2011, συνεχίστηκαν εντονότερα το 2012 ώστε να εξασφαλιστεί η απομείωση του δημόσιου χρέους, αλλά και το νέο πρόγραμμα χρηματοδοτικής στήριξης από την τριμερή (ΕΕ-27, ΔΝΤ και ΕΚΤ). Η κορύφωση όμως της πολιτικής αστάθειας και της οικονομικής αβεβαιότητας ως προς τις πιθανές εξελίξεις το πρώτο εξάμηνο το έτους, η μειωμένη αξιοπιστία στο εσωτερικό και το εξωτερικό της χώρας, καθώς και η συνέχιση της μη «οικειοποίησης» από τις πολιτικές δυνάμεις των αναγκαίων διαρθρωτικών μέτρων, επέτειναν τις υφιστάμενες επιπτώσεις της εφαρμογής του σταθεροποιητικού προγράμματος. Αρνητικά επέδρασε επίσης η αδυναμία του εγχώριου τραπεζικού συστήματος να ανταποκριθεί στις ανάγκες χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα λόγω των ζημιών που υπέστη τόσο από την εφαρμογή του προγράμματος απομείωσης του δημόσιου χρέους (Private Sector Involvement – PSI), όσο και από την αναμενόμενη μεγάλη αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, λόγω της βαθιάς και πολυετούς ύφεσης.

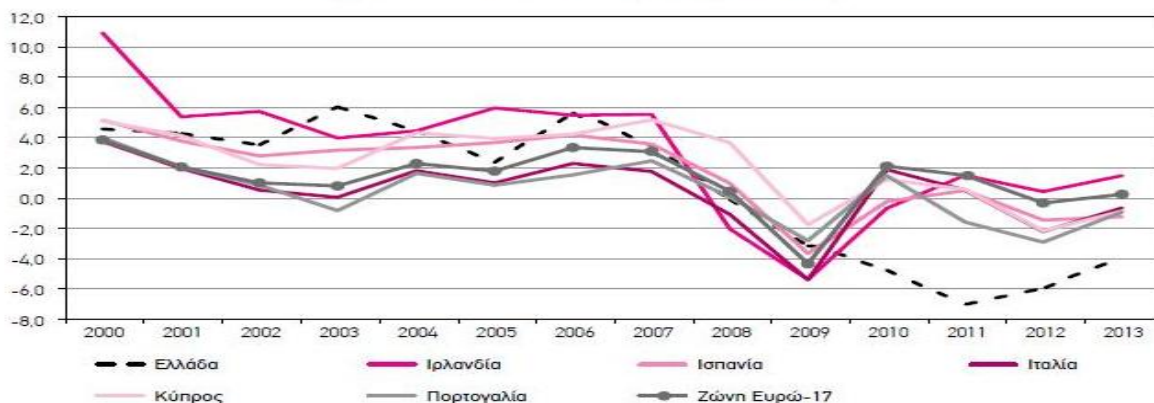
Επιπλέον, οι φόβοι για τον κίνδυνο άτακτης χρεοκοπίας και εξόδου από τη Ζώνη του Ευρώ έπληξαν καίρια την εμπιστοσύνη, έχοντας δραματική επίπτωση τόσο στη συνολική ζήτηση όσο και

στη συνολική προσφορά της οικονομίας. Επιβάρυναν περαιτέρω αφενός την εγχώρια ζήτηση, μέσω της αναστολής πραγματοποίησης δαπανών για διαρκή καταναλωτικά και επενδυτικά αγαθά, και αφετέρου την εκροή των καταθέσεων και τη διαθέσιμη για την πραγματική οικονομία ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος.

Το ΑΕΠ εκτιμάται ότι θα υποχωρήσει κατά 6,0% το 2012, έναντι υποχώρησης κατά 7,1% το 2011. Από όλες τις χώρες της Ζώνης του Ευρώ, μόνο η Ελλάδα και η Πορτογαλία βρέθηκαν σε ύφεση και το 2011 και το 2012 (βλ. Διάγραμμα 1.5). Στην Ελλάδα η μεγάλη πτώση όλων των συνιστωσών της εγχώριας ζήτησης αντισταθμίστηκε, εν μέρει, από τη θετική συμβολή των καθαρών εξαγωγών και των αποθεμάτων. Η ιδιωτική κατανάλωση εκτιμάται ότι υποχώρησε κατά 5,7% και η δημόσια περί 11% το 2012 (σε σταθερές τιμές). Αντιθέτως, η μεγάλη ύφεση περιόρισε δραστικά το εμπορικό έλλειμμα. Ο όγκος των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών εκτιμάται ότι μειώθηκε κατά 18,9%, ενώ ο όγκος των εξαγωγών ενισχύθηκε κατά 7,9%. Ως αποτέλεσμα το εμπορικό έλλειμμα θα περιοριστεί δραστικά στο 3% του ΑΕΠ.

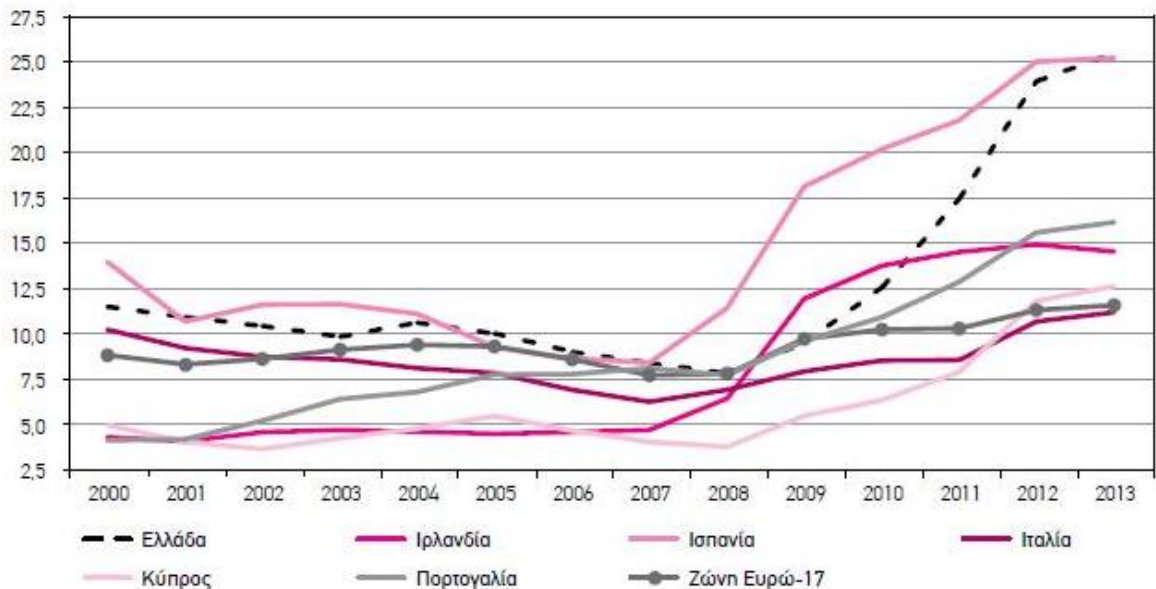
Η συνολική απασχόληση επλήγη δραματικά και το 2012, αφού εκτιμάται ότι μειώθηκε περαιτέρω κατά 8,6%. Η μείωση της απασχόλησης έπληξε αποκλειστικά τον ιδιωτικό τομέα και ήταν το αποτέλεσμα του κλεισίματος ή της συρρίκνωσης πολλών επιχειρήσεων λόγω της αβεβαιότητας, της βαθιάς ύφεσης και των έκτακτων φορολογικών μέτρων. Μόνον οι εγγεγραμμένοι άνεργοι στον ΟΑΕΔ έφθασαν το Σεπτέμβριο του 2012 τις 892.000. **Το ποσοστό ανεργίας** εκτιμάται ότι αυξήθηκε σε νέο ιστορικό υψηλό, στο 23,8%, έναντι 17,3% το 2011 και μόλις 7,7% το 2008. Το 44% της ανεργίας αυτής υπολογίζεται ότι αφορά μακροχρόνια ανέργους. Η Ελλάδα το 2011 και το 2012 έχει το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό ανεργίας σε όλη την ΕΕ-27, μετά την Ισπανία (βλ. Διάγραμμα 1.6).

Διάγραμμα 1.5
Χώρες Ευρωζώνης σε προγράμματα οικονομικής προσαρμογής:
Πραγματικό ΑΕΠ (ετήσιος ρυθμός μεταβολής)

Σημείωση: Η Ισπανία, η Ιταλία και η Κύπρος δεν βρίσκονται ακόμη σε πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής των ΔΝΤ-ΕΕ-ΕΚΤ.
Πηγή: IMF

Διάγραμμα 1.6
Χώρες Ευρωζώνης σε προγράμματα οικονομικής προσαρμογής:
Ποσοστό ανεργίας %

*Σημείωση: Μέχρι τον Οκτώβριο του 2012 μόνο η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Ιρλανδία βρίσκονταν σε πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής των ΔΝΤ-ΕΕ-ΕΚΤ.
 Πηγή: IMF*

2.1.7 Η Οικονομική Ανάπτυξη

Η οικονομική ανάπτυξη, ως πιο ευρεία έννοια, αναφέρεται σε μια αύξηση της «κατά κεφαλήν ευημερίας» μιας χώρας (Oser and Brue, 1988: 459).

Βεβαίως, η ευημερία περιλαμβάνει όχι μόνο ποσοτικές σχέσεις, όπως για παράδειγμα η αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ, αλλά και ποιοτικούς παράγοντες, όπως για παράδειγμα η ισότητα στις ευκαιρίες και η εξάλειψη της αδικίας και της βίας (Okun, 1971:129), καθώς και η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης του πληθυσμού και των εισοδηματικών ανισοτήτων. Το τελευταίο ίσως να μην είναι και απολύτως απαραίτητο, καθώς μια οικονομική μεγέθυνση η οποία αρχικώς δεν συμβάλει στην μείωση των εισοδηματικών ανισοτήτων αλλά ενισχύει την κατανάλωση (έστω των ανώτερων εισοδηματικών στρωμάτων), είναι πιθανόν μέσω των πολλαπλασιαστικών οφελών που θα δημιουργηθούν στην οικονομία από την αύξηση της κατανάλωσης, σε κάποια φάση, να δημιουργήσουν νέα εισοδήματα και για τα πτωχότερα στρώματα του πληθυσμού. (Παπακωνσταντίνου 2011)

Επίσης, είναι δυνατόν να υπάρχει βελτίωση στην ευημερία ενός έθνους, δηλαδή οικονομική ανάπτυξη, χωρίς ωστόσο οικονομική μεγέθυνση. Για παράδειγμα, εάν αυξηθεί η παραγωγικότητα της εργασίας και μειωθεί κατά το ίδιο ποσοστό ο χρόνος εργασίας, τότε θα έχουμε οικονομική ανάπτυξη, καθώς όταν έχουμε περισσότερο ελεύθερο χρόνο αυτό συμβάλει στην βελτίωση της

ευημερίας μας (McConnell and Brue, 123), χωρίς ωστόσο οικονομική μεγέθυνση, διότι το πραγματικό προϊόν δεν θα μεταβληθεί.

Θα πρέπει να έχουμε κατά νου ότι η επίτευξη της «ποιότητας» στην ζωή προϋποθέτει την ύπαρξη υψηλότερου εισοδήματος. Συνεπώς, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η οικονομική μεγέθυνση μπορεί να οδηγήσει σε οικονομική ανάπτυξη.

2.1.8 Οικονομική ανάπτυξη-Αειφόρος ανάπτυξη

Στη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, οι επιστημονικές έρευνες έχουν προσφέρει άφθονα δεδομένα που δείχνουν την αυξανόμενη υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Οι διαπιστώσεις αυτές συντελούν στην βαθμιαία συνειδητοποίηση ότι **η οικονομική ανάπτυξη** έχει κάποια όρια που προσδιορίζονται από το πεπερασμένο περιβάλλον του πλανήτη. Η ευρέως διαδεδομένη άποψη ότι τα πάντα είναι δυνατά αν διαθέτουμε "αρκετή ενέργεια και τεχνολογία" άρχισε να αμφισβητείται, όταν διαπιστώθηκαν η περιορισμένη αντοχή των φυσικών κύκλων, αλλά και οι αστάθμητοι κίνδυνοι από τις παρενέργειες της τεχνολογίας. Η ύπαρξη ορίων στη μεγέθυνση της ανθρώπινης δραστηριότητας υποστηρίχτηκε από την περίφημη μελέτη της Λέσχης της Ρώμης, το 1971, με αντικειμενικά επιχειρήματα σχετικά με τον παγκόσμιο πληθυσμό, τους φυσικούς πόρους, τους δείκτες ρύπανσης κ.λπ.. Η πρώτη διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το περιβάλλον, το 1972 στη Στοκχόλμη, υπήρξε η αφετηρία μιας σειράς διεθνών δραστηριοτήτων με στόχο την προστασία του παγκόσμιου περιβάλλοντος. Η διάσκεψη για το περιβάλλον και την ανάπτυξη, στο Ρίο το 1992, καθόρισε στόχους και προτεραιότητες της αναγκαίας περιβαλλοντικής και αναπτυξιακής πολιτικής σε διεθνές επίπεδο. Η διάσκεψη στο Γιοχάνεσμπουργκ το 2002, 10 χρόνια μετά το Ρίο, αποτίμησε τα αποτελέσματα που έχουν ή δεν έχουν επιτευχθεί. Ωστόσο, οι περιβαλλοντικές πολιτικές των διαφόρων χωρών παραμένουν πολύ διαφορετικές και εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης και περιβαλλοντικής συνειδητοποίησης.

Η Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, με τη μελέτη "Το Κοινό μας Μέλλον" (1987), προέβαλε την αειφορία (sustainability), ως μία σύγχρονη απάντηση στο πρόβλημα των υλικών ορίων της οικονομικής μεγέθυνσης. Η αειφόρος ή βιώσιμη ανάπτυξη (sustainable development) έχει στόχο την ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων, με τρόπο ώστε να καλύπτονται οι ανθρώπινες ανάγκες του παρόντος, ιδιαίτερα αυτές των φτωχότερων στρωμάτων και του Τρίτου Κόσμου, χωρίς να υπονομεύεται η κάλυψη των αναγκών του μέλλοντος. Η αειφορία, ως προσπάθεια συμβιβασμού των αντιθέσεων μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και περιβάλλοντος, αποτελεί μια μετριοπαθή αναπτυξιακή και φιλοπεριβαλλοντική προσέγγιση, δεν ταυτίζεται με την οικολογική άποψη της οικοανάπτυξης και βρίσκεται σε αντίθεση με πιο ακραίες οικολογικές ή αναπτυξιακές απόψεις.

Η ιδέα της αειφορίας εμπνέεται από την ορθολογική εκμετάλλευση του δάσους. Η αειφόρος υλοτομία μπορεί να προσφέρει μια συνεχή παραγωγή ξύλου, που αντιστοιχεί στον "τόκο", ενώ το δασικό "κεφάλαιο" παραμένει σε καλή κατάσταση, ώστε να διαιωνίζεται η παραγωγική του ικανότητα. Κατ' αντιστοιχίαν, η ορθή πολιτική για την ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών σημαίνει αύξηση της παραγωγικής ικανότητας με σεβασμό των οικολογικών αναγκών, καλύτερες προοπτικές ισοκατανομής των αγαθών, περιορισμό της δημογραφικής αύξησης κάτω από τα όρια αντοχής των φυσικών συστημάτων.

Η αειφόρος ανάπτυξη στις διάφορες περιπτώσεις περιβαλλοντικών συστημάτων δεν είναι πάντοτε εφικτή. Γενικά όμως είναι χρήσιμη ως εργαλείο ανάλυσης, διότι επιτρέπει μια εμπειριστατωμένη κριτική των διαφόρων οικονομικών επιλογών. Πρόκειται για προσπάθεια ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής διάστασης στις αναπτυξιακές πολιτικές, αποτελεί απόπειρα συμβιβασμού μεταξύ ανάπτυξης και περιβάλλοντος. Κατά κανόνα, συνεπάγεται μια μείωση στην ταχύτητα οικονομικής μεγέθυνσης. Είναι μία έννοια ασαφής, η οποία όμως αποτελεί δυναμικό σύνθημα, που έχει θεωρητικά υιοθετηθεί τόσο από κυβερνήσεις, όσο και από μη κυβερνητικές οργανώσεις. Η εμφάνιση ενδιαφέροντος από το διεθνές κεφάλαιο (πράσινο καπιταλισμός) για επενδύσεις σε τομείς όπως η ανακύκλωση απορριμμάτων, τα υγιεινά προϊόντα, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας κ.λπ. ενισχύει την αποδοχή των σχετικών ιδεών από τη διεθνή κοινότητα.

Η αειφόρος ανάπτυξη απαιτεί μια πολιτική μακροπρόθεσμου σχεδιασμού σε παγκόσμιο επίπεδο, βασισμένη σε αναμφισβήτητες θέσεις, όπως:

- Οι περιβαλλοντικές πιέσεις αλληλεξαρτώνται, το περιβάλλον είναι ένα πολύπλοκο δυναμικό σύστημα.
- Τα οικολογικά και τα οικονομικά προβλήματα αλληλοεπηρεάζονται και συνδέονται με κοινωνικούς και πολιτικούς παράγοντες, όπως η ανεργία, η φτώχεια, ο κοινωνικός αποκλεισμός, η μειονεκτική θέση των γυναικών σε πολλές κοινωνίες.
- Οι περιβαλλοντικές βλάβες δε σταματούν στα εθνικά σύνορα.

Θεμέλιο της αειφόρου ανάπτυξης αποτελεί η ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων, με στόχο την κάλυψη των ανθρώπινων αναγκών στο παρόν και στο μέλλον. Αυτό προϋποθέτει συχνά την εισαγωγή της έννοιας της κυκλικής κίνησης για τα προϊόντα των φυσικών πόρων, είτε ακολουθώντας κύκλους που υπάρχουν στη φύση (ανανεώσιμοι φυσικοί πόροι), είτε δημιουργώντας τεχνητούς κύκλους (ανακυκλώσιμοι φυσικοί πόροι). Η συντόμευση της περιόδου του τεχνητού κύκλου συμβάλλει στην αποφυγή ρύπανσης (π.χ. γρήγορη ανακύκλωση χρησιμοποιημένων μετάλλων). Από την άλλη μεριά, ορισμένοι φυσικοί κύκλοι (π.χ. κύκλος του φωσφόρου) έχουν πολύ μακριά περίοδο, πράγμα που στερεί ουσιαστικά την ιδιότητα του ανανεώσιμου από τον αντίστοιχο φυσικό πόρο. Η ορθολογική χρήση των ανανεώσιμων φυσικών πόρων (π.χ. γλυκό νερό,

δάσος, πανίδα) περιλαμβάνει την εξοικονόμηση και την αποφυγή της εξάντλησης, αλλά και την προστασία από τη ρύπανση και την εν γένει υποβάθμιση.

Στόχοι της αειφόρου ανάπτυξης είναι:

- Η αναζωογόνηση της οικονομικής ανάπτυξης, ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπου η φτώχεια μειώνει τις δυνατότητες των ανθρώπων να χρησιμοποιούν συνετά τους φυσικούς πόρους και εντείνει τις πιέσεις στο περιβάλλον.
- Η προώθηση μιας ανάπτυξης λιγότερο ενεργειακόβου και πιο δίκαιης κοινωνικά.
- Η ικανοποίηση των βασικών αναγκών του αυξανόμενου πληθυσμού στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπως η σωστή διατροφή, η απαραίτητη ενέργεια, η στέγαση, το καθαρό νερό, οι υγιεινές συνθήκες διαβίωσης και η ιατρική περίθαλψη. Η δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης που θα εξασφαλίζουν τα ελάχιστα αναγκαία καταναλωτικά αγαθά.
- Η δημογραφική σταθεροποίηση. Αυτή είναι απαραίτητη γενικά, αλλά προπάντων στις μεγάλες πόλεις του Τρίτου Κόσμου, όπου οι ελλείψεις κατοικίας, νερού, υγιεινής και μαζικών μεταφορών είναι ιδιαίτερα οξείες. Το σπουδαιότερο αποτέλεσμα μιας επιβράδυνσης της αύξησης του πληθυσμού θα είναι πόλεις περισσότερο βιώσιμες.
- Η διατήρηση και αναβάθμιση των φυσικών πόρων, οι οποίοι πιέζονται από το υψηλό επίπεδο κατανάλωσης των βιομηχανικών χωρών, σε συνδυασμό με τον αυξανόμενο πληθυσμό και την κατανάλωση των αναπτυσσόμενων χωρών. Οι προοπτικές εναλλακτικών λύσεων στην αγροτική παραγωγή, στις χρησιμοποιούμενες τεχνολογίες και στην ενέργεια είναι σημαντικές για τη μείωση της ατμοσφαιρικής και της υδατικής ρύπανσης.
- Ο επαναπροσδιορισμός των τεχνολογιών, μέσω στροφής της αγοράς προς την κατεύθυνση προϊόντων φιλικότερων προς το περιβάλλον, με μεγαλύτερη διάρκεια ζωής, με δυνατότητα ανακύκλωσης ή εξοικονόμησης ενέργειας κ.λπ.
- Η σύγκλιση οικονομικών και περιβαλλοντικών στόχων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, μέσω αποδοχής της κοινωνικής ευθύνης, αναγνώρισης των ορίων της επιστήμης και της τεχνολογίας στην επίλυση των προβλημάτων, αναγνώρισης των μακροπρόθεσμων συνεπειών των σημερινών αποφάσεων. Η αειφορία απαιτεί ευρύτερη συμμετοχή στις ευθύνες και στις αποφάσεις και ευρύτερη πρόσβαση των πολιτών στις πηγές πληροφοριών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 ΣΧΕΣΗ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗΣ

Σε μια από τις πρώτες μελέτες για την επίδραση της διαφθοράς στην οικονομική ανάπτυξη και τις επενδύσεις, ο Mauro (1995) χρησιμοποιώντας δεδομένα για ένα σύνολο 67 χωρών, για τις οποίες υπήρχαν δεδομένα αναφορικά με τον δείκτη διαφθοράς της *Business International* (BI) για την περίοδο 1980-1983, τεκμηρίωσε μια στατιστικώς σημαντική αρνητική σχέση μεταξύ του επιπέδου διαφθοράς και του μέσου ετήσιου ποσοστού οικονομικής μεγέθυνσης κατά τη διάρκεια της περιόδου του 1960-1985. Συγκεκριμένα, από τα εμπειρικά δεδομένα προέκυψε ότι μια βελτίωση κατά μια τυπική απόκλιση του δείκτη διαφθοράς οδηγεί σε αύξηση των επενδύσεων κατά 5% του ΑΕΠ και σε αύξηση του ετήσιου ρυθμού μεγέθυνσης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά 50 μονάδες βάσης (0,5%).

Ο εν λόγω συγγραφέας χρησιμοποίησε στην μελέτη του δυο δείκτες διαφθοράς, τον δείκτη ICRG (*International Country Risk Guide*), ο οποίος αφορά στον μέσο όρο της περιόδου 1982-1995 (και είναι διαθέσιμος για πάνω από 100 χώρες), και τον δείκτη διαφθοράς BI που πλέον συντάσσει το *Economist Intelligence Unit*, και αφορά στον μέσο όρο της περιόδου 1980-83 (και είναι διαθέσιμος για 67 χώρες). Αμφότεροι οι δείκτες διαφθοράς αριθμούν από το 0, για χώρες με την μεγαλύτερη διαφθορά, μέχρι το 10 για τις χώρες με την λιγότερη διαφθορά.

Προκειμένου να εξετάσει την επίδραση της διαφθοράς στην οικονομική μεγέθυνση και τις επενδύσεις, ο συγγραφέας χρησιμοποίησε ως εξαρτημένες μεταβλητές, για κάθε χώρα, το μέσο ρυθμό αύξησης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της και το μέσο ποσοστό επενδύσεων της περιόδου 1960-85. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η βελτίωση της τιμής του δείκτη διαφθοράς μιας χώρας κατά μια τυπική απόκλιση συνδέεται με μια μεγαλύτερη από 4 ποσοστιαίες μονάδες αύξησης του ποσοστού επένδυσης και με μια μεγαλύτερη της μισής ποσοστιαίας μονάδας αύξησης του ποσοστού μεγέθυνσης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ.

Οι Ehrlich και Lui (1999) εξέτασαν τα αποτελέσματα της παρέμβασης του Κράτους στην οικονομική δραστηριότητα και της διαφθοράς στην οικονομική ανάπτυξη. Οι εν λόγω συγγραφείς βασιζόμενοι σε διαστρωματικά και διαχρονικά στοιχεία για 152 χώρες κατά την περίοδο 1960-1992, διαπίστωσαν ότι όσο μεγαλύτερη η παρέμβαση του κράτους στα της οικονομίας και όσο υψηλότερο το επίπεδο διαφθοράς, τόσο χαμηλότερο το ποσοστό οικονομικής μεγέθυνσης.

Περαιτέρω, και η επίδραση της διαφθοράς και του μεγέθους του κράτους επί της οικονομικής μεγέθυνσης είναι μικρότερη στις αναπτυγμένες χώρες. Με άλλα λόγια, θα λέγαμε ότι η σχέση

μεταξύ της διαφθοράς, του μεγέθους του κράτους, και της οικονομικής μεγέθυνσης είναι μη γραμμική σε σχέση με το στάδιο οικονομικής ανάπτυξης που βρίσκεται μια χώρα.

Ο Pak (2001), χρησιμοποιώντας διαστρωματικά και διαχρονικά στοιχεία για την περίοδο 1960-1985, βρήκε ότι η διαφθορά μειώνει το επίπεδο του ανθρώπινου κεφαλαίου και το μερίδιο της ιδιωτικής επένδυσης στην οικονομία, ενώ προκαλεί και πολιτική αστάθεια. Όλοι δε οι παραπάνω παράγοντες οδηγούν τελικά σε επιβράδυνση της οικονομικής ανάπτυξης. Κατά τον συγγραφέα, το σημαντικότερο κανάλι μέσω του οποίου η διαφθορά επηρεάζει την οικονομική ανάπτυξη είναι αυτό της πολιτικής αστάθειας, η οποία αφορά περίπου το 53% της συνολικής επίδρασης (της διαφθοράς επί της οικονομικής ανάπτυξης). Η σημασία του ανθρώπινου κεφαλαίου και της ιδιωτικής επένδυσης, ως κανάλια μετάδοσης της αρνητικής επίδρασης που έχει η διαφορά επί της οικονομικής ανάπτυξης, ήταν περίπου 14,8% και 21,4%, αντίστοιχα. Συνεπώς, η άμεση επίδραση της διαφθοράς επί της οικονομικής ανάπτυξης ήταν 11,8%, με το υπόλοιπο ποσοστό να αποδίδεται στην πολιτική αστάθεια και στο μειωμένο επίπεδο του ανθρώπινου κεφαλαίου και της ιδιωτικής επένδυσης.

Ο Akçay (2002) ερεύνησε την επίδραση της διαφθοράς στην οικονομική μεγέθυνση 54 αναπτυσσόμενων και ανεπτυγμένων χωρών για την περίοδο 1960-1995.

Προκειμένου ο συγγραφέας να εκτιμήσει την επίδραση της διαφθοράς στην οικονομική μεγέθυνση χρησιμοποίησε το ακόλουθο οικονομετρικό υπόδειγμα:

$$g_{it} = \alpha_1 \log GDP_{i0} + \alpha_2 \text{Corruption}_i + \beta' X_{it} + u_{it}$$

Όπου:

g_{it} : Ο μέσος ρυθμός αύξησης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην χώρα i κατά την χρονική περίοδο 0 έως t (η συγκεκριμένη περίοδο αφορά την περίοδο 1960-1995).

$X_{it} = (1, X_{1,it}, X_{2,it}, \dots, X_{8,it})$: Ένας αριθμός οχτώ ερμηνευτικών μεταβλητών ελέγχου που (υποτίθεται ότι) επηρεάζουν την οικονομική μεγέθυνση.

$\log GDP$: Ο λογάριθμος του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας i το έτος 0 (στην συγκεκριμένη μελέτη το αρχικό έτος ήταν το 1960).

Corruption_i : Ο δείκτης διαφθοράς της χώρας i (για αυτή την μεταβλητή χρησιμοποιήθηκε η μέση τιμή του δείκτη διαφθοράς International Risk Guide's (ICRG) κατά την περίοδο 1982-95. Το εύρος του δείκτη ξεκινάει από το 0 (μέγιστη διαφθορά) έως το 10 (καθόλου διαφθορά).

Σύμφωνα με την θεωρία της σύγκλισης (όπως αυτή απορρέει από τις παραδοσιακές θεωρίες μεγέθυνσης) η εκτίμηση για την παράμετρο πρέπει να είναι αρνητική (καθώς χώρες με υψηλό

επίπεδο κατά κεφαλήν εισοδήματος θα πρέπει να έχουν χαμηλότερο ρυθμό μεγέθυνσης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε σχέση με τις φτωχότερες χώρες).

Στις μεταβλητές ελέγχου περιλαμβάνονταν το ανθρώπινο κεφάλαιο, η συμβολή του Κράτους στο ΑΕΠ (δηλαδή το μέσο μέγεθος της δημόσιας δαπάνης ως ποσοστό του ΑΕΠ κατά την περίοδο 1960-1995), η μέση ετήσια πληθυσμιακή αύξηση, ο λόγος των ακαθάριστων εγχωρίων επενδύσεων προς το ΑΕΠ (η μέση τιμή της εν λόγω μεταβλητής κατά την περίοδο 1970-1995), την μακροοικονομική σταθερότητα (για την μέτρηση της οποίας χρησιμοποιήθηκε το μέσο ποσοστό του πληθωρισμού κατά την περίοδο 1960-1995), και μια ψευδομεταβλητή για το κατά πόσον η χώρα προέρχεται από την Αφρική. Για την μέτρηση της ποσότητας του αποθέματος του ανθρώπινου κεφαλαίου ο συγγραφέας χρησιμοποίησε το ποσοστό εγγραφής παιδιών στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση (το 1990), ενώ για την καταγραφή της ποσότητάς του χρησιμοποιήθηκε η αναλογία μαθητών/δασκάλου (το 1990).

Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι υπάρχει μια στατιστικά σημαντική αρνητική σχέση μεταξύ της διαφθοράς και της οικονομικής μεγέθυνσης (Πίνακας 3).

Πίνακας 3: Τα Αποτελέσματα της Μελέτης του Akcay (2002).

Μεταβλητή	Εκτίμηση
Επίπεδο ΑΕΠ	-1,538***
Διαφθορά	0,330***
Ποσότητα Ανθρώπινου Κεφαλαίου	0,107
Ποιότητα Ανθρώπινου Κεφαλαίου	-0,055*
Εγχώριες Επενδύσεις	0,083**
Δημόσια Κατανάλωση	-0,016
Ψευδομεταβλητή	-1,17**
Προσαρμοσμένο R ²	0,68

Σημείωση: *, **, *** στατιστική σημαντικότητα σε επίπεδο 5%, 10%, και 1% αντίστοιχα.
(Πηγή: Παπακωνσταντίνου 2011)

Οι Meon και Sekkat (2005) κατέδειξαν ότι όσο χαμηλότερη είναι η ποιότητα διακυβέρνησης σε μια χώρα τόσο δυσμενέστερα τα αποτελέσματα της διαφθοράς στις επενδύσεις και στην οικονομική ανάπτυξη. Οι προαναφερθέντες συγγραφείς προκειμένου να μετρήσουν την ποιότητα της διακυβέρνησης σε μια χώρα, χρησιμοποίησαν ως αντιπροσωπευτικές μεταβλητές την ύπαρξη ενός κράτους δικαίου και φαινομένων πολιτικής βίας.

Οι Rodobnik (κ.α., 2008), αναλύοντας τη σχέση μεταξύ του μέσου ετήσιου ρυθμού αύξησης στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ19 σε σταθερές τιμές κατά την περίοδο 1999-2004 και της μεταβολής στην τιμή του Δείκτη Αντίληψης της Διαφθοράς (*Corruption Perceptions Index*, CPI), διαπίστωσαν ότι, για όλες τις χώρες του κόσμου, κατά μέσον όρο, μια αύξηση κατά μια μονάδα της τιμής του δείκτη CPI

οδηγεί σε αύξηση του μέσου ετήσιου ρυθμού μεγέθυνσης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά 1,7%. Για 21 ευρωπαϊκές οικονομίες, τις ευρισκόμενες σε στάδιο μετάβασης, η αντίστοιχη επίδραση μιας παρόμοιας αύξησης του δείκτη CPI ήταν 2,4%, ενώ για 39 ευρωπαϊκές χώρες δεν διαπιστώθηκε κάποια στατιστικά σημαντική επίδραση του δείκτη CPI επί του μέσου ετήσιου ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ.

Οι παραπάνω συγγραφείς επίσης ανέλυσαν και τη σχέση μεταξύ των άμεσων ξένων επενδύσεων και του επιπέδου της διαφθοράς. Συγκεκριμένα, οι συγγραφείς υπολόγισαν για κάθε χώρα το μέσο κατά κεφαλήν επίπεδο εισροών άμεσων ξένων επενδύσεων στην χώρα κατά τη διάρκεια της περιόδου 1999-2004. Διαπίστωσαν λοιπόν ότι οι λιγότερο διεφθαρμένες χώρες λαμβάνουν, κατά μέσο όρο, περισσότερες ξένες επενδύσεις κατά κεφαλήν σε σχέση με τις πιο διεφθαρμένες χώρες.

Ωστόσο, υπάρχει και μια μερίδα αναλυτών (βλεπε για παράδειγμα Leff (1964), Huntington (1968), και Friedrich (1972)) που θεωρεί ότι η διαφθορά σε ορισμένες περιπτώσεις ενδεχομένως και να ωφελεί την οικονομική μεγέθυνση. Σύμφωνα με τις απόψεις αυτών των αναλυτών, η διαφθορά μπορεί να αποτελέσει ένα μέσο διαθέσιμο στους έχοντες αναπτύξει επιχειρηματική δραστηριότητα προκειμένου να ξεπεράσουν τις διεισδυτικές και ταυτόχρονα άκρως αναποτελεσματικές γραφειοκρατικές διαδικασίες που κατά βάση παρουσιάζονται μπροστά τους σε μια γραφειοκρατική οικονομία. Κατά δε τον Huntington (1968:386), από την άποψη της οικονομικής μεγέθυνσης, το μόνο πράγμα χειρότερο από μια κοινωνία με άκαμπτη, υπερκεντρωμένη και ανέντιμη γραφειοκρατία, είναι μια κοινωνία με άκαμπτη, υπερκεντρωμένη αλλά έντιμη γραφειοκρατία!

3.2 Η σχέση μεταξύ διαφθοράς και ανάπτυξης

Η σχέση διαφθοράς και ανάπτυξης έχει υπάρξει το θέμα πολλών υπαρχουσών ερευνών. Ο Evrensel (Evrensel 2010) εισάγει και μια νέα διάσταση, αυτή της σχέσης μεταβλητότητας ανάμεσα στην διαφθορά και την ανάπτυξη. Όσον αφορά τη σχέση διαφθοράς-ανάπτυξης, η κυβερνητική διαφθορά έχει εξεταστεί από την ακαδημαϊκή κοινότητα καθώς και από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής σε εθνικό και πολυεθνικό επίπεδο εξαιτίας της πεποίθησης ότι μπορεί να προκαλεί σημαντικό κόστος για την οικονομία.

Συνεπώς, οι περισσότερες θεωρητικές και εμπειρικές μελέτες για τη διαφθορά, τονίζουν το κόστος της αποδοτικότητας που σχετίζεται με τη διαφθορά όταν το επιχείρημα κυρίως εστιάζεται στις εναλλακτικές (και περισσότερο παραγωγικές) χρήσεις των διεφθαρμένα χρησιμοποιούμενων σπάνιων πόρων (Bardhan 2006) , (Blackburn, Bose et al. 2006), (Del Monte, Papagni 2007, Lambert- Mogiliansky, Majumdar et al. 2007), (Macrae 1982, Shleifer, Vishny 1993).

Υπάρχουν επιπλέον αποδεικτικά στοιχεία ότι η διαφθορά έχει δυσμενείς επιπτώσεις στην οικονομία σε επίπεδο επιχείρησης (Berkowitz, Li 2000, Frye, Shleifer 1997, Svensson 2003). Επιπλέον, έχει προταθεί ότι η διαφθορά αλλοιώνει τη διάρθρωση της αγοράς, με τη μείωση του βιομηχανικού ανταγωνισμού (Emerson 2006). Σύμφωνα με τον Evrensel (Evrensel 2010), η διαφθορά μπορεί να αυξάνει ή να μειώνει τους ρυθμούς ανάπτυξης ανάλογα με τα χαρακτηριστικά της γραφειοκρατικής δομής. Εάν υπάρχει μια ανταγωνιστική γραφειοκρατική δομή, το μοντέλο προβλέπει πολλαπλές ισοροπίες.

Όσον αφορά τη σχέση μεταβλητότητας ανάμεσα στην ανάπτυξη και τη διαφθορά, τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει ο Evrensel (Evrensel 2010) είναι ότι πρώτον, ο υψηλότερος έλεγχος της διαφθοράς, ο έλεγχος του κινδύνου απαλλοτριώσης, και η αποτελεσματικότητα της κυβέρνησης, μειώνουν την μεταβλητότητα ανάπτυξης. Δεύτερον, ο υψηλότερος βαθμός στον εκτελεστικό ανταγωνισμό οδηγεί σε μεγαλύτερη αστάθεια της ανάπτυξης. Και τρίτον, η αύξηση των κρατικών δαπανών μειώνει την αστάθεια της ανάπτυξης.

3.3 Η επίδραση της διεθνούς χρηματοπιστωτικής απελευθέρωσης στην οικονομική ανάπτυξη, όταν υπάρχει διαφθορά

Υπάρχει μια σημαντική συζήτηση σχετικά με τα προτερήματα της διεθνούς χρηματοπιστωτικής ενοποίησης. Για πολλά χρόνια, οι οικονομολόγοι (τόσο οι ακαδημαϊκοί όσο και οι επαγγελματίες) συνέχιζαν να διαμάχονται για το αν είναι επιθυμητό να ανοίξουν οι χρηματοπιστωτικές αγορές και να επιτρέψουν την ελεύθερη ροή κεφαλαίων μεταξύ των χωρών. Η συζήτηση σχετιζόταν κυρίως για τις λιγότερο αναπτυγμένες οικονομίες, για τις οποίες υπάρχει επείγουσα ανάγκη να βρουν τις κατάλληλες στρατηγικές που θα προωθήσουν την ανάπτυξη και θα μειώσουν τη φτώχεια. Παρά του τι έχει γραφτεί, παραμένει ακόμη μια ισχυρή διαφωνία η οποία αφορά το εάν η χρηματοπιστωτική απελευθέρωση είναι μία από αυτές τις στρατηγικές. Η έλλειψη συναίνεσης είναι u966 φανερό τόσο σε θεωρητικό, όσο και σε εμπειρικό επίπεδο, και από ό,τι φαίνεται, θα συνεχιστεί και στο μέλλον. Ενώ η συζήτηση που αφορά την χρηματοπιστωτική ενοποίηση συνεχίζεται, ένα άλλο πολύ σοβαρό ζήτημα εμφανίζεται στην ατζέντα της διεθνούς ανάπτυξης. Αυτό έχει να κάνει με τον ρόλο της κυβέρνησης στο να καθορίσει την καλή λειτουργία των θεσμών, την αποτελεσματικότητα των πολιτικών της και των προοπτικών για ανάπτυξη και ευημερία. Η έννοια της διακυβέρνησης έχει πολλές διαστάσεις, αλλά μια πλευρά της κυρίως έχει επιφέρει την εκτενή προσοχή, αυτή της διαφθοράς. Σήμερα, πιο πολύ από ποτέ, η διαφθορά θεωρείται ως μια από τις πιο σοβαρές απειλές στην οικονομική ανάπτυξη και την ανακούφιση από τη φτώχεια ανά τον κόσμο. Οι Blackburn και Forgues-Puccio (Blackburn, Forgues-Puccio 2010) προσπάθησαν να εξετάσουν τη δυναμική στις

γενικές αλληλεπιδράσεις ισορροπίας ανάμεσα στην οικονομική ανάπτυξη, την διαφθορά στον δημόσιο τομέα και τη διεθνή χρηματοπιστωτική ενοποίηση. Τα συμπεράσματα στα οποία καταλήξαν, συνοψίζονται ως εξής: Πρώτον, η διαφθορά είναι πάντα επιβλαβής στην οικονομική ανάπτυξη, αλλά η επίδρασή της είναι χειρότερη όταν οι χρηματοπιστωτικές αγορές είναι ανοικτές παρά όταν δεν είναι. Δεύτερον, η έκταση της διαφθοράς είναι πολύ πιο πιθανό να είναι υψηλότερη όταν οι χρηματοπιστωτικές αγορές είναι ανοιχτές, παρά όταν οι χρηματοπιστωτικές αγορές είναι κλειστές, καθώς και όταν οι χώρες είναι φτωχές, παρά όταν οι χώρες είναι πλούσιες. Τρίτον, η χρηματοπιστωτική απελευθέρωση ευνοεί την ανάπτυξη εάν η διακυβέρνηση είναι καλή, αλλά μπορεί να αποδειχθεί πολύ ζημιογόνος εάν υπάρχει κακή διακυβέρνηση. Και τέλος, τέταρτον, η διαφθορά και η φτώχεια μπορούν να συνυπάρχουν ως επίμονα χαρακτηριστικά μιας οικονομίας, εκτός και αν λάβουν χώρα θεμελιώδεις μεταρρυθμίσεις. Αυτά τα αποτελέσματα συμφωνούν με τις εμπειρικές παρατηρήσεις και υποδεικνύουν την σημαντικότητα του να λαμβάνουμε υπ' όψιν μας τις πολιτικές πτυχές της οικονομίας για την χρηματοπιστωτική απελευθέρωση όταν αξιολογούμε τις συνέπειες που μπορεί να επιφέρει η απελευθέρωση.

3.4 Επιπτώσεις της διαφθοράς στην οικονομία

Οι περισσότεροι μελετητές συμφωνούν ότι η διαφθορά έχει σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στα οικονομικά μεγέθη μιας χώρας. Υπάρχει και η αντίθετη άποψη, που ισχυρίζεται ότι η διαφθορά έχει θετικές επιδράσεις σε μια οικονομία, αφού καταργεί ή χαλαρώνει ακαμψίες που θέτουν οι κυβερνήσεις, κατανέμει επενδύσεις και χρόνο στους πιο αποδοτικούς χρήστες, διατηρεί τους μισθούς χαμηλά και ενισχύει το εμπόριο. Lui (1985). Ειδικότερα: Η διαφθορά επηρεάζει αρνητικά τις επενδύσεις θεωρητικά η μείωση των επενδύσεων δημιουργείται λόγω του μεγαλύτερου κόστους και της αβεβαιότητας που δημιουργεί η διαφθορά. Εμπειρικά, ο Mauro (1995, 1997) διαπίστωσε ότι η διαφθορά επηρεάζει αρνητικά το λόγο επενδύσεων - κεφαλαίου. Οι Keefer and Knack (1991), οι Brunetti, Kisunko and Weder (1997) και Brunetti and Weder (1998) επιβεβαιώνουν τα ευρήματα του Mauro. Οι Campos, Lien and Pradhan (1999) προσθέτουν ότι και το είδος της διαφθοράς, αλλά και η προβλεψιμότητα της διαφθοράς επηρεάζουν τις επενδύσεις.

Αντίθετα ο Lambsdorff (1999) εκτιμά ότι μπορεί η διαφθορά να οδηγήσει σε αύξηση τον λόγο επενδύσεων προς ΑΕΠ. Η εξήγηση είναι ότι μπορεί η διαφθορά να επηρεάσει την παραγωγικότητα του κεφαλαίου και καθώς αυτή θα μειώνεται, το ΑΕΠ θα πέφτει σε σχέση με το απόθεμα κεφαλαίου, που σημαίνει ότι ο λόγος επενδύσεων ΑΕΠ είναι πιθανό να αυξηθεί σε αντίδραση της διαφθοράς.

• Η σχέση μεταξύ του κατά κεφαλή ΑΕΠ και της διαφθοράς εξετάζεται, όπως ήδη αναφέρθηκε, σε πολλές εργασίες. Η αρνητική επίπτωση της διαφθοράς στις επενδύσεις αποτελεί το βασικότερο θεωρητικό λόγο ο οποίος ερμηνεύει την ύπαρξη αρνητικής συσχέτισης μεταξύ του κατά κεφαλή ΑΕΠ και της διαφθοράς. Οι Johnson, Kaufmann και Zodo-Lobaton (1998) βρήκαν μια σημαντική στατιστική σχέση μεταξύ της διαφθοράς και του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης. Συγκεκριμένα, βρήκαν ότι μια αύξηση της διαφθοράς σε μια χώρα κατά 1 μονάδα - σε μια κλίμακα από το 0 έως το 6, όπου το 6 δείχνει έλλειψη διαφθοράς - οδηγεί σε μείωση του ΑΕΠ της χώρας αυτής κατά 0,84 εκατοστιαίες μονάδες. Όμως αυτή η σχέση γίνεται στατιστικά μη σημαντική εάν το προϊόν της παραοικονομίας χρησιμοποιηθεί στην εξίσωση ως εξωγενής μεταβλητή.

• Ο Wei (1997) διερεύνησε την επίπτωση της διαφθοράς στις ξένες άμεσες επενδύσεις, όπου βρήκε ότι η διαφθορά επηρεάζει αρνητικά τις ξένες επενδύσεις σε μια χώρα. Ο λόγος είναι ότι η διαφθορά λειτουργεί ως ένας επιβαλλόμενος "φόρος". με τις αρνητικές επιπτώσεις που αυτός δημιουργεί στους ξένους επενδυτές.

• Η επίπτωση της διαφθοράς στις δημόσιες επενδύσεις εξετάστηκε από τους Tanzi and Davoodi (1997), όπου βρήκαν ότι η διαφθορά αυξάνει τις δημόσιες επενδύσεις. Το αποτέλεσμα αυτό εξηγείται από το ότι ο τομέας αυτός δημιουργεί προϋποθέσεις για διαφθορά στα άτομα που αποφασίζουν για τα επενδυτικά προγράμματα σε μια χώρα. Οι ίδιοι συγγραφείς βρήκαν επίσης ότι η διαφθορά επηρεάζει αρνητικά και την "ποιότητα" των επενδύσεων.

• Ο Mauro (1997, 1998), εξετάζοντας τη σχέση δημόσιων δαπανών και διαφθοράς, βρήκε ότι η διαφθορά μειώνει τις δαπάνες για υγεία και παιδεία, αφού οι τομείς αυτοί δεν είναι εύκολο να επηρεαστούν από τις πρακτικές της διαφθοράς. Το αποτέλεσμα αυτό επιβεβαιώνεται και από τους Gupta, Davoodi and Alonso-Terme (1998).

• Η επίπτωση της διαφθοράς στο διεθνές εμπόριο έχει εκτιμηθεί εμπειρικά ότι είναι μάλλον μικρή (Wei, 2000). - Lambsciorff (1998), εξετάζοντας το διμερές εμπόριο μεταξύ πολλών χωρών βρήκε ότι μερικές χώρες, όπως το Βέλγιο, η Γαλλία, η Ιταλία, η Ολλανδία και η Ν. Κορέα έχουν συγκριτικά πλεονεκτήματα σε σχέση με χώρες που ίσως παρουσιάζουν διαφθορά, ενώ το αντίθετο συμβαίνει για την Αυστραλία, τη Σουηδία και τη Μαλαισία.

• Διάφορες μελέτες δείχνουν ότι οι κοινωνικοί δείκτες χειροτερεύουν όπου η διαφθορά είναι υψηλή, ενώ τα φορολογικά έσοδα μειώνονται στις χώρες που παρουσιάζουν μεγάλη διαφθορά. Παράλληλα, οι χώρες με την μεγαλύτερη διαφθορά τείνουν να έχουν και χαμηλότερο κατά κεφαλή εισόδημα, περισσότερη φτώχεια και μεγαλύτερη ανισοκατανομή εισοδήματος (Gupta, Davoodi and Alonso-Terme, 1998). Ιδιαίτερα όσον αφορά τις σχέσεις μεταξύ διαφθοράς και κατανομής του εισοδήματος, υποστηρίζεται η άποψη ότι η διαφθορά αυξάνει την

ανισοκατανομή τον εισοδήματος αφού επιτρέπει σε ορισμένα άτομα να εκμεταλλεύονται τη θέση τους σε βάρος των υπολοίπων. Υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις, ότι οι μεταβολές στην κατανομή τον εισοδήματος που έχουν συντελεστεί τα τελευταία χρόνια σε ορισμένες από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες είναι εν μέρει το αποτέλεσμα πράξεων διαφθοράς, όπως οι προνομιακές ιδιωτικοποιήσεις υπέρ κρατικών αξιωματούχων.

- Η διαφθορά μπορεί να επηρεάσει και τις αμυντικές δαπάνες. Θεωρητικά ο επηρεασμός μπορεί να γίνει είτε από την πλευρά της προσφοράς οπλικών συστημάτων, είτε από την πλευρά της ζήτησης όπλων. Στην πρώτη περίπτωση, οι ξένες εταιρείες προμήθειας όπλων μπορεί να χρηματίσουν άτομα, έτσι ώστε να εξασφαλίσουν συμβόλαια, ενώ στη δεύτερη, τα άτομα που αποφασίζουν για τα συμβόλαια, μπορεί να απαιτήσουν να λάβουν ένα "δώρο" για την απόφασή τους. Οι Gupta, Mello and Sharan (2000), εκτεμνόν ότι η διαφθορά συνδέεται με υψηλότερες αμυντικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ και ως ποσοστό των συνολικών δημόσιων δαπανών, καθώς και ότι υπάρχει σύνδεση της διαφθοράς με μεγαλύτερες προμήθειες σε σχέση με το ΑΕΠ και τις δημόσιες δαπάνες.

- Η διαφθορά συνδέεται με σημαντικές ποιοτικές επιπτώσεις στην οικονομία, δεδομένου ότι περιορίζει την ικανότητα των κυβερνήσεων να εφαρμόσουν τις αναγκαίες ρυθμίσεις για τη διόρθωση των ατελειών της αγοράς καθώς και την αποτελεσματικότητά τους να προστατεύουν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας και να επιβάλουν την εφαρμογή των συμβάσεων, ενώ παράλληλα λειτουργεί και ως ένας αυθαίρετος φόρος (Ταηζί, 2000).

- Πολύ λίγες είναι οι μελέτες που εξετάζουν εμπειρικά τη σχέση μεταξύ διαφθοράς και παραοικονομίας, ενώ είναι αρκετές αυτές που εξετάζουν τη σχέση διαφθοράς και φοροδιαφυγής. Είναι επιστημονικά αποδεκτό ότι χώρες με υψηλό δείκτη διαφθοράς παρουσιάζουν και μεγάλη παραοικονομία. Παράνομες οικονομικές δραστηριότητες οδηγούν σε διαφθορά και η διαφθορά οδηγεί πολλές επιχειρήσεις στην παραοικονομία (Andvig et al., 2000). Οι Johnson, Kaufmann και Zoido-Lobaton (1998), εξετάζοντας τη σχέση που υπάρχει μεταξύ διαφθοράς και παραοικονομίας, βρήκαν ότι, με τους λοιπούς παράγοντες να μην μεταβάλλονται, μια αύξηση του δείκτη διαφθοράς (International Corruption index) κατά 1 μονάδα, που σημαίνει μείωση της διαφθοράς, οδηγεί σε μείωση της παραοικονομίας κατά 5,1 εκατοστιαίες μονάδες. Η σχέση αυτή επαληθεύεται υπό τους ίδιους μελετητές Johnson, Kaufmann και Zoido-Lobaton (1999) χρησιμοποιώντας έναν άλλο δείκτη διαφθοράς, τον ICRG. Μια βελτίωση του δείκτη διαφθοράς κατά 1 μονάδα, οδηγεί σε μείωση της παραοικονομίας κατά 8-11 εκατοστιαίες μονάδες. Οι Tanzi and Davoodi (1997, 2000), Johnson, Kaufmann και Zoido-Lobaton (1999) και Friedman, Johnson, Kaufmann και Zoido-Lobaton (2000) έχουν δείξει ότι χώρες με μεγάλη διαφθορά τείνουν να έχουν μικρότερη είσπραξη φορολογικών εσόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ τους. Η στενή

σχέση μεταξύ διαφθοράς και παραοικονομίας είναι δεδομένη και από την ίδια τη φύση της τελευταίας. Η έκταση της παραοικονομίας, σε μια χώρα είναι το αποτέλεσμα του συνδυασμού των κινήτρων που έχουν οι οικονομικές μονάδες να στρυφουν σε αυτήν και των δυνατοτήτων που τους παρέχονται σχετικά από το κράτος. Προσδιορίζεται δηλαδή υπό τη ροπή προς την παραοικονομία και την ικανότητα των αρμόδιων υπηρεσιών να την περιορίσουν. Η ικανότητα αυτή εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως είναι ο βαθμός οργάνωσης των αρμόδιων υπηρεσιών και η διάρθρωση του ισχύοντος συστήματος βεβαίωσης και είσπραξης των φόρων. Εξαρτάται όμως σημαντικά και αυτό την έκταση της διαφθοράς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Μέτρα καταπολέμησης της διαφθοράς: Δράσεις και πρωτοβουλίες

Σύμφωνα με την ΕΚΘΕΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ «**ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ-ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ**», του ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ, που δημοσιεύθηκε τον Ιούλιο του 2011 προτάθηκαν τα εξής μέτρα καταπολέμησης της διαφθοράς.

- **Η αποδοχή των ΤΠΕ από τους πολίτες και τις επιχειρήσεις**

Τα τελευταία χρόνια έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος στην προσφορά προηγμένων προϊόντων και υπηρεσιών των ΤΠΕ(τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών) . Ολοένα και περισσότερα νέα προϊόντα και υπηρεσίες υψηλότερης προστιθέμενης αξίας σε προσιτές τιμές εμφανίζονται και επικοινωνούνται στην αγορά, ενώ η ζήτηση και η αφομοίωσή τους από τους πολίτες και τις επιχειρήσεις αυξάνεται συνεχώς. Το χαμηλό κόστος της ευρυζωνικότητας στη χώρα μας τα τελευταία 3-4 χρόνια, και οι νέες τεχνολογικές εξελίξεις μας πρόσφεραν πρόσθετες δυνατότητες υποδομών. Ως αποτέλεσμα, η διείσδυση της ευρυζωνικότητας στο τέλος του 2010 πλησίασε στο 20% και το σύνολο των σταθερών ευρυζωνικών συνδέσεων ξεπέρασε τις 2 εκατομμύρια συνδέσεις, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 17,5% σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του προηγούμενου έτους.

Η κινητή ευρυζωνικότητα έχει επίσης διεισδύσει στην ελληνική πραγματικότητα, με 1 στους 4 Έλληνες να έχει πρόσβαση στο διαδίκτυο μέσω του κινητού τηλεφώνου, ή να χρησιμοποιεί κάρτα κινητού internet που τη συνδέει σε Η/Υ. Διαπιστώνουμε, ότι τα δίκτυα κινητής τηλεφωνίας 3^{ης} γενιάς (3G) έχουν σοβαρές προοπτικές ανάπτυξης μέσα στα επόμενα χρόνια, δεδομένου ότι οι καταναλωτές αποκτούν όλο και μεγαλύτερη εξοικείωση με τις νέες τεχνολογικές εξελίξεις.

Η σύνδεση στο διαδίκτυο είναι πλέον ιδιαίτερα διαδεδομένη με σχεδόν 1 στα 2 ελληνικά νοικοκυριά να διαθέτει σύνδεση και με τον αριθμό των πολιτών που είναι εξοικειωμένοι με τη χρήση του διαδικτύου συνεχώς να αυξάνεται.

Θετικές είναι και οι ενδείξεις για την **αποδοχή προηγμένων ηλεκτρονικών δραστηριοτήτων** που έρχονται βαθμιαία να αντικαταστήσουν τους παραδοσιακούς τρόπους επικοινωνίας. Η ανάγνωση ηλεκτρονικών περιοδικών και εφημερίδων, η δημιουργία προσωπικών ιστολογίων, η πραγματοποίηση τηλεφωνικών κλήσεων και βιντεοκλήσεων μέσω διαδικτύου, καθώς και η παρακολούθηση τηλεόρασης ή ακρόασης ραδιοφώνου μέσω διαδικτύου, αποκτούν συνεχώς αυξανόμενο κοινό.

Αναφορικά με τη γενική τάση των ηλεκτρονικών αγορών και των συναλλαγών μέσω **συστημάτων ηλεκτρονικής τραπεζικής**, οι έρευνες μας δείχνουν ότι το 2010 το 13% των Ελλήνων χρηστών

πραγματοποίησε τραπεζικές συναλλαγές μέσω διαδικτύου – ποσοστό που φτάνει το 33,8% για την ηλικιακή ομάδα 25-34, ενώ το **29,5% χρησιμοποίησε τις υπάρχουσες υπηρεσίες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης για επικοινωνία ή συναλλαγές με φορείς του δημοσίου**. Ο βαθμός απορρόφησης υπηρεσιών συναλλακτικού χαρακτήρα είναι μικρός, αλλά αυτό έχει να κάνει - μεταξύ άλλων - με τους προβληματισμούς που έχουν οι Έλληνες ως προς τη διάθεση των προσωπικών τους δεδομένων, καθώς επίσης και με θέματα ασφάλειας και κουλτούρας.

Παρατηρείται χάσμα της Ελλάδας με την ευρωπαϊκή ζώνη ως προς τη διείσδυση του διαδικτύου και τη διεξαγωγή των ανωτέρω δραστηριοτήτων. Η απόσταση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο σε αποκλίσεις στα ηλικιακά γκρουπ άνω των 35 ετών, δεδομένο το οποίο υποδηλώνει ότι οι νεότερες ηλικίες δεν υστερούν σε καμία παράμετρο ψηφιακού αλφαριθμητισμού έναντι των ευρωπαϊών συνομηλίκων τους.

Ένα ευαίσθητο σημείο που πρέπει να μας απασχολήσει είναι η υστέρηση σε «ψηφιακές επιδόσεις» του πληθυσμού των ημιαστικών και αγροτικών περιοχών έναντι των κατοίκων των μεγάλων αστικών κέντρων, γεγονός που αποτελεί τόσο ελληνικό όσο και ευρωπαϊκό φαινόμενο.

Οι έρευνες αναφορικά με τις επιχειρήσεις, έδειξαν ότι αυτές που απασχολούν πάνω από 10 εργαζόμενους παρουσιάζουν εικόνα ανάλογη με την αντίστοιχη των υπόλοιπων ευρωπαϊκών χωρών, σε επίπεδο βασικής χρήσης των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών. Σχεδόν όλες οι επιχειρήσεις έχουν πλέον πρόσβαση στο διαδίκτυο και 8 στις 10 διαθέτουν σύνδεση ευρείας ζώνης. Αλλά και οι μικρές επιχειρήσεις (1-9 εργαζομένους) φαίνεται να καλύπτουν το έδαφος και παρατηρούμε σημαντική αύξηση χρήσης, παρά τη μεγάλη διαφορά που εξακολουθεί να υπάρχει σε σχέση με τις μεγάλες επιχειρήσεις, σε επίπεδο υιοθέτησης των τεχνολογιών.

- **Ανοιχτή διακυβέρνηση (opengov.gr)**

Μια από τις βασικές δράσεις για διαφάνεια, συμμετοχικότητα και λογοδοσία στη λειτουργία του κράτους, αυτή της **Ανοιχτής Διακυβέρνησης**, υλοποιείται μέσω του δικτυακού τόπου **www.opengov.gr**, παρέχοντας υπηρεσίες **διαβούλευσης** και δημοσιεύοντας **προσκλήσεις ενδιαφέροντος** για τη στελέχωση φορέων σε διάφορους τομείς της Κυβέρνησης. Η δράση βασίζεται σε ένα πλαίσιο πολιτικών αρχών όπως η διαφάνεια, η διαβούλευση, η λογοδοσία και η αποκέντρωση ενώ, σε ό,τι αφορά την τεχνολογία, αξιοποιεί εφαρμογές και εργαλεία ανοικτού κώδικα. Στόχος είναι η δημιουργία καλών πρακτικών που θα καθιερωθούν ως τρόπος συμμετοχικής διακυβέρνησης.

- **Πρόγραμμα Δι@ύγεια**

Ο Νόμος 3861/2010 εισάγει για πρώτη φορά στην Ελλάδα την υποχρέωση ανάρτησης πράξεων και αποφάσεων των κυβερνητικών και διοικητικών οργάνων στο Διαδίκτυο και υλοποιείται μέσω του **Προγράμματος Δι@ύγεια**, που τέθηκε σε ισχύ τον Οκτώβριο του 2010 και εισήγαγε κλιμακωτά την υποχρέωση όλων των φορέων του στενού και ευρύτερου δημόσιου τομέα, να αναρτούν όλες τις πράξεις και αποφάσεις τους στο διαδίκτυο. Η χρήση των νέων μέσων διαδικτυακής επικοινωνίας εξασφαλίζει ευρεία δημοσιότητα και πρόσβαση στη πληροφορία που προοδευτικά συντελεί σε αλλαγή κουλτούρας σε όλη τη Δημόσια Διοίκηση και συμβάλει με τον τρόπο αυτό στη δημιουργία ενός νέου μοντέλου στη σχέση του πολίτη με το κράτος. Παράλληλα, με την υποχρεωτική ανάρτηση των πράξεων στο διαδίκτυο, εξασφαλίζεται η υπευθυνότητα και η λογοδοσία από την πλευρά των φορέων άσκησης της δημόσιας εξουσίας.

Η εφαρμογή του Δι@ύγεια (με 2.436 εντεταγμένους φορείς και 1.391.658 ανηρτημένες πράξεις τον Ιούνιο του 2011) αποτέλεσε το έναυσμα για την πάταξη φαινομένων διαφθοράς, για την διαφάνεια στην πολιτική που εφαρμόζεται από τα κέντρα λήψης αποφάσεων και τη συμμετοχική δημοκρατία ενώ η καινοτομία που εισάγει έχει παρουσιαστεί και στο εξωτερικό, αποσπώντας κριτικές ως βέλτιστη πρακτική διεθνώς.

- **Ο Νόμος για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση**

Ο Ν. 3979/2011 (ΦΕΚ 138/Α/16.06.2011) «Για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση και λοιπές διατάξεις», εισάγει για πρώτη φορά στην ελληνική πραγματικότητα το πλαίσιο λειτουργίας των δημοσίων υπηρεσιών για την ηλεκτρονική επικοινωνία μεταξύ τους και την παροχή διαφανών, απλουστευμένων και ηλεκτρονικών υπηρεσιών σε πολίτες και επιχειρήσεις, δημιουργώντας έτσι ένα σημαντικό ηλεκτρονικό βήμα για την καταπολέμηση της διαφθοράς. Η διαφάνεια μέσω της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, προωθείται με διάφορους τρόπους:

- Η **απλούστευση** μιας διαδικασίας την κάνει περισσότερο **προσιτή** μην αφήνοντας περιθώρια για παρερμηνεία,
- Η **απλή και ξεκάθαρη πληροφόρηση** δίνει δύναμη στον ενδιαφερόμενο, σε αντίθεση με την «ωμή» πληροφορία που προβληματίζει, κουράζει και δημιουργεί εστίες προστριβών με τις δημόσιες υπηρεσίες,
- Οι ομοιογενείς διαδικασίες **ενισχύουν το κοινό αίσθημα περί ισότητας** χωρίς να επιτρέπουν «παράθυρα» για διαφοροποίηση,

- Η μείωση των μη απαραίτητων δικαιολογητικών και η αναζήτηση των υπόλοιπων μέσω εσωτερικής επικοινωνίας και διαλειτουργικότητας των φορέων χωρίς παρέμβαση του ενδιαφερόμενου, προσφέρουν από τη μία **εξυπηρέτηση του πελάτη** με τη λιγότερη δυνατή παρέμβασή του και από την άλλη **αίσθημα εμπιστοσύνης** από όλες τις συναλλασσόμενες πλευρές,
- Η ίδια η πρόσβαση σε κάθε πληροφορία που παράγεται από δημόσιο φορέα αποτελεί εργαλείο για την προώθηση της **πραγματικής δημοκρατίας** και **μέσω της συμμετοχικότητας και της διαβούλευσης αλλά και μέσω του καλύτερου ελέγχου,**
- Η διαλειτουργικότητα μεταξύ φορέων αποτελεί από τα βασικότερα σημεία **μείωσης διοικητικών βαρών**, τα οποία από τη μια επιβαρύνουν πολίτες και επιχειρήσεις με σημαντικό κόστος και από την άλλη δεσμεύουν πολύτιμο στελεχιακό δυναμικό σε γρανάζια γραφειοκρατίας, αντί να τους επιτρέπουν να παρακολουθούν και να φροντίζουν την εξέλιξη των παρεχόμενων υπηρεσιών με απτά αποτελέσματα,
- Η **ασφάλεια σύνταξης και αποθήκευσης των δεδομένων** καθώς και η **διασφάλιση πρόσβασης** σε αυτά με διαβαθμισμένους ηλεκτρονικούς τρόπους, επιβεβαιώνουν την ιδιαίτερη σημασία που δίνεται σε ζητήματα εθνικού απορρήτου και στην προστασία των προσωπικών δεδομένων.

Σε κάθε περίπτωση, και με ξεκάθαρο τρόπο είναι εμφανής η επίδραση που έχει η εφαρμογή δράσεων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στη διαφάνεια. Η επίδραση αυτή είναι τόσο ξεκάθαρη που επιβεβαιώνεται και από τις στατιστικές μελέτες: **οι χώρες με το υψηλότερο επίπεδο ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και τον μεγαλύτερο αριθμό παρεχόμενων ηλεκτρονικά υπηρεσιών βρίσκονται ταυτόχρονα και στις πρώτες θέσεις του δείκτη διαφάνειας παγκοσμίως.** Η νέα κουλτούρα χρήσης τεχνολογιών επικοινωνίας και πληροφορικής σε συνδυασμό με μια νέα κουλτούρα διοίκησης βάσει διαδικασιών και εξυπηρέτησης των πραγματικών και συνεχώς μεταβαλλόμενων αναγκών των «πελατών» της δημόσιας διοίκησης, οδηγεί σε διαφάνεια σε όλες τις διαστάσεις του πολιτικού και δημόσιου διοικητικού βίου της χώρας.

- **Σύστημα TAXISnet**

Η Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων (Γ.Γ.Π.Σ.) παρέχει μια πληθώρα υπηρεσιών προς πολίτες, επιχειρήσεις αλλά και προς τη δημόσια διοίκηση, συντελώντας σε μεγάλο βαθμό στην καταπολέμηση της διαφθοράς και την ενίσχυση της διαφάνειας μέσω αυστηρών διαδικασιών και μηχανισμών ελέγχου αλλά και τη μέγιστη κατά το δυνατό δημοσιοποίηση της πληροφορίας. Πολλές από τις υπηρεσίες αυτές παρέχονται με ηλεκτρονική διεκπεραίωση, **όπως η δήλωση**

φορολογίας εισοδήματος από πολίτες και η δήλωση φόρου μισθωτών υπηρεσιών από επιχειρήσεις. Οι υπηρεσίες αυτές αφορούν μια βάση χρηστών που απαρτίζεται από 11 εκατομμύρια φυσικά πρόσωπα, περίπου 650.000 μη φυσικά πρόσωπα και 2,5 εκατομμύρια επιτηδευματίες.

- **ΑΓΟΡΑ - Κεντρικό Ηλεκτρονικό Μητρώο Συμβάσεων και Αιτημάτων Προμηθειών**

Μια σημαντική δράση που έρχεται να καλύψει το μεγάλο κενό που υπάρχει στην επίτευξη της διαφάνειας στο χώρο των προμηθειών στο δημόσιο τομέα σχεδιάζεται στο πλαίσιο του νόμου για την Ενιαία Αρχή Δημοσίων Συμβάσεων. Αντικείμενο της δράσης αποτελεί το Κεντρικό Ηλεκτρονικό Μητρώο Συμβάσεων και Αιτημάτων Προμηθειών το οποίο έχει συσταθεί στο Υπουργείο Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας. Στόχοι του Μητρώου είναι η διαφάνεια στις προμήθειες του δημοσίου τομέα, η μείωση του κόστους προμηθειών, η ενίσχυση του ανταγωνισμού και η καλύτερη παρακολούθηση και σχεδιασμός του προϋπολογισμού των δημόσιων φορέων.

Στο Μητρώο καταχωρούνται, όλα τα αιτήματα προμήθειας μιας υπηρεσίας, μαζί με το εκτιμώμενο κόστος, όλες οι συμβάσεις έργου, αγαθών, υπηρεσιών και δημοσίων έργων, μαζί με τα κείμενα της σύμβασης, τα ποσά, τους αναδόχους και πληροφορίες για τον τρόπο επιλογής τους και όλες οι πληρωμές έναντι των καταχωρημένων συμβάσεων, καθώς και οι πληρωμές που αφορούν απευθείας αναθέσεις, για τις οποίες δεν υπάρχει σύμβαση.

Παράλληλα καταχωρούνται οι Αριθμοί Διαδικτυακής Ανάρτησης (ΑΔΑ) της Διαύγειας που αφορούν τις σχετικές αποφάσεις (ανάληψη υποχρέωσης, έγκριση προμήθειας, διακήρυξη, κατακύρωση και ανάθεση σύμβασης, έγκριση δαπάνης).

- **Εθνική Υποδομή Γεωχωρικών Πληροφοριών (ΕΥΓΕΠ - Ν. 3882/2010)**

Η ελεύθερη διάθεση δημόσιων γεωχωρικών δεδομένων προς τους πολίτες της χώρας, χωρίς περιορισμούς και δεσμεύσεις, αποτελεί αναγκαία συνθήκη για τη διαφάνεια, τη λογοδοσία και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Πλέον κάθε πολίτης, επαγγελματίας, μελετητής, μηχανικός και ερευνητής, μπορεί ελεύθερα, μέσω της ιστοσελίδας geodata.gov.gr, να έχει πρόσβαση σε στοιχεία όπως τα όρια προστατευόμενων περιοχών, σε αεροφωτογραφίες μεγάλης ανάλυσης, στην ακτογραμμή, στα όρια προστατευόμενων περιοχών, σε Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια και σε πολλά ακόμη γεωχωρικά

δεδομένα που μέχρι πρόσφατα δεν ήταν διαθέσιμα. Ήδη, μέσα στο μικρό χρονικό διάστημα της δοκιμαστικής λειτουργίας του geodata.gov.gr (από τον 8/2010):

- Έχει δεχθεί πάνω από 200.000 μοναδικούς επισκέπτες, από 80 χώρες σε όλο τον κόσμο
- **Η Ελλάδα** είναι μόλις μία στις δέκα χώρες σε όλο τον κόσμο που προσφέρουν ελεύθερα γεωχωρικά δεδομένα.
- Δεκάδες επιχειρήσεις και επαγγελματίες έχουν αξιοποιήσει τα ελεύθερα γεωχωρικά δεδομένα για να δώσουν καλύτερες υπηρεσίες.
- Έχουν εξοικονομηθεί πάνω από 15 εκ. ευρώ για τη Δημόσια Διοίκηση από την κοινή χρήση γεωχωρικών δεδομένων

4.1 ΘΕΣΜΙΚΟ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗΣ

Το νομοθετικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς τόσο σε επίπεδο ποινικής καταστολής όσο και σε επίπεδο διοικητικού ελέγχου χαρακτηρίζεται από πληθώρα ρυθμίσεων και οργανωτικών και νομοθετικών εργαλείων.

4.1.1 Νομοθετικό πλαίσιο

Είναι πρόσφατη η αυστηροποίηση των διατάξεων που αφορούν στα **υπηρεσιακά εγκλήματα με τις διατάξεις του ν. 3849/2010**. Όπως είναι γνωστό οι βασικότερες διατάξεις του Ποινικού Κώδικα που αφορούν στα συγκριμένα εγκλήματα περιλαμβάνονται στο δωδέκατο κεφάλαιο με πιο βασικά τα άρθρα 235 (παθητική δωροδοκία), 256 (απιστία σχετικά με την υπηρεσία) και 259 (παράβαση καθήκοντος). Με τον προαναφερθέντα νόμο προστέθηκε μάλιστα και νεότερο άρθρο (263B) με το οποίο ρυθμίζονται τα ζητήματα της προστασίας των μαρτύρων σε θέματα διαφθοράς το οποίο μεταξύ άλλων προβλέπει την επιβολή μειωμένης ποινής σε βάρος συμμετόχων αυτουργών εγκλημάτων διαφθοράς εφόσον αυτοί συνεργάζονται με τις διωκτικές αρχές και ακόμη την προστασία του καταγγέλλοντος την παράνομη συμπεριφορά υπαλλήλου με τη μετάθεσή του σε άλλη υπηρεσία.

Εξάλλου με τις τους νόμους 2957/2001, 3560/2007 και 3666/3008 ενσωματώθηκαν στην ελληνική έννομη τάξη **οι διεθνείς συνθήκες που αφορούν στη διεθνή συνεργασία σε ζητήματα καταπολέμησης της διαφθοράς** (Σύμβαση για θέματα Αστικού Δικαίου και Σύμβαση Ποινικού Δικαίου περί διαφθοράς του Συμβουλίου της Ευρώπης και Σύμβαση για την καταπολέμηση της διαφθοράς των Ηνωμένων Εθνών αντίστοιχα). Με τα ίδια νομοθετήματα αλλά και με διάσπαρτες άλλες διατάξεις θεσμοθετήθηκαν **διαδικασίες ελέγχου και μέτρα πρόληψης προκειμένου το**

εσωτερικό δίκαιο να συμβαδίζει με τις διεθνείς υποχρεώσεις που ανέλαβε κατά καιρούς η Ελλάδα στο ίδιο πλαίσιο.

Παραμεφερή σημαντικά νομοθετήματα συνιστούν:

- ο ν. 2803/2000 που αφορά στη διασφάλιση των συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
- ο ν. 3213/2003 που αφορά στον έλεγχο πόθεν έσχες πολιτικών προσώπων,
- ο ν. 3310/2005 σχετικά με τα μέτρα για τη διασφάλιση διαφάνειας κατά τη σύναψη δημοσίων συμβάσεων, όπως βέβαια αυτός τροποποιήθηκε στη συνέχεια από τον ν. 3414/2005.

Σε ό,τι αφορά τον **εσωτερικό έλεγχο** περιστατικών διαφθοράς, το νομοθετικό πλαίσιο ορίζεται από τις **πειθαρχικές διατάξεις των σχετικών υπαλληλικών κωδίκων** (Υπαλληλικός Κώδικας – ν. 3528/2007 Μέρος Ε' άρθρα 106 έως 146, Κώδικας Δημοτικών Υπαλλήλων – ν. 3584/3007 Κεφάλαιο ΙΑ' άρθρα 110 – 150), για δε τους αιρετούς των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης από τα αντίστοιχα θεσμικά νομοθετήματα (Κώδικας Δήμων και Κοινοτήτων – ν. 3463/2006 άρθρα 141 – 147 και ήδη ν. 3852/2010 Πρόγραμμα Καλλικράτη άρθρα 232 -237).

4.1.2 Διαδικασίες και όργανα ελέγχου

Ο **έλεγχος της διοικητικής δράσης** ασκείται μέσω του κατά περίπτωση προβλεπόμενου ιεραρχικού ελέγχου, των ενδικοφανών διοικητικών προσφυγών, των αιτήσεων θεραπείας και γενικά των αναφορών των πολιτών (Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας κεφ. 5 άρθρα 24 – 27), της διοικητικής εποπτείας, όπου αυτή προβλέπεται αλλά βεβαίως και από τα διάφορα, ανεξάρτητα τις περισσότερες φορές, σώματα και υπηρεσίες επιθεώρησης και ελέγχου.

Τα κυριότερα σώματα και υπηρεσίες επιθεώρησης και ελέγχου συμμετέχουν στο Συντονιστικό όργανο επιθεώρησης και ελέγχου που προβλέπεται στο άρθρο 8 του Ν. 3074/2004, στο οποίο προΐσταται ο ΓΕΔΔ.

Ο Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης συστάθηκε με το άρθρο 1 του ίδιου Ν. 3074/2002, ως απάντηση στην αναγκαιότητα δημιουργίας συντονιστικού οργάνου για την καταπολέμηση της διαφθοράς όπως αυτή επισημάνθηκε από τους διεθνείς οργανισμούς και επιβλήθηκε στη συνέχεια διεθνών συμβάσεων που υπέγραψε και η χώρα μας. Έχει αρμοδιότητες τόσο ελεγκτικές, εφόσον μπορεί να δίνει εντολές διενέργειας επιθεωρήσεων, ελέγχων και ερευνών στο Σ.Ε.Ε.Δ.Δ και στα υπόλοιπα ελεγκτικά σώματα και υπηρεσίες του δημόσιου τομέα αλλά και να διενεργεί αυτεπάγγελτους ελέγχους όσο και συντονιστικές – επιτελικές αναθέτοντάς του την παρακολούθηση της δράσης των σωμάτων και των υπηρεσιών επιθεώρησης και ελέγχου και την αξιολόγησή τους.

Εκτός από τις ελεγκτικές αρμοδιότητες στον ΓΕΔΔ έχει ανατεθεί και σημαντικός ρόλος σε ό,τι αφορά στον **πειθαρχικό έλεγχο των υπαλλήλων**, καθώς μπορεί να ζητά τη λήψη διοικητικών μέτρων σε βάρος παρανομούμενων υπαλλήλων, αλλά και να ασκεί ενστάσεις κατά πειθαρχικών αποφάσεων που έχουν εκδοθεί σε πρώτο βαθμό και να προσφεύγει στα αρμόδια διοικητικά δικαστήρια κατά τελεσίδικων πειθαρχικών αποφάσεων.

Το Σώμα Επιθεωρητών Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης ΣΕΕΔΔ

Αποτελεί το σημαντικότερο σώμα επιθεώρησης της δημόσιας διοίκησης με πολυδιάστατο πεδίο αρμοδιότητας που εκτείνεται από την υποχρέωση πραγματοποίησης τακτικών ελέγχων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης έως τον έλεγχο των πόθεν έσχες των δημοσίων υπαλλήλων. Με τη δημιουργία ειδικής υπηρεσίας παρακολούθησης της υλοποίησης των πορισμάτων που εκδίδουν οι ελεγκτές επιθεωρητές του, το ΣΕΕΔΔ εξασφαλίζει την ανταπόκριση των ελεγχόμενων φορέων στις προτάσεις του που μπορεί να αφορούν την τήρηση της νομιμότητας, την άρση φαινομένων κακοδιοίκησης ή ακόμη και τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών προς τους πολίτες.

Η Γενική Διεύθυνση Οικονομικής Επιθεώρησης του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών

Αποτελεί το παλαιότερο, καθώς ιδρύθηκε το 1859, αλλά και το μεγαλύτερο ελεγκτικό σώμα στο χώρο της δημόσιας διοίκησης. Εποπτεύει και ελέγχει όλες τις υπηρεσίες του οικείου υπουργείου και μπορεί να διενεργεί διαχειριστικούς ελέγχους σε όλες τις υπηρεσίες και τα νομικά πρόσωπα του ευρύτερου δημόσιου τομέα στα οποία συμπεριλαμβάνονται βεβαίως και οι ΟΤΑ α' και β' βαθμού αλλά και η Εκκλησία της Ελλάδας. Οι οικονομικοί επιθεωρητές εκδίδουν καταλογιστικές πράξεις σε βάρος δημοσίων υπολόγων όταν διαπιστώνουν ελλείμματα, ενώ μπορούν να συνεργάζονται με τους υπαλλήλους των εποπτευόμενων ΔΟΥ για την επίλυση ερμηνευτικών ζητημάτων της ορολογικής νομοθεσίας.

Ειδικά σώματα ελέγχου αποτελούν το Σώμα Ελεγκτών Υπηρεσιών Υγείας Πρόνοιας και το Σώμα Επιθεωρητών Ελεγκτών Υπουργείου Μεταφορών και Επικοινωνιών.

Το πρώτο μάλιστα στελεχώνεται αποκλειστικά από υπαλλήλους του Υπουργείου Υγείας Πρόνοιας ή των αντίστοιχων αποκεντρωμένων υπηρεσιών με διάφορες ειδικότητες (ιατροί, φαρμακοποιοί διοικητικοί, οικονομικοί). Και τα δύο σώματα έχουν συγκεκριμένο αντικείμενο ελέγχου, το μεν ΣΕΥΥΠ τους φορείς υγείας και πρόνοιας το δε ΣΕΥΥΜΕ όλες τις υπηρεσίες και τους φορείς που ασχολούνται με ζητήματα μεταφορών. Και τα δύο σώματα έχουν αρμοδιότητα ελέγχου και επί

ιδιωτών και ειδικότερα εκείνων που η δραστηριότητα τους υπάγεται στα οικεία υπουργεία (για παράδειγμα ιατροί, φαρμακοποιοί ή ταξί, κτέο αντίστοιχα) γεγονός που δεν ισχύει για το ΣΕΕΔΔ και τη ΓΔΟΕ.

Εξειδικευμένο πεδίο ελέγχου έχουν η **Υπηρεσία Ελέγχου Δαπανών Υγείας Φορέων Κοινωνικής Ασφάλισης (ΥΠΕΔΥΦΚΑ)** και το **Σώμα Επιθεωρητών Δημοσίων Έργων** που ουσιαστικά προσδιορίζεται ήδη από τον τίτλο τους.

Στο ΣΟΕΕ συμμετέχουν τακτικά και οι επικεφαλές των Διευθύνσεων Επιθεώρησης του ΥΠΕΧΩΔΕ, της Γενικής Γραμματείας Κοινωνικών Ασφαλίσεων και του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων αλλά και οι επικεφαλές της Υπηρεσίας Ειδικών Ελέγχων (πρώην ΣΔΟΕ) και του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας.

Εκ του νόμου στο ΣΟΕΕ συμμετέχουν επίσης η Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων της Ελληνικής Αστυνομίας και το Γραφείο Εσωτερικών Υποθέσεων του πρώην Υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας που όπως υποδηλώνει και ο τίτλος τους ασχολούνται με την πάταξη της διαφθοράς και της κακοδιοίκησης στους κόλπους της Ελληνικής Αστυνομίας και του Λιμενικού Σώματος αντίστοιχα, με την πρώτη να έχει ευρύτερη αρμοδιότητα εφόσον μπορεί να ασχολείται και με τη διερεύνηση υποθέσεων όπου εμπλέκονται δημόσιοι λειτουργοί οι οποίοι φέρονται να έχουν διαπράξει συγκεκριμένα αδικήματα, όπως παθητική δωροδοκία, πλαστογραφία κλπ. Μάλιστα στις τελευταίες αυτές περιπτώσεις η Δ/ση Εσωτερικών Υποθέσεων της ΕΛΑΣ αποδεικνύεται ιδιαίτερα αποτελεσματική καθώς διαθέτει τη θεσμική δυνατότητα να χρησιμοποιεί όλα τα μέσα που βρίσκονται στη διάθεση των αστυνομικών οργάνων και να προβαίνει ακόμη και σε αυτόφωρες συλλήψεις.

Τέλος στο πλαίσιο της δημιουργίας κατάλληλων μηχανισμών για τον αποτελεσματικό εντοπισμό και την τελέσφορη αντιμετώπιση φαινομένων διαφθοράς αξιοσημείωτη είναι και **η σύσταση στην Εισαγγελία Πρωτοδικών Αθηνών άτυπης ομάδας εισαγγελέων** επιφορτισμένων με την παρακολούθηση σχετικών υποθέσεων, η δουλειά της οποίας αρχίζει να αποδίδει.

Επίσης πρέπει να επισημανθεί και η θεσμοθέτηση με τις διατάξεις του άρθρου 2 του ν. 3943/2011 **ανεξάρτητου Οικονομικού Εισαγγελέα**, οι αρμοδιότητες του οποίου αφορούν στο συντονισμό και την εποπτεία των ελεγκτικών μηχανισμών κατά τη διερεύνηση φορολογικών, οικονομικών και συναφών εγκλημάτων που διαπράττονται σε βάρος του ελληνικού δημοσίου.

4.2 ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΑΞΟΝΕΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

1. Προτάσεις βελτίωσης υφιστάμενων δράσεων

Ανοικτή Διακυβέρνηση (opengov.gr)

Προτάσεις βελτίωσης της δράσης είναι η ποσοτικοποίηση των αποτελεσμάτων των διαβουλεύσεων και η δημοσιοποίηση στοιχείων. Να ενισχυθεί ακόμα περισσότερο η διαφάνεια, αναλυτικά ποιες από τις υπό στελέχωση θέσεις καταλήφθηκαν μέσω opengov και ποιές μέσω άλλων διαδικασιών.

Πρόγραμμα Δι@ύγεια

Προτάσεις βελτίωσης είναι ο επαναπροσδιορισμός των απαιτήσεων για δημοσιοποίηση πράξεων της δημόσιας διοίκησης καθώς κρίνεται από κάποιους ότι προκύπτει ένας **πολύ μεγάλος όγκος αναρτητέας πληροφορίας** που λειτουργεί αποτρεπτικά για την επισκόπηση και αναζήτηση πληροφορίας από τον πολίτη. Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει στην υποχρέωση ανάρτησης των επί μέρους δαπανών και η αναγκαιότητα παροχής σχετικών διευκρινίσεων και κατευθύνσεων στο σύνολο των ενταγμένων φορέων καθώς υπάρχει ποικιλία ερμηνειών που έχει ως αποτέλεσμα την ανομοιογένεια των σχετικών αναρτήσεων. Η ανάγκη για **βελτίωση της κωδικοποίησης, κατηγοριοποίησης και δόμησης της πληροφορίας** που δημοσιοποιείται μέσω του Προγράμματος ενώ πρέπει να τονίσουμε την ανάγκη για βελτίωση του τρόπου αναζήτησης. Επίσης η ανάρτηση ομαδοποιημένων δαπανών μικρών ποσών. Τέλος πρέπει να αναφέρουμε την ανάγκη να δοθεί έμφαση σε λύσεις διαλειτουργικότητας - με σκοπό τη δυνατότητα πλήρους αυτοματοποιημένης διαδικασίας αναρτήσεων από τους φορείς που διαθέτουν την κατάλληλη υποδομή και τεχνογνωσία – καθώς και σε εφαρμογές διάχυσης ανοιχτών δεδομένων.

Επιπλέον πρέπει να τονίσουμε την αναγκαιότητα για συνεργασία μεταξύ βασικών φορέων που έχουν εφαρμόσει το Δι@ύγεια, και έχουν αποκομίσει ήδη μεγάλη και χρήσιμη εμπειρία, για την ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών με στόχο τον καθορισμό καλών πρακτικών αλλά και παθογενειών του προγράμματος, με στόχο τη βελτίωση του προγράμματος σε επιχειρησιακό αλλά και σε τεχνικό επίπεδο.

Νόμος για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση

Για την αποτελεσματική εφαρμογή του νόμου για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση με στόχο τη διαφάνεια και την πρόληψη της διαφθοράς είναι:

- ✓ Αποφυγή υπερβολικών προϋποθέσεων και πολύπλοκων διαδικασιών για την εφαρμογή του Νόμου.
- ✓ Ανάπτυξη ηλεκτρονικών υπηρεσιών με **στόχευση και προτεραιότητα στις εστίες διαφθοράς**. Έμφαση και προτεραιότητα στην ανάπτυξη βασικών εφαρμογών που θα αποτελέσουν τα **δομικά στοιχεία (building blocks)** για την υιοθέτησή τους, **ως καταλύτες (enablers)** για την περαιτέρω ανάπτυξη λύσεων.
- ✓ Εφαρμογή μέσω της προσπάθειας για επίτευξη αρχικά μικρών και ευέλικτων στόχων (**προγράμματα πιλότοι**) και στη συνέχεια απολογισμός και προγραμματισμός νέων ενεργειών με επαναχρησιμοποίηση των καλών πρακτικών και του ανθρώπινου δυναμικού.
- ✓ Απλούστευση διοικητικών διαδικασιών και μείωση γραφειοκρατικών βαρών, προγραμματισμός και ενέργειες, με στόχο έναν **ουσιαστικό ανασχεδιασμό** και στη συνέχεια **ηλεκτρονικοποίηση** διαδικασιών.
- ✓ Εξασφάλιση παρεμβάσεων στο υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο και σε διαφορετικούς **κώδικες** (π.χ. κώδικας ποινικής δικονομίας, αστικός κώδικας).
- ✓ Εναρμόνιση του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου με τον νόμο της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης σχετικά με την ενσωμάτωση του **ηλεκτρονικού εγγράφου** στη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης
- ✓ Έμφαση στον προσδιορισμό και τη διαχείριση των **βασικών Μητρώων** και καθορισμός ιδιοκτητών μητρώων. Εξασφάλιση της διάθεσής τους για ανάπτυξη υπηρεσιών και διαλειτουργικότητα.
- ✓ Υποχρέωση **τήρησης ψηφιακής πληροφορίας** από τους φορείς.
- ✓ Εντοπισμός και **αξιοποίηση καλών πρακτικών** μέσω διμερών συμφωνιών με χώρες που διαθέτουν καλές πρακτικές και τεχνογνωσία.

Σύστημα TAXISnet

Πρόταση βελτίωσης είναι ο επανασχεδιασμός διαδικασιών και υπηρεσιών για επίτευξη μεγαλύτερης φιλικότητας προς το χρήστη, η ανάπτυξη περισσότερων υπηρεσιών με ηλεκτρονική διεκπεραίωση καθώς και η προσφορά ακόμα μεγαλύτερης διαφάνειας στο χρήστη.

4.2.1 ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ-ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ

Προτάσεις για παρεμβάσεις και βελτιώσεις στη λειτουργία δημόσιας διοίκησης

- Υιοθέτηση θεσμού αξιολόγησης και πιστοποίησης φορέων της ελληνικής δημόσιας διοίκησης σε σχέση με το επίπεδο διαφάνειας, ενίσχυση του κοινού πλαισίου αξιολόγησης
- Μηχανισμοί απολογισμού και υιοθέτηση δεικτών προόδου, σε σχέση κυρίως με την εξυπηρέτηση του πολίτη και τη διαφάνεια. Ανατροφοδότηση και μηχανισμός υλοποίησης επεμβατικών ενεργειών.
  - Δράσεις διαφάνειας κάτω από μια ομπρέλα, συντονισμένες ενέργειες για αποδοτικότερο Αποτέλεσμα.
- Προσδιορισμός αποκλειστικών προθεσμιών για την ανταπόκριση της δημόσιας διοίκησης σε συναλλαγές και αλληλεπίδραση με τον πολίτη.
- Ελεύθερη και ανοικτή δημοσιοποίηση του συνόλου των διοικητικών πράξεων, οριστικοποίηση σχεδίων πόλεων των δήμων, οριστικοποίηση γραμμής αιγιαλού.
- Διαφάνεια της δράσης της δημόσιας διοίκησης και του μηχανισμού προμηθειών.
- Με τη συμβολή της ΑΠΔΠΧ, να καθοριστεί η ισορροπία μεταξύ της διαφάνειας και της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (ενδεικτικά παραδείγματα σε σχέση με τη δημοσιοποίηση στοιχείων όπως ποιοι αποφύγανε να υπηρετήσουν, βαθμοί φοιτητών, αμοιβές δημοσίων υπαλλήλων, στοιχεία φόρου εισοδήματος).
- Νόμος για την καλή νομοθέτηση (better regulation) – Προτάθηκε η χρήση του «κανόνα 5-1», με την προσέγγιση ότι για κάθε 5 νομοθετήματα που καταργούνται να εισάγεται 1.
- Ενέργειες για καλή νομοθέτηση και ανοικτή διαβούλευση των νομοθετικών πρωτοβουλιών.
- Απλούστευση και κωδικοποίηση νομοθεσίας, και ειδικά της φορολογικής νομοθεσίας.
- Αύξηση αντικειμενικών αξιών, μείωση φορολογικού συντελεστή.
- Κατάργηση της τακτικής της περαίωσης – τακτοποίησης.
- Εφαρμογή θεσμού και πλαισίου «ηλεκτρονικής δίκης».

Προτάσεις για την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και την ενίσχυση του ρόλου του

Πολίτη

- Αξιοκρατική επιλογή του προσωπικού, αξιολόγηση, συμμετοχή του πολίτη στη διαδικασία της αξιολόγησης.
- Ανάγκη για αλλαγή κουλτούρας – τόσο για τον δημόσιο υπάλληλο όσο και για τον πολίτη – για υπακοή στους νόμους.
- Κίνητρα, ξεκάθαροι στόχοι για τους εμπλεκόμενους στις διαδικασίες της δημόσιας διοίκησης.
- Συμμετοχή του πολίτη, άσκηση κριτικής, συμμετοχή στην λήψη αποφάσεων.
- Υλοποίηση υπηρεσίας που θα δίνει τη δυνατότητα στον πολίτη να ασκεί κριτική και να σχολιάζει δημόσια Έγγραφα, Υπηρεσίες αλλά και το προσωπικό της δημόσιας διοίκησης με το οποίο αλληλεπιδρά.
- Ανάπτυξη κουλτούρας διαφάνειας στον πολίτη και το δημόσιο υπάλληλο.
- Αυτόματη πρόσβαση του πολίτη στα έγγραφα που τον αφορούν.
- Άνοιγμα όλων των εγγράφων.
- Πρόσβαση στο ποιος έχει πρόσβαση στα έγγραφα.
- Επικοινωνιακές δράσεις.

Προτάσεις για τη λειτουργία των ελεγκτικών μηχανισμών.

Αν και η λειτουργία των ελεγκτικών μηχανισμών είναι κυρίως παράγοντας καταστολής των φαινομένων διαφθοράς, μεγάλη σημασία έχει ο σωστός σχεδιασμός των δομών, των μηχανισμών αυτών και η αποτελεσματική λειτουργία τους ως παράγοντας πρόληψης της διαφοράς και ενίσχυσης της διαφάνειας.

Συγκεκριμένα:

- Υλοποίηση μηχανισμού θεσμικής και νομικής θωράκισης των ελεγκτών.
- Ανάπτυξη θεσμού και αποτελεσματικού μηχανισμού ελέγχου των ελεγκτών.
- Ενίσχυση του θεσμού του γενικού επιθεωρητή της δημόσιας διοίκησης και άλλων σχετικών φορέων και στελέχωση αυτών, όπου απαιτείται, για αποτελεσματική λειτουργία.
- Συνεχής εκπαίδευση στελεχών ελεγκτικών μηχανισμών.

Προτάσεις νομοθετικού περιεχομένου

Λήψη μέτρων, νομοθετικών και οργανωτικών, για την επιτάχυνση κατά την απονομή ποινικής δικαιοσύνης και την ταχεία εκδίκαση των πειθαρχικών υποθέσεων, όπως η πρόβλεψη αποκλειστικών προθεσμιών για την ολοκλήρωση των σχετικών διαδικασιών και η παρακολούθηση των υποθέσεων μέσω βάσεων δεδομένων.

- Συνέχιση και εντατικοποίηση των προσπαθειών για την απλούστευση διοικητικών διαδικασιών και νομοθετικού πλαισίου.
- Ενίσχυση των ήδη υπαρχουσών υπηρεσιών και γραφείων εσωτερικού ελέγχου και σύσταση αντίστοιχων υπηρεσιακών μονάδων όπου δεν υπάρχουν.
- Ενημέρωση των πολιτών σχετικά με τις αρμοδιότητες και το έργο των ελεγκτικών μηχανισμών.
- Καθιέρωση αξιοκρατικών συστημάτων για την πρόσληψη προσωπικού, όπου δεν εμπλέκεται το ΑΣΕΠ και για την υπηρεσιακή εξέλιξη του ήδη υπηρετούντος.
- Αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας για την αποπροσωποποίηση της επαφής πολιτών και δημόσιας διοίκησης.
- Κωδικοποίηση και απλούστευσης της νομοθεσίας σε κρίσιμους τομείς διοικητικής δράσης όπως τα πολεοδομικά θέματα ή η φορολογία.
- Κατάργηση διοικητικών εγκυκλίων που αναφέρονται σε προϊσχύσαν νομοθετικό πλαίσιο.

Προτάσεις για τις πολεοδομίες και την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας:

- Μείωση του αριθμού των πολεοδομιών στου ηπειρωτικούς νομούς και αύξηση του αριθμού των πολεοδομιών στη νησιωτική χώρα.
- Πρόβλεψη για υποχρεωτική ελάχιστη στελέχωση κάθε πολεοδομίας με συγκεκριμένες ειδικότητες.
- Υποχρεωτική εκπαίδευση των υπαλλήλων των πολεοδομιών σε θέματα πολεοδομικής νομοθεσίας
- Ορθολογικοποίηση των προστίμων ανέγερσης και διατήρησης αυθαιρέτων κατασκευών.
- Λειτουργία υπηρεσίας κατεδάφισης αυθαιρέτων κατασκευών εκτός του πλαισίου της τοπικής αυτοδιοίκησης σε περιφερειακό ή κεντρικό επίπεδο.
- Δημιουργία βάσης περιβαλλοντικών δεδομένων με ανάρτηση όλων των σχετικών αποφάσεων, πράξεων και πληροφοριών (μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων, πράξεις διαπίστωσης, παράνομων πράξεων και επιβολής προστίμων κ.λ.π).

4.2.2 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΜΕΣΩΝ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗΣ

Το νομοθετικό πλαίσιο ελέγχου φαινομένων διαφθοράς και οι υπάρχουσες δομές για την καταπολέμησή τους αν και φαίνονται να επαρκούν, στην πράξη δεν αποδίδουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Οι βασικές αιτίες μπορούν βεβαίως να αναζητηθούν στην επάρκεια και την εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού και στο αν υπάρχει κάθε φορά πραγματική πολιτική βούληση οι μηχανισμοί να επιτελέσουν το έργο τους και να μην αδρανούν, διαπιστώνονται και άλλες αιτίες.

Ειδικότερα:

- **Διαπιστώνεται έλλειμμα συντονισμού του παραγόμενου νομοθετικού έργου:** είναι συχνά τα φαινόμενα θέσπισης παράλληλων διατάξεων που ρυθμίζουν παρόμοια ζητήματα με διαφορετικό τρόπο, παρατηρείται δε απουσία εννοιολογικής ομοιογένειας σε παρεμφερή νομοθετήματα.
- **Υφίσταται πρόβλημα συντονισμού της δράσης των διαφόρων φορέων ελέγχου και επιθεώρησης** εξαιτίας της απουσίας κεντρικού ή κεντρικών ανά αντικείμενο, υπηρεσιών ή αρχών με αντίστοιχη αρμοδιότητα.
- **Αλληλοεπικάλυψη αρμοδιοτήτων ελεγκτικών φορέων.**
- **Απουσία τυποποίησης των διενεργούμενων ελέγχων** είτε με τη μορφή check lists είτε με την κατάρτιση πρωτοκόλλων σχετικά με τις απαιτούμενες ελεγκτικές ενέργειες και τη διαδικασία διενέργειας των ελέγχων.
- **Κακή διαχείριση της πληροφορίας** κυρίως λόγω της έλλειψης συντονισμού και συνεργασίας μεταξύ δημοσίων φορέων.
- **Ταυτότητα ελεγκτή – ελεγχόμενου** σε πολλές διοικητικές δραστηριότητες, με χαρακτηριστικό το παράδειγμα του ελέγχου της νομιμότητας οικοδομικών αδειών που ανατίθεται στον ίδιο τον εκδότη τους.
- **Απουσία μηχανισμών εσωτερικού ελέγχου** σε κάθε διοικητική μονάδα.
- **Καθυστέρηση κατά την απονομή πειθαρχικής και ποινικής δικαιοσύνης.** Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι οι πειθαρχικές διαδικασίες που σε κάποιες περιπτώσεις εκκρεμούσαν για χρονικά διαστήματα μεγαλύτερα των πέντε ετών.
- **Κακή νομοθέτηση** εντοπιζόμενη στην αλληλεπικάλυψη νομοθετικών διατάξεων, στη ρύθμιση παρόμοιων καταστάσεων με διαφορετικό τρόπο, στην έλλειψη αποτελεσματικής κεντρικής εποπτείας.

- **Πολυνομία** που εντοπίζεται κυρίως στη ρύθμιση των φορολογικών και πολεοδομικών θεμάτων και η οποία αφενός καθιστά δυσχερή την εφαρμογή αλλά και την κατανόηση του νομοθετικού πλαισίου αφετέρου επιτρέπει τη αντιμετώπιση όμοιων καταστάσεων με διαφορετικό τρόπο ανάλογα με την ουσιαστικά ανεξέλεγκτη βούληση του αρμόδιου κάθε φορά δημοσίου λειτουργού.
- **Άκαμπτο και ατελέσφορα αυστηρό νομοθετικό πλαίσιο επιβολής ποινών** για διοικητικές παραβάσεις.
- Ύπαρξη δομικών και εγγενών προβλημάτων της δημόσιας διοίκησης με χαρακτηριστικότερα α) **την υποστελέχωση**, β) την παρατηρούμενη σε αρκετές περιπτώσεις **έλλειψη επαγγελματισμού των υπαλλήλων**, γ) **τη μη επιμόρφωση τους**, δ) την αναξιοκρατική στελέχωση των δημοσίων υπηρεσιών, όπου δεν προβλέπονται αυστηρές διαδικασίες πρόσληψης, ε) την **έλλειψη σαφών και επαρκών κανόνων αξιολόγησης του προσωπικού** των δημοσίων υπηρεσιών, στ) **τη διάχυση της ευθύνης** που προκαλείται από την όσμωση πολιτικών πιέσεων και διοικητικής αβελτηρίας.

4.2.3 Η συμβολή της κοινωνίας των πολιτών

Για να μπορέσει να καλυφθεί το μεγάλο κενό που διαπιστώνεται και να προχωρήσουν οι πολίτες σε δυναμικές απαξίωσης της διαφθοράς, θα πρέπει να προσεχθούν τα ακόλουθα σημεία:

- η εκπαίδευση σε νέους υπαλλήλους συμβαίνει σε πολύ μικρό βαθμό, τα διαθέσιμα εργαλεία δεν χρησιμοποιούνται, ενώ σημαντική είναι η "συνειδητοποίηση" πιθανών παρατυπιών.
- απαιτείται διαρκής αλλαγή στον τρόπο επικοινωνίας με τους πολίτες, στο πως «ανεβαίνουν» και δημοσιοποιείται το περιεχόμενο των πράξεων της διοίκησης και πως γίνεται η προσφυγή των πολιτών στους δημόσιους οργανισμούς.
- Τα δεδομένα και δημόσια πληροφορία δεν είναι προσβάσιμα παντού.
- Οι κώδικες που διέπουν τη λειτουργία των οργάνων της δημόσιας διοίκησης, αποτελούν αντικείμενα που πρέπει συνεχώς να αναθεωρούνται.
- Κρίσιμη είναι η αξιοπιστία και η ανάκτηση εμπιστοσύνης σε αυτό που λέμε δημόσιες δράσεις και υπηρεσίες.
- Χρειάζεται να περιοριστεί η δυνατότητα παραγωγής υπουργικών αποφάσεων που νομοθετούν.

4.2.4 ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ – ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

Σε αυτή την ενότητα θα αναδείξουμε πρακτικές που χρησιμοποιούνται σε διεθνές επίπεδο για τον εντοπισμό των εστιών διαφθοράς και την εμπέδωση της διαφάνειας σε όλες τις πτυχές της κοινωνικής ζωής.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ: ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΣΘΟΝΙΑΣ

Στην Εσθονία, λειτουργεί η **Ακαδημία Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης (e-Governance Academy)**, που στόχο έχει τη **βέλτιστη χρήση των νέων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας για την ενίσχυση της διαφάνειας, της δημόσιας λογοδοσίας και της πληροφόρησης των πολιτών**. Η Εσθονία, ως κράτος- μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επένδυσε αρκετό χρόνο, χρήμα και προσπάθεια για να προσφέρει «ψηφιακές» υπηρεσίες στους πολίτες της.

Παράλληλα εξάγει αυτό το μοντέλο σε γειτονικές της χώρες και προσφέρει την εκπαίδευση στελεχών σε θέματα ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, κυρίως δε στη διαδικασία δημιουργίας κλίματος εμπιστοσύνης μεταξύ των κυβερνήσεων και των πολιτών μέσω της ανοικτής και διαφανούς διαβούλευσης και συνεργατικότητας. Η δράση της Ακαδημίας Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης εκτείνεται σε δέκα έξι χώρες με αμοιβαία οφέλη.

Η Εσθονία έκανε πραγματικότητα την **κοινωνία της γνώσης**, καθώς θεωρεί ότι η οικονομική ανάπτυξη και η διαφάνεια εξασφαλίζονται με την απόδοση της πληροφορίας στους πολίτες για κοινή χρήση. Δηλαδή, το κράτος, ο δημόσιος τομέας από κάτοχος της πληροφορίας έγινε **«δωρητής» και κοινωνός της πληροφορίας**. Όσο περισσότερη πληροφορία δίνει το κράτος, τόσο πιο διαφανές γίνεται στη λειτουργία του. Και αυτό έχει άμεσο αντίκτυπο στο αίσθημα εμπιστοσύνης μεταξύ των πολιτών, της δημόσιας διοίκησης και της επιχειρηματικής κοινότητας, αφού η διαφθορά μειώνεται. Έχει καταστεί, επίσης, κατανοητό ότι ένα διαφανές κράτος συμβαδίζει με την ανοικτή διακυβέρνηση και την ηλεκτρονική διακυβέρνηση.

Η χώρα προχωρά στο επόμενο στάδιο της **«ηλεκτρονικής» δημοκρατίας (e-democracy) και της «ηλεκτρονικής» συμμετοχής (e-participation)**. Το Εσθονικό Σύνταγμα προβλέπει ότι όλος ο όγκος των πληροφοριών που κατέχει ο δημόσιος τομέας, καθίσταται δημόσια περιουσία προσβάσιμη σε όλους. Επίσης υπάρχει και ο **Νόμος Δημόσιας Πληροφόρησης (Public Information Act)**. Η χρήση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, αναμφίβολα, συντελεί στη μείωση των χρονοβόρων και κοστοβόρων διοικητικών βαρών. Από τη στιγμή που ένας πολίτης χρειαστεί μια δημόσια υπηρεσία, απαιτείται ελάχιστος χρόνος, χωρίς την εμπλοκή του δημοσίου λειτουργού. Αυτό αυξάνει την παραγωγικότητα της οικονομίας, απαλείφει τις γραφειοκρατικές διαδικασίες και

καθιστά τη δημόσια υπηρεσία και κατά επέκταση, το ίδιο το κράτος απόλυτα διαφανή. Η δυνατότητα συνεχούς χρήσης των πληροφοριών από τις επιχειρήσεις αυξάνει την ανταγωνιστικότητα και συμβάλλει θετικά στην εθνική οικονομία. Παράλληλα, επιτυγχάνεται η συνεργασία και η διαλειτουργικότητα των δημοσίων φορέων. Για την παροχή των πληροφοριών στο πολίτη απαιτούνται μόνο λίγοι δημόσιοι υπάλληλοι, οι οποίοι απλά δίνουν οδηγίες για την πρόσβαση στα πληροφοριακά δεδομένα των δημοσίων φορέων. Υπάρχουν, κέντρα υπηρεσιών (e-services centers), που προσφέρουν ολοκληρωμένες πληροφορίες σε όλη τη διαδρομή επεξεργασίας των αιτημάτων των πολιτών.

Σημαντική είναι και η διαπίστωση, ότι στην Εσθονία, το ποσοστό των πολιτών που κάνουν **χρήση των νέων τεχνολογιών** της πληροφορικής και της επικοινωνίας για την εξυπηρέτηση των αιτημάτων τους, στις δημόσιες υπηρεσίες είναι ιδιαίτερα μεγάλο, τόσο λόγω δημογραφικής σύστασης του πληθυσμού (67 % πληθυσμού είναι νέοι), όσο και της εξοικείωσης με τις τεχνολογίες μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας. Το facebook, το twitter και τα έξυπνα τηλέφωνα (smart phones) αποτελούν τα κύρια μέσα επικοινωνίας των Εσθονών πολιτών. Ακριβώς, λόγω αυτής της ευρύτατης χρήσης των τεχνολογιών, όλες οι πληροφορίες για τις δημόσιες υπηρεσίες και τα δημόσια έγγραφα είναι πλέον σε ψηφιακή μορφή. Ταυτόχρονα **όλες οι βάσεις δεδομένων είναι συνδεδεμένες μεταξύ τους** για την καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών. Το ίδιο ισχύει και για τη νομοθεσία και τα δημόσια πρωτόκολλα. **Ο δημόσιος, ο ιδιωτικός τομέας και όλοι οι κοινωνικοί εταίροι είναι συνδεδεμένοι μεταξύ τους.**

Καθημερινή πραγματικότητα στην Εσθονία, αποτελεί η χρήση της **ηλεκτρονικής ταυτότητας (digital ID card)**, την οποία διαθέτουν όλοι οι πολίτες, εφόσον το επιθυμούν. Μέσα στην ηλεκτρονική ταυτότητα έχουν καταχωρηθεί οι κωδικοί της άδειας οδήγησης, των τραπεζικών συναλλαγών κ.ο.κ.. Η πρόσβαση σε όλες τις πληροφορίες, είναι εφικτή με την ηλεκτρονική ταυτότητα στη διάρκεια όλου του εικοσιτετραώρου. Από την άλλη πλευρά, ο πολίτης μπορεί να παρακολουθεί όλες τις διαδικασίες που τον αφορούν, όπως δικαστικές αποφάσεις και διοικητικά πρόστιμα, χρήση προσωπικών δεδομένων του από δημόσιες υπηρεσίες και το πιο σημαντικό να ζητά την αιτιολόγηση των πράξεων και την λογοδοσία των φορέων, που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο ασχολούνται με το πρόσωπο του.

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο, είναι ότι στην Εσθονία **το 95 % των πολιτών προβαίνει σε ηλεκτρονική φορολογική δήλωση**. Άμεσο συνεπαγόμενο αποτέλεσμα, η μείωση ανθρωποωρών για το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα και εμπέδωση της διαφάνειας. Ως αντισταθμιστικό όφελος για τους πολίτες, η κυβέρνηση υπόσχεται επιστροφή φόρου εντός πέντε ημερών.

Στο πολιτικό επίπεδο, η Εσθονία έχει διευρύνει τη χρήση του διαδικτύου στις εκλογικές διαδικασίες. **Με την ηλεκτρονική ψηφοφορία (e-voting)**, οι πολίτες μπορούν να εκφράσουν την

πολιτική τους βούληση για όλα τα θέματα που αφορούν τη χώρα. Πολλές νομοθετικές πρωτοβουλίες λαμβάνουν χώρα, καθώς η Εσθονία έχει ενσωματώσει στην έννομη τάξη της το κοινοτικό δίκαιο, ιδιαίτερα τη δυνατότητα λήψης νομοθετικής πρωτοβουλίας από τους πολίτες με τη συλλογή ενός εκατομμυρίου υπογραφών (European Citizen Initiative). Οι πολίτες συμμετέχουν μέσω της χρήσης της τεχνολογίας, σε ανοικτή διαβούλευση για την ψήφιση νόμων και έκδοση υπουργικών αποφάσεων. Επιπλέον, κάθε υπουργείο οφείλει να διατηρεί τη βάση δεδομένων του προσβάσιμη σε όλους τους πολίτες. Η περαιτέρω ανάπτυξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης αποτελεί στόχο της Εσθονίας, ώστε να καταστεί ένα ψηφιακό κράτος (e-state). Η χρήση των τεχνολογιών της πληροφορικής και της επικοινωνίας αποτελούν σημαντικά εργαλεία για την ενίσχυση της διαφάνειας και για την καταπολέμηση εστιών της διαφθοράς. Ταυτόχρονα, προσφέρουν και τα μέσα για τη συνεχή και εναργέστερη συμμετοχή των πολιτών στις νομοθετικές και πολιτικές διαδικασίες.

ΜΟΝΤΕΛΟ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΥ ΕΣΤΙΩΝ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΣΤΙΣ ΗΠΑ

Το μοντέλο που χρησιμοποιείται από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση για τον εντοπισμό εστιών διαφθοράς, βοηθά την κυβέρνηση Obama στην αποφυγή απάτης στις δημόσιες προμήθειες, ιδιαίτερα στο πρόγραμμα οικονομικής ανασυγκρότησης της χώρας. Η όλη διαδικασία ξεκίνησε από την έγγραφη μαρτυρία ενός πολίτη σε μια κυβερνητική υπηρεσία, αναφορικά με απάτη μιας ιδιωτικής εταιρίας σε βάρος του αμερικανικού δηmosίου και ειδικότερα του Υπουργείου Άμυνας. Από τη διερεύνηση της υπόθεσης, τα στοιχεία έδειξαν ότι η εταιρία μέσω θυγατρικών της μπόρεσε να καταχραστεί 10 εκατομμύρια δολάρια.

Καταρχάς, πρέπει να διευκρινιστεί ότι όλες οι πληρωμές του αμερικανικού δηmosίου προς τους προμηθευτές του, γίνονται με ηλεκτρονικό τρόπο (paypal). Ο λόγος που διατηρείται ακόμη αυτός ο τρόπος πληρωμής, είναι ότι είναι εύκολη και αποτελεσματική η καταπολέμηση της οικονομικής απάτης.

Όλες οι εταιρείες λαμβάνουν τα ποσά που τους αναλογούν μέσα από ένα κεντρικό λογαριασμό της ομοσπονδιακής κυβέρνησης, που διαχέεται σε όλες τις υπηρεσίες και τα υπουργεία. Παράλληλα, το αμερικανικό δημόσιο με αυτό τον τρόπο, προσπαθεί να ελέγξει τη ροή των κεφαλαιακών διαθεσίμων του και να προβεί σε ένα προϋπολογισμό και ένα μετέπειτα απολογισμό των οικονομικών πεπραγμένων του. Ωστόσο, το μειονέκτημα του μοντέλου αυτού, έγκειται στο γεγονός,

ότι οι αλγόριθμοι της τεχνητής νοημοσύνης μπορούν να προσαρμοστούν στην απάτη και έτσι οι ασκούντες την απάτη εύκολα βρίσκουν νέους διαύλους για κατάχρηση δημοσίου χρήματος μέσα από τις κρατικές προμήθειες. Πάντοτε βρίσκονται τρόποι υπερφαλάγγισης του συστήματος, το οποίο συνεχώς πρέπει να αναβαθμίζεται και να βελτιώνεται με σύγχρονες μεθόδους, αλλά και πολιτικές πρωτοβουλίες που θα ενισχύουν θεσμικά το μοντέλο εντοπισμού των εστιών διαφθοράς σε ομοσπονδιακό και πολιτειακό επίπεδο.

Το μοντέλο εντοπισμού των εστιών διαφθοράς στις Η.Π.Α. στηρίζεται στη χρήση της δορυφορικής τεχνολογίας και την εισαγωγή αλγορίθμων. Γίνεται εισαγωγή των στοιχείων της εταιρείας στο ηλεκτρονικό σύστημα, το οποίο αυτόματα αναζητεί τη ταυτότητα και τις διαδρομές των πληρωμών προς αυτή από το αμερικανικό δημόσιο. Στη συνέχεια, με την εμφάνιση των πληρωμών, ο χρήστης του συστήματος προβαίνει σε έλεγχο μιας συγκεκριμένης πληρωμής, ώστε να δει τη διαδρομή του χρήματος, αλλά και να δει επακριβώς την αιτία της πληρωμής αυτής. Με την εμβάθυνση της έρευνας μπορεί το κράτος να ελέγξει τυχόν παρατυπίες στους όρους της συναλλαγής και βέβαια να έχει μια ευρύτερη εικόνα της επιχειρηματικής δραστηριότητας της ελεγχόμενης εταιρείας. Είναι σημαντικό να τονιστεί, ότι μέσα στο σύστημα αυτό καταχωρούνται πληροφορίες για το ποινικό μητρώο της εταιρείας, δηλαδή, έχουν ενσωματωθεί στο σώμα του μητρώου και δικαστικές αποφάσεις εις βάρος αυτής της εταιρείας. Στο σύνολο ελέγχονται και οι μέτοχοι της εταιρείας, αναφορικά με τα περιουσιακά τους στοιχεία και το ποινικό τους μητρώο. Έτσι δημιουργείται μια ομπρέλα προστασίας του κράτους από οικονομικές απάτες, αλλά και ο φορολογούμενος γνωρίζει που πάνε τα χρήματα του. Οι πληρωμές του Υπουργείου γινόταν κανονικά στη συμβαλλόμενη εταιρία που όμως διατηρούσε θυγατρικά υποκαταστήματα σε άλλα σημεία της χώρας.

Στο σύστημα εντοπισμού εστιών διαφθοράς, η ομοσπονδιακή κυβέρνηση χρησιμοποιεί εξειδικευμένους εμπειρογνώμονες στην οικονομική απάτη και επιστήμονες της πληροφορικής και της δορυφορικής τεχνολογίας. Έχει ιδιαίτερη σημασία να τονιστεί, ότι η ομοσπονδιακή κυβέρνηση δίνει μεγάλη βαρύτητα στη «**στρατολόγηση**» εξειδικευμένου προσωπικού στα πεδία εκείνα που ενδιαφέρουν την υποστήριξη του μοντέλου εντοπισμού των εστιών διαφθοράς. Παράλληλα, το σύστημα διοικητικής υποστήριξης είναι στελεχωμένο με νομικούς και φοροτεχνικούς. Η εφαρμογή της τεχνητής νοημοσύνης σε διαφορετικούς τύπους στατιστικών προσεγγίσεων είναι απαραίτητο εργαλείο για την ταυτοποίηση της οικονομικής απάτης. **Η ταυτοποίηση των προσώπων** επαληθεύεται, ενώ οι δημόσιοι λειτουργοί έχουν άμεση πρόσβαση σε κρίσιμες πληροφορίες.

Η έννοια της διαφάνειας στις Η.Π.Α. έχει ως βάση την πρόσβαση όλων των πολιτών στις πληροφορίες που διαθέτει η κεντρική κυβέρνηση. Η κεντρική διαδικτυακή πύλη πρόσβασης στις πληροφορίες είναι η data.gov, που αποτελεί και προσωπική επιλογή του Προέδρου Obama. Το

αποτέλεσμα αυτής της πρωτοβουλίας συντέινει στην αλλαγή της νοοτροπίας της ομοσπονδιακής κυβέρνησης, όπου οι δημόσιοι λειτουργοί συνειδητοποιούν αυτό που πρέπει να κάνουν. Από την άλλη πλευρά, οι πολίτες έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθούν τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Μπορούν οι πολίτες να συμμετέχουν **στην ανοικτή διαβούλευση και την ανοικτή διακυβέρνηση**. Όμως και η ομοσπονδιακή κυβέρνηση κατέστη πιο αποτελεσματική, αφού η χρήση των πληροφοριών ενισχύει τη λογοδοσία και τη διαφάνεια, ελέγχονται και οι ελεγκτές. Η λογική αυτής της πρωτοβουλίας είναι απλή: επιτρέποντας στους πολίτες την πρόσβαση σε διαφορετικούς τύπους πληροφορίας είναι πιο εύκολο να ελέγξεις την οικονομική απάτη, ιδιαίτερα την απάτη σε βάρος του προγράμματος της ανασυγκρότησης της αμερικανικής οικονομίας.

Τα κρίσιμα στοιχεία σε όλη τη διαδικασία είναι **ο τρόπος ταυτοποίησης των εστιών διαφθοράς**, κυρίως στις οικονομικές συναλλαγές της ομοσπονδιακής κυβέρνησης με τον ιδιωτικό τομέα, ο τρόπος που δαπανά η κυβέρνηση το δημόσιο χρήμα μέσω των πληρωμών και βέβαια σε ποιους δίνονται τα χρήματα. Σε όλες αυτές τις πτυχές, **το εργαλείο για την αντιμετώπιση είναι η πληροφορία για τις εταιρίες που δέχονται τις πληρωμές**. Ένα μητρώο εταιριών με ένα μοναδικό ηλεκτρονικό κωδικό έχει δημιουργηθεί, ώστε να μπορούν οι κυβερνητικές υπηρεσίες να ελέγχουν τη ροή των κεφαλαίων και των πληρωμών. Έτσι, μπορεί η κυβέρνηση μέσα από αυτό το μητρώο να ελέγξει τους μετόχους αυτών των εταιριών, το τόπο διαμονής, το τηλεφωνικό αριθμό και τον αριθμό της κοινωνικής ασφάλισης αυτών των προσώπων. Το μητρώο αυτό έχει εμβέλεια εφαρμογής σε όλη την επικράτεια και διαθέτει αυξημένη νομική ισχύ, ώστε να μη προσκρούει σε αποφάσεις των πολιτειακών κυβερνήσεων, των νομοθετικών σωμάτων και των δικαστηρίων.

Η χρήση της δορυφορικής τεχνολογίας βοηθά στην καταχώριση γεωχωρικών δεδομένων, όπου είναι δυνατή η απόδοση γεωγραφικού κωδικού σε αυτές τις εταιρίες. Τα γεωχωρικά δεδομένα, παρόλα αυτά, αποτελούν στοιχεία προς αξιοποίηση για την καταγραφή περιουσιακών δεδομένων. Αναφορικά με τα γεωχωρικά δεδομένα, η χρησιμότητα τους φαίνεται και από την προϋπαρξη ενός κτηματολογίου του συνόλου της επικράτειας των Η.Π.Α. Ταυτόχρονα, λαμβάνει το σύστημα και καταχωρούνται στο μητρώο όλες οι αναφορές ύποπτων δραστηριοτήτων που παρέχει το τραπεζικό σύστημα της χώρας. Καθιερώνονται κατάλογοι υπόπτων εταιριών που διέπραξαν οικονομικές απάτες κατά του αμερικανικού δημοσίου και αυτόματα αποκλείονται από δημόσιους διαγωνισμούς για παροχή υπηρεσιών στο κράτος. Περαιτέρω, όλες αυτές πληροφορίες συγκεντρώνονται σε ένα κεντρικό τερματικό, που επεξεργάζεται τις προτεινόμενες ενέργειες στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Το σύνολο των πληροφοριών αυτών χρησιμοποιείται από I.R.S., F.B.I., D.I.A. και τις υπόλοιπες διωκτικές ομοσπονδιακές υπηρεσίες. Παρατηρείται ένα συγκεντρωτικό σύστημα διαχείρισης των πληροφοριών, υπό τον έλεγχο της ομοσπονδιακής κυβέρνησης, με θεσμικές εγγυήσεις. Στο πλαίσιο

του συστήματος των ελέγχων και των ισορροπιών, το ομοσπονδιακό Σύνταγμα είναι ιδιαίτερα προσεκτικό στα όρια δράσης των κυβερνητικών φορέων και αυστηρό σε περιπτώσεις παραβίασης ατομικών ελευθεριών και βέβαια κατάχρησης προσωπικών δεδομένων.

Άλλες πρακτικές από το διεθνή χώρο

Στη Μεγάλη Βρετανία η Εθνική Σχολή Διακυβέρνησης σε συνεργασία με τις δημόσιες υπηρεσίες έχει εισάγει έναν «Οδηγό Συμπεριφοράς» - “Code of Contact”, τον οποίο οι δημόσιοι υπάλληλοι είναι υποχρεωμένοι να τηρούν κατά την επαφή τους με τους πολίτες. Παράλληλα, το αντίστοιχο βρετανικό ΔΟΑΤΑΠ, στο πλαίσιο μιας οικονομικό-κεντρικής αντίληψης για την ταχεία εξυπηρέτηση των πολιτών έχει καθιερώσει μια λογική «γρηγορόσημου» με τρεις δυνατότητες (fast tracks). Στην πρώτη περίπτωση υπάρχει η συνήθης διαδικασία με την καταβολή ενός χαρτοσήμου χαμηλού κόστους, στη δεύτερη, αν ένας πολίτης επιθυμεί να λάβει ένα πιστοποιητικό σε 15 ημέρες καταβάλλει το ποσό των 100 λιρών και στη Τρίτη περίπτωση, για την λήψη ενός πιστοποιητικού σε 48 ώρες, καταβάλλει το διπλάσιο ποσό της δεύτερης περίπτωσης. Με τον τρόπο αυτό το κράτος εισπράττει το κόστος της επίσπευσης των διαδικασιών και τα ποσά δεν καταλήγουν στη τσέπη ορισμένων δημοσίων υπαλλήλων.

Στη Σιγκαπούρη, οι δημόσιοι υπάλληλοι κατά την περίοδο της θητείας τους που δεν έχουν ολοκληρώσει την εκπαίδευσή τους εφοδιάζονται με ένα εγχειρίδιο δημόσιας διοίκησης, το οποίο τους καθοδηγεί στην πορεία τους στην υπηρεσία και τους προσφέρει τρόπους αποτελεσματικής άσκησης των καθηκόντων τους.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, οι δημόσιοι υπάλληλοι έχουν δημιουργήσει ένα διαδικτυακό τόπο (gov.loop), όπου καταθέτουν τις προτάσεις και τους προβληματισμούς τους για τη δημόσια διοίκηση και τη λειτουργία της και βέβαια προβάλλουν και τις βέλτιστες πρακτικές που εφαρμόζουν σε πεδία διοικητικής δράσης. Αντίστοιχοι διαδικτυακοί τόποι υπάρχουν σε χώρες ευρωπαϊκές ή μη.

Πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα ότι σε πολλές χώρες υπάρχουν ιστοσελίδες, όπως η ipaidabribe.com, όπου οι πολίτες μπορούν να καταθέσουν τις εμπειρίες τους για τη δωροδοκία δημοσίων λειτουργών, με σκοπό την ταχεία διεκπεραίωση των υποθέσεων τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Βασικό δεδομένο το οποίο πρέπει να λαμβάνεται υπόψη σε κάθε προσπάθεια πρότασης μέτρων αντιμετώπισης της διαφθοράς αποτελεί η διαπίστωση ότι κάθε προσπάθεια συμβάλλει μόνο στον περιορισμό της εκδήλωσης φαινομένων διαφθοράς, κι όχι στην εξάλειψή τους. Και εξηγούμε. Η διαφθορά, ως τομέας εγκληματικής δράσης, και ως κοινωνικό φαινόμενο αποτελεί έναν από τους τομείς στους οποίους διαφαίνεται κατάφωρα η εκδήλωση της ανθρώπινης εξουσιαστικής λογικής, του ανταγωνισμού κτλ. που, σε ένα βαθμό αποτελούν στοιχεία σύμφυτα με τη φύση του ανθρώπου, και συνεπώς ως φαινόμενο πάντοτε θα υπάρχει! Επομένως εξάλειψη του φαινομένου της διαφθοράς δεν πρόκειται να υπάρξει ποτέ. Ωστόσο αξίζουν τον κόπο προσπάθειες *περιορισμού* του, στο βαθμό που έχει δυσμενείς συνέπειες για τις κοινωνίες μας.

Έτσι, στα πλαίσια αυτά, σε μια προσπάθεια συμβολής μας στον περιορισμό αυτής της κοινωνικής παθολογίας, που συγκεντρώνει και το ενδιαφέρον του ποινικού νομοθέτη, προτείναμε μέτρα πολιτικής υφής, μέτρα διοικητικής φύσης, κοινωνικά αλλά και τέλος βελτιώσεις του ποινικού οπλοστασίου. Επιπλέον αναφέραμε σειρά προτάσεων σχετικά με τη βελτίωση του νομοθετικού πλαισίου, την εισαγωγή καινοτόμων ρυθμίσεων, την οργανωτική αναδιάρθρωση των αντίστοιχων δομών και την υλοποίηση δράσεων με στόχο πάντοτε την αποτελεσματικότερη ενίσχυση της διαφάνειας και την πρόληψη και καταστολή των φαινομένων διαφθοράς. Κατά πρώτον, η αντιμετώπιση της διαφθοράς είναι θέμα γενικότερης *παιδείας*, πολιτικής κουλτούρας. Ξεκινά από τον καθένα πολίτη ξεχωριστά, ο οποίος πρέπει να συνειδητοποιήσει ότι πρέπει να δρά σε αρκετούς τομείς έχοντας ως γενική αρχή την αφοσίωση στο «κοινό καλό», βάζοντας στην άκρη όταν χρειάζεται το προσωπικό συμφέρον. Να συνειδητοποιήσει ότι πρέπει να προχωρούν οι «άξιοι» κι όχι οι «ανάξιοι» που επιδιώκουν μόνο το εύκολο «βόλεμα». Πρέπει, σε αυτή την κατεύθυνση, να κάνει επίσης σωστή και πολύ προσεκτική χρήση του εκλογικού του δικαιώματος.

Προς την κατεύθυνση της δημιουργίας υπεύθυνων πολιτών, που αγωνίζονται για το κοινό καλό, πρέπει να *συμβάλλει και η πολιτεία*, μέσω της παρεχόμενης παιδείας στα σχολεία και τα πανεπιστήμια. Επιπλέον η καλή διακυβέρνηση και το χαμηλό επίπεδο διαφθοράς σε μια χώρα μπορούν να ενισχύσουν την οικονομική ανάπτυξη, καθώς είναι πλέον γενικότερα αποδεκτό ότι τα προβλήματα της διακυβέρνησης, της οικονομικής πολιτικής, της διαφθοράς και των οικονομικών επιδόσεων μιας χώρας συνδέονται μεταξύ τους στενά.

Σε ειδικότερο πολιτικό επίπεδο, η εκάστοτε επιλογή των υπουργών από τον πρωθυπουργό πρέπει να γίνεται με αποκλειστικό γνώμονα τις ικανότητες, τη μόρφωση και το ήθος, κι όχι με κομματικά κτλ. κριτήρια. Επίσης, ο κάθε πολιτικός πρέπει να είναι έτοιμος να αναλαμβάνει και το πολιτικό κόστος, κάτι που άλλωστε έχει υποχρέωση να κάνει λόγω της θέσης ευθύνης στην οποία έχει κληθεί να υπηρετήσει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική:

Βαβούρας Ι. και Α. Κούρτης,(1991) Παραοικονομία: Η έκταση του φαινομένου

Γεωργακόπουλος, Θ. Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική. Αθήνα 1997.

Dornbusch, R. και Fischer, S. (1993). *Μακροοικονομική*. Μετάφραση. Ανδροβιτσανέας, Χ και Πανταζίδης, Σ. Αθήνα: εκδόσεις Κριτική Επιστημονική Βιβλιοθήκη.

Π. Καλαϊτζιδάκης – Σ. Καλυβίτης, οικονομική μεγέθυνση: Θεωρία και πολιτική

Ξενόγλωσση:

Fleming, M. H., Roman, J., and Farrell, G. (2000). The Shadow Economy. *Journal of International Affairs* , 53 (2), 387-409.

Μελέτες:

Διεθνής Διαφάνεια Ελλάδα (2011) Εθνική Έρευνα για τη διαφθορά

Ελληνική Στατιστική Αρχή (2012) η Ελληνική Οικονομία

Το διεθνές οικονομικό περιβάλλον κατά το 2012 και η Ελλάδα, ετήσια έκθεση Ελληνικού εμπορίου

Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (2012) Η Ελληνική Οικονομία (2/12)

Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης & Αυτοδιοίκησης, Έκθεση πολιτικής «Ενίσχυση της διαφάνειας-καταπολέμηση της διαφθοράς (2011)

World Bank (2010). *Data. Indicators*. <http://data.worldbank.org/indicator>

Transparency International (2010). *2009 Global Corruption Barrometer*.

Σύνδεσμοι

<http://transparency.org/>

http://www.environ-develop.ntua.gr/uploads/k_8.pdf

Εργασίες:

Ελευθερίου Ι., (2011), Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα μέσω κρίσης, μεταπτυχιακή εργασία ΠΑ.ΜΑΚ

Παπακωνσταντίνου Π., (2011), Η σχέση μεταξύ αντιλαμβανόμενης διαφθοράς, γραφειοκρατίας, εισοδήματος και οικονομικής ανάπτυξης. Διερεύνηση σε 180 χώρες. Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Πατρών

Αναγνωστόλος Κ., (2009), Η παραοικονομία στην Ελλάδα και τρόποι αντιμετώπισης της. Διπλωματική εργασία ΤΕΙ Δυτ. Μακεδονίας.

Λευκοθέα Λ., (2011), Η Διαφθορά στην Ελλάδα μέσω της αντίληψης των λογιστών-φοροτεχνικών, μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ιωάννης Βαβούρας, Γιώργος Μανωλάς, Μαρία-Ελένη Συρμαλή, Γιώργος Σφακιανάκης (2010) «Διαφθορά, Διακυβέρνηση και Ανάπτυξη»